

на рецензиите и становищата на Научното жури
за конкурс за академичната длъжност „професор“
по 3.5. Обществени комуникации и информационни науки (Журналистика – Книгата като медия),
обявен от СУ „Св. Климент Охридски“ в ДВ, бр. 53 от 18.06.2013 г.
от кандидата доц. д-р Милена Иванова Цветкова

НА ОСНОВАНИЕ чл. 6 от Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“

Уважаеми членове на Научното жури,
поднасям благодарността си за положителните заключения и признанието за изпълнените условия по Закона – академичен статус и дейност, научни публикации, учебно-образователна дейност, научноизследователски и художественотворчески изяви.

Моля за Вашето позволение да изложа основанията си да пристъпя към законното си право за развитие в по-висока **академична длъжност**:

- **Академичната длъжност (научното звание) „доцент“** заемам от 11 години (без два месеца).
- **Академичният ми стаж** по основен трудов договор в Софийския университет е 13 години (без 20 дни).
- **Образователните и научните ми квалификации** и компетенции са придобивани последователно и съсредоточено **само в областта на конкурса** – в направлението „3.5.Обществени комуникации и информационни науки“ към област „3.Социални науки“, а именно: висше образование по Библиотечно-информационни науки, научна степен „доктор“ по Социология и научно звание „доцент“ по Журналистика (Теория на четенето).
- **Учебно-образователната ми дейност** се изразява в преподаване на 8 авторски лекционни курса в 12 бакалавърски и магистърски специалности с обща годишна натовареност 730 часа (приравнени към упражнения). Специално ще отбележа, че от 8 години не разпределям ангажиментите си между различни университети, отказвам преподаване на хонорар или на втори трудов договор в други висши училища, за да концентрирам енергията си само в изпълнение на задълженията към Работодателя – Софийския университет и ФЖМК.
- **Академично-административната ми дейност** включва членство в 4 комисии и съвети на ФЖМК и СУ и принадлежност към работните групи на 4 акредитационни процедури – 2 програмни акредитации на професионалното направление „3.5. Обществени комуникации и информационни науки“ при СУ и 2 институционални акредитации на самия Софийски университет.
- **Научното сътрудничество и ръководство** в проектната ми дейност са отразени в 7 научни проекта (с екипи от СУ и в колективи с докторанти и студенти).
- **Международно сътрудничество** по изследователски проекти и лични контакти с професионалисти в чужбина.
- **Експертна помощ** за практиката и бизнеса (пр. вс. на автори и издателства).
- **Научната ми продукция по областта и темата на конкурса** има следните количествени параметри: **9** депозирани книги (от тях 3 нови монографии по темата на конкурса, 1 преиздание на монография, допълнена с нови 132 страници, 2 учебно-методични издания, 3 биобиблиографии), **1** научноизследователски проект, завършен като научно-методична книга в процес на публикуване; **101** студии и статии; научно ръководство на **8** докторанти (2004-2013); научно ръководство на над **100** дипломни работи за 12 години (прилагам библиографски списък в *Приложение 2*); **73** отзива от 18 автори и от 29 институции и редакции; **19** рецензии от 16 автори; **238** цитирания от 75 автори и от 32 институции и редакции (прилагам поименни списъци в *Приложение 3*).

С желание предварително да отговоря на дублиращи се въпроси, ще синтезирам академичното, професионалното и общественото **признание на тезата ми за „книгата като медия“ и едноименната ми монография по темата на конкурса**:

- Покани за включване на лекционния ми курс в други университети (ВТУ, ЮЗУ, УниБИТ).
- Приложение на теоретичната постановка за „книгата като медия“ в журналистически, изкуствоведски и юридически дисциплини (чрез цитиране и професионални контакти)
- Покани за публични лекции в библиотеки в страната (Пловдив, Варна, Русе, Стара Загора, Кюстендил, В. Търново).
- Покана за пленарен доклад от организаторите на международната конференция, посветена на книгата „Книгата и “безкнижната” цивилизация“ (1 ноември 2005 г. в НДК).

- Медиен интерес, изразяващ се в 18 научнопопулярни интервюта за печатни и електронни медии, включително за Националното радио и Националната телевизия.
- Членство в работната група при Министерството на образованието и науката за провеждане на Национална кампания за насърчаване на четенето с акцент върху ключовия компонент – четене с разбиране (от 2011 г.).
- Консултации на образователни и приложни проекти за насърчаване на четенето с акцент върху книгата като медия.
- Консултации на издателства и продуцентски организации по проекти, актуализиращи гледната точка за книгата като пазарен и обществен продукт.
- Лична мотивация на мнозинството ми дипломанти в степен „бакалавър“ и „магистър“ през изминалите 12 години да разработват аспекти от академичното поле на „книгата като медия“ (вж. Приложение 2).
- Едноименната монография по темата на настоящия конкурс „Книгата като медия“ спечели Национален конкурс на ФНИ при МОНМ за научни монографии и беше високо оценена от двама рецензенти от професионалното направление „3.5. Обществени комуникации и информационни науки“ на СУ – проф. д-р Христо Кафтанджиев и доц. д-р Орлин Спасов, а научен консултант на това интердисциплинарно изследване е деканът на Богословския факултет на СУ доц. д-р Александър Омарчевски. „Книгата като медия“ само за 1 година получи отразяване в 6 интервюта, от които 4 за радио и телевизия, и 39 положителни отзиви, рецензии, споменавания и цитирания.

1. Отговор на рецензията на проф. д-р Ани Гергова

За мен е академична чест да получа от доайена на книгознанието в България проф. д-р Ани Гергова положителна и широкомащабна рецензия, съдържаща наред с това и заряд за нови изследователски полета. Благодаря ѝ за прецизно проследените и допълнени конкретни приноси в академичната, научната и преподавателската ми работа през годините. Изразявам дълбоката си признателност за безценните препоръки и продуктивни насоки за развитие на търсенията ми върху „книгата като медия“. Да имаш в творческото си поприще истински Учител, който да те е водил и да вярваш, че ще те води, е шанс, който малцина имат.

По отношение на повдигнатите въпроси отговарям следното:

За непълнотата в историческата част на книгата „Книгата като медия“

1) Вярно е, че изложението ми в главата „Археология на книгата“ спира до периода на печатната книга. Идеята на проф. Гергова за продължение на историческото изследване в периода на печатните медии е изпълнима и ще се вслушам в препоръката да ѝ посветя специален труд.

2) Мотивът ми да приключа същинското изложение за „Археология на книгата“ със „зората на Гутенберговата книга“ е, че ерата на печатните медии излиза извън предмета на медийната археология. Неслучайно на същото място споменавам, че инструментариумът на медийната археология не е достатъчен за разгръщане на медийния анализ в ерата на печатната книга. „За да се реализира тази задача, е нужен библиографски, историографски и филологически подход.“ (с. 182)

3) Приетият от мен подход е медиологичен и извеждам приносите си благодарение на него. Историческият подход не е в обхвата на методологията ми. Като не-историк не бих рискувала да търся научна ниша в историческото познание.

4) Медиологията е нов функционален подход и търси отговорите на **въпроса „как?“**, а не „какво?“, т.е. не цели линейно-събитийно представяне на историческата действителност. Създателят на френската медиология Режи Дебре перифразира описанието на Клод Леви-Строс за етнологията: *медиологията е „не толкова конкретни източници на познание, колкото оригинален подход за познание“*.¹

5) Преценката ми, основана на библиографско проучване, е че историята на Гутенберговата (печатната) книга е достатъчно известна. Количеството на трудовете по история на печатната книга, както в световен мащаб, така и на национално ниво, нараства екстензивно.

6) Достатъчно приноси трудове по история на ръкописната, старопечатната и печатната книга има и у нас – особено на проф. Ани Гергова, проф. Боряна Христова, проф. Климентина Иванова, проф. Аксиния Джурова (кодикология), проф. Тодор Боров, проф. Куйо Куев, акад. Иван Дуйчев (палеография), акад. Никола Начов, Иван Богданов, Петър Атанасов, Маньо Стоянов, проф. Веселин Бешевлиев и проф. Василка Герасимова (епиграфия) и др. Обширен фактологичен и историографски материал по световна история на книгата вече е публикуван в достъпната у нас руска енциклопедия „Книга“ (Москва, 1999), а на български език разполагаме с още по-съвременната и фактологично

¹ Дебрэ, Режи. Введение в медиологию. Москва: Праксис, 2009, с. 146.

прецизна, фундаментална енциклопедия „Българска книга“ (2004), издадена по идея и под съставителството на водещия книговед в България проф. Ани Гергова.

За противоречието, че няма изследвания по книгата като медия, а посочвам автори

Вярно е, установявам, че има учени, които споделят тезата за медийната същност на книгата. Но не случайно използвам думите „гърсения“ и „признание“. Едни само интуитивно го заявяват, а други имат възгледи, „доближаващи се“ до визията за книгата като средство за комуникация (най-често) или като медия (по-рядко). Тези автори остават в плоскостта на предпоставения консенсус, без самите те да развиват, да създават същностен анализ на категорията „книга“, без да разработват комуникационна концепция за книгата (с. 50-51). Някои от тези учени от комуникационно-медийната парадигма (М. Маклуън, Х. Грундман, Р. Естивал) са анализирани и от книговеда проф. Алиса Беловицкая (2007 г.), която също заявява, че „изследвания, чиято цел биха били изучаването и разкриването на същността на книгата като обективно явление на социалната действителност, липсват“².

За анализа и прогнозите ми по отношение на „пещерната библиотека“ и готическата катедрала като книга

Бих обърнала внимание, че източниците ми на научна информация са максимално актуални и достоверни – позовавам се на последните открития в световната археология (към 2012 г.) на учени от Университета Виктория в Канада, от Кеймбридж и др., чиито обяснения са в полза на медийната археология и се надявам тепърва да привлекат интереса и на историците на книгата. А при теоретичното допускане за пещерата като „библиотека“ цитирам и новата книга на германският историк и научен библиотекар в Университета Констанц Уве Йохум „История на западните библиотеки“ (2010), която започва с главата „Библиотека в пещерата“ (с. 184). Втората причина да правя подстъпи към прогностичен анализ е условието в методологията на науката: пълният цикъл на научното познание е от 4 етапа: наблюдение, описание, обяснение и прогнозиране (футурология, според терминологията на Арнълд Тойнби и Абрахам Мол). Прогностиката като дял на науката е най-трудната фаза на научното познание.

За фактологични грешки

По семантиката на термина „библиология“: Определението за библиология, което съм подчертала и графично, гласи „академично знание за книгата като физически и културен обект“ (с. 21). А само в рамките на въвеждащ абзац излагам общоизвестната информация относно употребата на термина „библиология“ с акцент върху некоректните тълкувания. Установила съм като факт неточното използване на термина „библиология“ за означаване на библиографска дейност. Тук ще покажа това с 4 примера в бележка под линия³. Установила съм и другия факт – че терминът „библиология“ в някои езици носи конотация и на „наука за Библията“. Ще покажа това с 5 примера в бележка под линия⁴.

За твърдението, че „първата отпечатана от Гутенберг книга е 42-редовата библия“ (с. 12).

Съгласна съм, че читателят би могъл да остане с подобно впечатление. Но не откривам в книгата си подобно твърдение. Споменавам за 42-редовата библия в следните две изречения: „Отпечатването на 42-редовата Библия **се води** за първата книга на Гутенберговата **ера**.“ (с. 180) и „Първата в света точно датирана печатна книга от хартия **не е** Библията на Гутенберг, а будистката Диамантена сутра.“ (с. 179). Знаем, че истините в историята не са окончателни, възможно е да се установи друг неизвестен до днес факт. Затова пиша „**се води**“, което означава, че приемам този факт под условие (както е условна за удобство на науката и датата за край на ерата на инкунабулите, т.нар. люлчен период на печатната книга, до 1 януари 1501 г.).

За Пол Отле (техническа грешка)

1) Много благодаря на проф. Гергова за споделяния факт. На една страница в „Книгата като медия“ (с. 22) действително пише „двамата французи Пол Отле и Робер Естивал“. Установих, че това е

² Беловицкая, Алиса. Книгознание: Общо книгознание. София: За буквите–О писменехъ, 2009, с. 87.

³ Библиология (от греч. biblia – книга, и logos – слово) – элементарна библиография, занимаващася определением основ и правил библиографии (*Словарь иностранных слов, вошедших в состав русского языка. Под ред. А. Н. Чудинова. 3. исправ. и доп. изд. Санкт Петербург: Изд. В. И. Губинского, 1910*); Библиология (от греч. biblia, книги, и logos, слово) – часть библиографии, занимаващася определением основ и правил библиографии. (*Объяснение 25000 иностранных слов, вошедших в употребление в русский язык, с означением их корней. Сост. А.Д. Михельсон. Москва, 1865*); Библиология – см. Библиография (*Энциклопедический словарь Ф.А. Брокгауза и И.А. Ефрона. Санкт Петербург: Брокгауз-Ефрон, 1890-1907*); Bibliologie (v. gr.), so v.w. Bibliographie (*Heinrich, A. Pierer. Pierer's Universal Lexikon (DVD-ROM): 4. Auflage 1857-1865. Neusatz und Faksimile. Berlin: Directmedia Publishing, 2005*).

⁴ Цели книги в Русия под заглавие „Библиология“, посветени на Библията: Мицкевич, В. А. *Библиология: Т. 1-2. Заочный Библейский институт СЕХБ РФ. Санкт Петербург: Библия для всех, 1997. 332 с. ISBN 5-7454-0120-6*; Мень, Александр. *Библиологический словарь. Том 1-3. Москва. Фонд имени Александра Меня, 2002*; Цяла книга в Испания под заглавие „Библиология“, посветена на Библията: Mairena, Maria A. *Bibliología. Zondervan Publishing Company, 2002. 208 p. ISBN 9780829732672*; Цяла книга в Португалия със заглавие „Библиология“, посветена на Библията: Souza, Nicodemus de. *Bibliologia: estudos sobre como a Bíblia chegou até nós. Rio de Janeiro: CPAD, 2006. 256 p. ISBN 9788526308312*; Речникови значения: Bibliologie – a) Bücherkunde; b) Bibelkunde (*Das große Fremdwörterbuch, 2013*); Bibliology – 1. An account of books; book lore; bibliography; 2. The literature or doctrine of the Bible. (*The Collaborative International Dictionary of English, 2000*).

техническа грешка, допусната в процеса на редакционно-издателска работа, тъй като в ръкописа ми изразът беше „двамата френскоезични автори“. Доказателство, че забелязаното е случаен пропуск, е друга страница от монографията, където ясно пише, че Пол Отле е белгиец – „белгийският библиограф“ (с. 245).

2) Бих искала специално да отбележа, че в тиража с твърди корици издателството е подлепило **вложка „Забелязани технически грешки“**, основавайки се на стандартите БДС ISO 11800 и БДС ISO 1086. Този списък е нашата изходна база за коригиране на откритите в процеса на четене и препрочитане печатни и други технически пропуски в следващото издание на монографията. Ако позволите да допълня още нещо. В очакваната да излезе от печат книга по проекта ми с трима докторанти „Анатомия на изданията“ (**труд 2.18**) акцентираме върху отдавна пренебрегваните у нас вложки за печатни грешки (т.нар. Egata) като неотменимо изискване за пълнота на елементите на научната (и всяка друга) книга, като критерий за книга, изготвена по най-високи световни стандарти.⁵

За българския принос в библиологията

Ценна и насърчаваща за мен е препоръката на проф. Гергова да търся и българския принос в библиологията. За целите на своя труд приех, че книгознание и библиология са аналогични научни територии. Това е специално указано още в началото на монографията (с. 21). В този смисъл всеки български принос към академичното знание за книгата приемам за принос към Библиологията. В Библиографията към „Книгата като медия“ имам цитирани 12 източници по библиология, сред които е енциклопедия „Българска книга“ със солидната статия „Библиология“ на проф. Ани Гергова. В лекционния ми курс „Книгата като медия“ присъства и запознаване с трудовете и приноса и на българските учени библиолози (проф. дфн Ани Гергова – почетен председател на Българската секция по Библиология, проф. Елена Савова, доц. д-р Николай Матеев, проф. дфн Искра Арсенова).

Благодаря на проф. Ани Гергова за силно мотивиращите бележки и за конструктивните препоръки, които приемам за незаобиколими при по-нататъшната ми работа.

Благодаря ѝ и за „родителството“ на модерното книгознание в България. Трудно би било да се съревноваваш с други науки, привлекли към теоретичните си дискурси общонаучното категория „книга“, ако през 90-те години на ХХ век проф. Гергова не беше я еманципирала и институционализирала в самостоятелната академична дисциплина „Книгознание“. Но това, което никой не беше правил преди проф. Гергова и което ме стимулира да свързва компетенциите си по теория на четенето със знанието за медиите и комуникациите, е нейният историко-социологически подход към писмената култура, с който тя разкри нови ракурси към книгата и четенето като фактори в социалните комуникации.⁶

Тук е мястото да благодаря на проф. дфн Ани Гергова и за две изключителни събития в творческия ми път – за поканата за членство в секция „Библиология“ към СБИР през 2001 г., и за поканата ѝ да участвам в юбилейната конференция на Секция „Библиология“ към СБИР на 6 юни 2003 г., в присъствието на създателя на съвременната библиология проф. Робер Естивал, с доклада „За новия стар смисъл на книгата като медия“ – един от най-цитираните ми текстове.

2. Отговор на рецензията на проф. дфн Милко Петров

Благодаря на уважаемия рецензент проф. дфн Милко Петров за положителното заключение, за мащаба на изводите и за безценните препоръки. Съгласна съм напълно със забележките му и ще отговоря следното:

За неразвитите типове манипулативна книга

Изследвам подробно само 4 от общо 9-те типа манипулативни книги, заради необходимостта от проверка на теоретичната си постановка за *същността* на манипулативната книга. Задала съм стратегията за изследване на най-показателните типове, които са според мен най-трудните за изследване, а другите са като покана към други изследователи да им обърнат внимание и да ги превърнат в предмет на свои изследвания. В научното поведение съществува и една фаза, наречена „паралипоменон“, която означава „оставено за после“, нарочно пропуснато. Тя е важен сигнал за продължаващи изследвания по темата и за отсъствие на „научна ревност“ към останалите изследователи.

За свръхцитирането

1) Съгласна съм със забележката. В „Книгата като медия“, например, имам 1076 бележки под линия 791 източника в Библиография. В студията „Резервати за печатни медии“, критикувана от

⁵ Проблемът с печатните и техническите грешки, за съжаление, е валиден и за редакциите на академични и научни периодични издания – вж. два от трудовете ми, придружени със „Службена бележка за технически грешки“ (**трудове 3.89 и 3.131**).

⁶ В монографията ми „Книгата като медия“ трудовете на проф. Ани Гергова са цитирани на 8 места (вж. Индекса на личните имена: с. 20, 49, 51, 57, 124, 129, 582, 583).

единия от уважаемите рецензенти (проф. д-р А. Бенбасат) за „не-цитиране“, цитирам общо 70 източника (39 в първа част и 31 във втора част).

2) Стилът ми на писане с цитиране е дългогодишно култивиран в контекста на висшето ми образование по библиотечно-информационни науки. Старая се да спазвам 3 основни правила, формулирани и в книгата ми „Цитирането: стандарт и стил“ (с. 29-31). Първо, да избягвам масовите практики на епигонство (присвояване на тези с премълчан първоизточник) и компенсирането на липсата на текущо цитиране в текста с общ библиографски списък в края. Второто правило, което спазвам, е грижа за читателя – да пишем с нагласата, че четящият ще поиска сам да се запознае с цитирания документ и сам да го оцени. И третото правило – да изразявам признателност към чуждото авторство и своевременно да си „изплащам дълговете“ на авторите, които чета и използвам. Социолозите на науката твърдят, че цитатът е съставна част от действащата в науката система на възнаграждаване. И именно цитирането е валутата, чрез която всеки изследовател изплаща дълговете си към предшествениците. На тези принципи обучавам студентите и докторантите си в Софийския университет.

За натезаване на графично-изобразителния материал

Превръщането на дадена теза в графичен образ в моите изследвания е резултат от научния метод на *моделирането*, когато е нужно да се покаже завършеност, достоверност и проверимост на тезата. А схемата (фигурата) е техническият път за тази проверимост. Изобразителният подход при мен е съобразяване и с принципа на Окам, т.нар. *Окамов бръснач*. Една завършена схема или фигура дава *достатъчен краен брой основания* за обяснението на „същността“ на книгата като медия и помага да спасим познанието за нея от пропадане в „лошата безкрайност на добрите основания“ (предупреждение и от становището на доц. Г. Лозанов)

За по-активно представяне на международни форуми

Приемам тази препоръка като краткосрочна задача. За съжаление интересуващите ме престижни международни научни форуми поставят условие за такса. Въпреки това имам 13 публикации на чужди езици. В момента съм предала текст на изследване върху отношението книга-четене на Гьоте институт – по тяхна покана в рамките на международен проект. Публикацията ще бъде достъпна на 8 езика.

Благодаря на проф. д-р Милко Петров за високата оценка на академичната, научната и преподавателската ми дейност. В негово лице, като световноизвестен учен, като авторитет в медийната теория и журналистическата практика в България и като Ръководител на катедрата на ЮНЕСКО „Комуникация и връзки с обществеността“, интердисциплинарната област „книгата като медия“ получава силен аргумент за развитие и академична репутация.

Бих желала да благодаря на проф. Петров и за високата оценка като рецензент от името на Редакционния съвет на ръкописа на студията ми „Рефлексивна проекция на книгата: Медиалогичен модел за изследване на обратната връзка“ (*труд 3.71*), наречена от него „основен ингредиент в научен сборник като Годишника на ФЖМК“.

Благодаря му и за доверието да бъда приета за член в председателстваната от него Българска академична асоциация по комуникации (БААК).

Тук е мястото да изкажа в писмен вид и благодарността си към проф. д-р Милко Петров, в качеството му на Председател на международния Редакционен съвет на електронното научно списание „Медиите на 21 век“, за високото признание с връчената ми Награда за голям теоретико-практичен принос през 2011-2012 г. в областта на медиазнанието, комуникацията, връзките с обществеността, рекламата и книгоиздаването.

3. Отговор на рецензията на проф. д-р Алберт Бенбасат

Уважаеми членове на Научното жури,

поради наличието на голям брой внушения за плагиатстване и други преки обвинения в рецензията на колегата проф. д-р Алберт Бенбасат, прилагам **Опровержение и подробни отговори в отделен текст** (*Приложение 1*). Отхвърлям всички негативни внушения и обвинения като неоснователни. Заявявам категорично, че в трудовете си **не само нямам плагиатстване, а и че авторството ми съгласно българското законодателство е безспорно**. Убедена съм, че съм работила напълно законосъобразно и професионално. В *Приложение 1* привеждам доказателствата.

Не мога да скрия огорчението си от тона и цялостното отношение в рецензията на уважавания от мен проф. д-р Алберт Бенбасат.

Тревожно е, когато мисията и функцията ни като колеги във ФЖМК е да усъвършенстваме и поддържаме на световно ниво качеството на образованието по първата в България университетска специалност „Книгоиздаване“, да се поддържа подобна атмосфера.

Високо ценя компетенциите на Рецензента в хуманитарните науки. Безспорни са приносите му в литературознанието, в литературноисторическите и литературнокритическите изследвания.

Споделям мнението на специалистите и практиците от книгоиздателската сфера за големия му опит и експертен капацитет в книгоиздаването. Неоднократно съм изтъквала публично или в аудиторна среда забележителните му качества на учител, аналитик, разказвач и особено на майстор на писаното слово.

Разбирам и се съобразявам с неговата гледна точка за категорията „книга“ – обект на общия ни академичен интерес.

Осъзнавам обаче разликите в образователните и научните ни квалификации и професионалните ни компетенции. Творчеството, разсъжденията и убежденията ни са в съседни, но несъвпадащи си теоретични парадигми. Разминаването в научните възгледи обаче не е само наш локален, национален проблем, а и световен – в условията на налагащите се интердисциплинарност, информатизация и експоненциален ръст на научната информация глобалната наука през XXI в. търпи динамични трансформации. Напълно естествено е в контактната зона между хуманитарните (филологическите) и социалните (информационно-комуникационните) науки да имаме противоположни позиции и повече теми за дебатиране.

Благодаря на уважаемия Рецензент за две признания: за приносния характер на две от книгите ми, участващи в конкурса - „Наука със стил“ и „Цитирането: стандарт и стил“ (на с. 1) и за съгласието с тезата, че „книгата е медия“ (на с. 45 от рецензията).

Благодаря на проф. д-р Алберт Бенбасат за градивното сътрудничество в продължение на първите 4 години от академичната ни дейност по утвърждаване на специалността „Книгоиздаване“ в СУ (2001-2004). Дълбоко признателна съм за положителната му оценка за научните ми приноси в същия период, тоест за времето на отличните ни професионални отношения преди началото на конфликтите ни:

1. Рецензент в конкурса ми за научното звание „доцент“ при конкуренция между двама кандидати с положителна рецензия за моя избор (2003)
2. Редактор на книгата ми „Информационна култура: Името на четенето“ (2001)
3. Рецензия за книгата ми „Информационна култура: Името на четенето“ в сп. „Наука“ (Бенбасат, Алберт. *Фундаментът на информационната култура е четенето* // Наука, 2003, №6, с. 81)
4. Рецензент на книгата ми „Марко Семов: Библиография“ от 2004 г. (*труд 2.11*)

Университетската среда е поле на толерантност, богатство на идеи и свободен обмен на гледни точки, където експертната на чуждата теза през лещата на собствената позиция е неволно изключение. Вярвам, че в екип можем за постигнем много повече.

4. Отговор на становището на проф. дфн Боряна Христова

Благодаря на проф. дфн Боряна Христова за категоричното положително заключение и за експертното признание на приносите в академичната и научноизследователската ми дейност. Съгласна съм с всички наблюдения. С уважение към световното ниво на компетенциите и авторитета ѝ приемам всички забележки и ще предложа следните отговори:

Впечатлението за слаба аналитичност

Напълно съм съгласна с изказаното от уважаемата проф. Христова. Редуцирала съм аналитичността под икономическата принуда да съкратя ръкописа, но да дам на читателите максимум фактология. По условието на ЗРАСРБ в конкурс се кандидатства със задължително публикувана монография.⁷ Ако Законът допускаше участие в конкурс за академична длъжност с ръкопис, бих депозирала пълния текст на труда си, който е около 1400 стандартни машинописни страници. Решението за компромис с аналитичността съм взела и предвид отчетената от съвременното наукознание смяна на парадигмите в науката – ако през XX в. се разчиташе на **анализа**, през XXI в. водещ е **синтезът**⁸. Изследователското ми решение беше да не спестя нито един ключов аргумент, с две презумпции – 1) да не укривя умишлено (практиката „да пазим само за себе си“) новоустановени данни, които могат да се използват от други изследователи за реципрочни изследвания и 2) да уплътня и задълбоча доказателствеността, предвид неконвенционалността на трактовката ми за книгата като медия.

За някои метафизични и мистични твърдения

⁷ Ще се позова на официалните определения за монография. Монографиите са непериодични издания, завършени само в една част или предназначени за завършване в определен брой отделни томове (по БДС ISO 2108:2009 за ISBN). Монографичен ресурс (monographic resource) е ресурс, който е завършен в една част или е замислен да бъде завършен в краен брой части (ISBD 2011 международен стандарт за библиографско описание. Консолидирано издание. Прев. от англ. ез. Александра Дипчикова. София: Българска библиотечно-информационна асоциация, 2012).

⁸ По: Мартынов, Денис Вл. и Ирина Ал. Смольникова (Московский государственный социальный университет (МГСУ), Минобразование России). Взаимовлияние искусственного интеллекта и образования // Конгрес „Информационные технологии и образование“. 2001. <http://ito.su/2001/ito/1/3/1-3-16.html>.

1) Напълно съм съгласна с наблюдението. Своеобразна провокация към този род търсения е написаното от проф. дфн Надежда Драгова в енциклопедия „Българска книга“ по повод обектите, известни като *литературни мистификации*: „Преднамерените заблуждения в и чрез книги са интригуващо за изследователите явление. [...] мистификацията – игра, безобиден акт, користо мотивиран акт – остава проявление на писмената комуникация и до днес, а нейното дешифриране, анализ и обяснение – незабравена цел на изследователите.“⁹

2) Изборът на теоретична посока може да има разнообразни *извори* – литература, митология, непопулярни документи, личен разговор, самостоятелни досещания и интуитивни допускания, поранни теории, екскурзия, филм и т.н. Това, което има по-голямо значение от изворите или източниците, е способността на теорията да обясни описаните наблюдения.

3) Медиологията има, така да се каже, *хладнокръвно отношение към източниците*, включително и към научните мистификации, без да ги филтрира по емоционална, идеологическа и политическа презумпция или по предразсъдъци и конотации (вж. *Предговор*, с. 13). Медиологията, по думите на Режи Дебре, има потенциал да превежда дори мистичните решения в практически въпроси¹⁰.

За стила ми на писане

Вярно е, че изложението ми не е в схоластичен и строго рационалистичен стил. Ако читателят остава с усещане за ефективност, това е поради следните причини:

1) Езиковедите твърдят, че днес в научния стил е характерно нарушаване на нормите за употреба на стилистично маркираната лексика и наричат тази тенденция *мотивирана стилистична неутрализация и смесване на стилове*. Това се получава, когато в научния дискурс проникват думи и експресивни стилистични средства от публицистичната лексика със задачата да се внесе непринуденост и естественост в речта. Мотивираната и целесъобразната употреба на експресия и разнообразие спомагат за осмислянето и оценяването на значимостта на информацията в научния текст.¹¹

2) Старая се да култивирам един съвременен (действително и позитивно) еkleктичен стил – формиран от постмодернистичната култура, но „дисциплиниран“ като рецептивно-ориентиран подход, с мисъл и загриженост за четящия и със задачата за междудисциплинарна разбираемост и консенсус спрямо тезите.

3) Пиша с пренагласа към актуалния стил на т.нар. научно-атрактивно писане, налаган от последните 10-15 години в академичните комуникации, т.е. *rag excellence* комуникативен стил. Следя с години как се променя философията за книгата в отделните науки – в модерния свят приоритет са **научни книги от ново поколение**. Научните книги стават все повече провокатори и генератори на идеи, а не на спокойни разкази и монологични повествования. Текстът на научните книги от ново поколение настоява читателят да е съоткривател и приемственик/продължител. А преподавателският ми опит показва, че на младите хора, читатели, студенти, изследователи им е нужна увлеченост, въввлеченост, спечелване на вниманието за която и да е научна кауза с некомерсиални/немеркантилни методи – и това при мен са методите на академичното преподаване и писане.

За липсата на български материали

Възможно е да се търси още по-мощно представяне и на български материали, макар че в монографията си се позовавам на 125 български източници, а са 77 български имена. Съобразявам се с общонаучната аксиома, че науката няма национални проявления, национална наука няма. Важен е приносът към науката изобщо. Уверявам Ви, че още от годините на докторантурата си следя стриктно всичко публикувано в областта на Книгознанието и Медиазнанието, редовен читател съм и на специализираната читалня по „Книгознание, Библиотекознание и Научна информация“ в Националната библиотека – всеки български автор, който е оповестил научни приноси, научноприложни открития или научни новини по интердисциплинарното сечение между книга и медия, е оценен в монографията ми.

За „Наука със стил“ и сравнението с Умберто Еко

Много Ви благодаря за податката. Стана ми любопитно, защото не бих си позволила да се сравнявам с проф. Умберто Еко. Проучих медийното отразяване на книгата и открих, че асоциация между книгата „Наука със стил: Писане на дипломен проект“ и книгата „Как се пише дипломна работа“ е направена в PR-информацията на самото издателство. Изречението гласи: „46 години след ненадминатата до днес „Как се пише дипломна работа“ на Умберто Еко излиза книга, която запълва сериозна празнина в българското книгоиздаване.“¹² Мотивът за тази фраза, по сведения на

⁹ Драгова, Надежда. Мистификации, литературни. // Българска книга: Енциклопедия. Състав. Ани Гергова. София: Pensoft, 2004, с. 285-286.

¹⁰ Дебре, Режи. Введение в медиологию. Москва: Праксис, 2009, с. 194.

¹¹ Бояджиев, Тодор, Иван Куцаров и Йордан Пенчев. Съвременен български език: Фонетика. Лексикология. Словообразуване. София: Изток-Запад, 2004, с. 207.

¹² Първата книга за новата ера в академичното писане: Тайните на качествения текст в образованието и бизнеса // Издателство Ентусиаст, 8.10.2013, 12:10. <http://blog.entusiast.bg/?p=1832>

издателството, е да се осъществи своеобразно взаимодействие между рекламните политики на две книгоиздателства – няколко дни по-късно (на 11.10.2013 г.) КК „Труд“ предлага на пазара нов български превод на книгата на Умберто Еко.

Благодаря на проф. д-р Боряна Христова за забележките и препоръките. Тепърва ми предстои подробното им осмисляне. Във всички виждам полезност и градивна съпричастност към нашия общ научен обект – книгата.

Благодаря на проф. Христова и за уникалния ѝ авторски научноизследователски ресурс, с който дава базата за модерни и световно съизмерими изследвания на феномена „книга“. Не бих могла да разгърна много от аспектите на тезата си за книгата като медия без откритията ѝ в областта на книжовната история и писмените традиции, археографията и алтернативните книжовни феномени в Европа.¹³

Използвам случая да изразя признателността си към проф. д-р Боряна Христова за поканата да участвам с доклад на Националната кръгла маса „Библиотеката – мит и реалност“ във Варна (20-21 март 2008 г.) и за отличните условия за провежданите от мен (от 2003 г. до днес) извънаудиторни занятия в специализираните звена на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ в качеството ѝ на Директор на библиотеката.

5. Отговор на становището на проф. д-р Тотка Монова

Благодаря на проф. д-р Тотка Монова за положителното заключение и за обективната академична и научна оценка на творчеството и дейността ми в Софийския университет. Като водещ специалист по медиен текст и медийно съдържание нейната гледна точка заема средищно място в позициите спрямо академичното поле „книгата като медия“. Приемам забележките ѝ като особено актуални и бих взела отношение към тях по следния начин:

За модела на матрешката

1) Матрешката е типичен научен модел – мисловен или материален *заместител* на изучавания обект на изследване. Принципите на субординацията, на тясната взаимовръзка, на неотделимостта и зависимостта един от друг са демонстрирани единствено от модела на матрешката.

2) Принципът на матрешката има силен *евристичен потенциал* – след като моделирах в „матрешка“ еволюционните фази на книгата като медия се получи своеобразна мултимедийна апликация с видимост към следващите форми на книгата, но и с точни граници на нарастване. Убедена съм, чрез това е един от моделите за прогнозиране в теоретичното знание за книгата.

3) В много науки *рекурсията* и рекурсивните функции на обектите се илюстрират с модела на матрешката. В *лингвистиката* с матрешка се обясняват рекурсивните акроними. В *математиката* и *информатиката* рекурсивният образ на матрешката е средството за дефиниране на математически обект или част от компютърна програма чрез обръщане към себе си. В *програмирането* (писане на алгоритми) с рекурсия, стилизирана като матрешка, се обозначава случай, когато една подпрограма вика предходна своя версия. В *геофизиката* чрез модела на матрешката се обяснява йерархичният строеж на плазмените структури и процеси в магнитосферата на Земята.¹⁴ В *естествознанието* йерархичните структури са обяснявани с принципа на матрешката като информационни отношения от типа „част – цяло“, „род – вид“, „елемент – клас“ или като възможност за съгване и разгване на вложени една в друга виртуални и константни реалности. Андрагогичният модел на *образованието* от началото на XXI в. (образование през целия живот чрез включеност и „вложеност“ в многопластова знаниева среда) търси своето основание също в принципа на „матрешката“¹⁵. Ще добавя, че мотивацията да работя с модела на матрешката получих от разказа на Йордан Радичков „Матрешки“ от 1976 г.¹⁶

За хипотезата за книгата като „богопроизводна“ медия

1) Тъй като книгата е предмет на научен интерес и в теологията, с убедеността, че извежданото в нея автентично научно знание е полезно за изследването на книгата като медия, привличам като извор и съществуващите теологични обекти и сюжети. Принципен и подразбиращ се подход при включването на теологичната гледна точка в изследването ми „Книгата като медия“ е *уточнението за условност*: „теологичната версия“, „според теологичната парадигма в медиологията“, „теологичната хипотеза“ (с. 111, 126 и др.).

¹³ В монографията ми „Книгата като медия“ трудовете на Боряна Христова са цитирани на 10 места (вж. Индекса на личните имена: с. 32, 49, 111, 378, 429, 430, 431, 502, 583, 585).

¹⁴ Zelenyi, L. M., H. V. Malova, V. Yu. Popov, D. C. Delcourt, N. Yu. Ganushkina, A. S. Sharma. "Matreshka" model of multilayered current sheet // Geophysical Research Letters, Vol. 33, 2006, L05105.

¹⁵ Джонсон, Д., Р. Джонсон, Э. Джонсон-Холубек. Методы обучения: Обучение в сотрудничестве. Москва: Экономическая школа, 2001.

¹⁶ Радичков, Йордан. Матрешки // Литературен фронт, №52, 23–30 дек. 1976.

2) Българският лингвист и семиотик проф. д.фн. Мони Алмалех защитава ракурса за „богопроизводност“ чрез лингвистичен прочит на „механиката“ на Сътворението“ в статията си „Божествен произход на езика и азбуката“, която бих посочила като един от мотивите за моите разсъждения.¹⁷

3) Основавам се и на позицията на водещия руски книговед проф. Алиса Беловицкая, изказана през 1995 г.: „Готова съм да повярвам, че такава същност като книгата може да бъде сътворена само от Бог.“¹⁸

Позволете ми да изкажа голямата си благодарност на проф. д-р Тотка Монова и в качеството ѝ на Заместник-декан и Декан на ФЖМК в периода 2001-2011 г. за възлаганите академични ангажименти, допринесли за административната ми опитност, сред които участието в програмните акредитации на специалностите във ФЖМК и ръководството на кандидатстудентския курс по журналистика, за доверието в педагогическите ми възможности с възлагане на курс за докторантите на ФЖМК, за разкритата по нейно предложение процедура за конкурса ми за научното звание „доцент“ през 2001 г., за идеята да издадем биобиблиографията на член-кор. проф. Марко Семов и за авторския ѝ предговор в нея и като цяло – за поддържаните от нея изключително благоприятни условия за преподаване, научни изследвания и публикуване.

6. Отговор на становището на доц. Георги Лозанов

Благодаря на доц. Георги Лозанов за високоерудираната му оценка на академичната ми биография, на научните и педагогическите ми приноси. За мен е чест да бъде оценена от учения, който пръв в България защити академичното поле „Книгата като медия“ с поредица от доклади и публикации.¹⁹ С акта на въвеждане на тази дисциплина в образователния комплекс на СУ, доц. Георги Лозанов ни въоръжи с необходимата аргументация за мястото на образованието по „Книгоиздаване“ именно в медийния факултет на Университета.

По отношение на повдигнатите въпроси бих отговорила следното:

За теологичните ракурси в позицията ми за „книгата като медия“

Въпросът е изключително актуален. Аналогичен казус имаме със студиите „Темата за документа в Библията“ и „Темата за книгата в Библията“ на проф. дпн Юрий Столяров, един от световноизвестните библиотековеди и главен научен сътрудник в Центъра за изследвания на книжната култура към Руската академия на науките.²⁰ Някои специалисти са изразили съмнение в правомерността на търсенето на признаците на „книга“ в Библията според съвременното значение на думата „книга“. В монографията си съм уговорила своята методологична позиция, а тя е, че медиологичното знание за същността на книгата ще бъде търсено с теоретичната нагласа за абстрахиране от идеологически, религиозни, политически и други предразсъдъци. За да достигна до ново знание, се основавам на правилото, че науката се различава от вярата именно по интереса към реалните факти и рационалните доводи. Подкрепя за теологичния ракурс съм намерила при немския социолог Никлас Луман и особено при авторитетния руски теоретик на социалните комуникации и библиотеките проф. Аркадий В. Соколов от Санкт-Петербургския държавен университет за култура и изкуства. Тезата на проф. Соколов звучи така: „Свещените писания на световните религии са всъщност резултат от комуникацията на пророците с всевишния. Всяка религия започва с комуникация, неслучайно и думата „религия“ в превод от латински означава „връзка“. Но за свещенослужителите комуникацията е била (и остава) предмет на култ, а не предмет на изследване.“²¹

За необходимостта от аналитично разгръщане на конструкцията за медията „социален посредник – физическа протеза“ върху Валтер Бенямин, Теодор Адорно и Франкфуртската школа

Напълно съм съгласна с препоръката и благодаря за идеите. Това е една от предстоящите ми задачи, съсредоточена именно върху съприкосновението между полето на личността и полето на тялото, като ракурсът на философията смятам да бъде подкрепен и с концепциите за „екстензията“ на Ричард Докинс (в книгата му „Extended Fenotype“) и на Скот Търнър (в книгата му „Extended Organism“).

За неупотребени тези от студията на Валтер Бенямин „Художественото произведение в епохата на неговата техническа възпроизводимост“

¹⁷ Алмалех, Мони. Божествен произход на езика и азбуката. // Българска електронна лингвистична библиотека. 2008. 8 с.

¹⁸ Беловицкая, А. А. Ишу отговора на вопрос: что есть книга // Книжное дело, 1995, №6-7, с. 72.

¹⁹ В монографията ми „Книгата като медия“ трудовете на Георги Лозанов са цитирани на 8 места (вж. Индекса на личните имена: с. 26, 49, 51, 52, 346, 391, 408, 428).

²⁰ Столяров, Ю. Н. Тема книги в Библии // Книга: Исследования и материалы. Т. 76. Москва, 1999, с. 45-68; Столяров, Ю. Н. Тема документа в Библии // Книга: Исследования и материалы. Т. 75. Москва, 1998, с. 27-45.

²¹ Соколов, Аркадий В. Общая теория социальной коммуникации. Санкт Петербург: Изд. Михайлова В. А., 2002, с. 6.

На тази студия се гради част от дисертацията ми, защитена през 1999 г. В книгата си „Книгата като медия“ също разчитам на произведението на Валтер Бенямин като теоретично основание за динамиката на книгата като медиен носител. Например, именно с тази приносна публикация го поддържам като автор, предупреждаващ, че издадената книга също е отчуждение от „аурата“ на авторския оригинал. Привличам аргументите на Бенямин и при обяснението на елитарния авторски маниер да се зачерква собственото име, отпечатаното върху титулния лист на книгата, и пренаписването му с мастило като опит за възстановяване на технически заличената аура. Именно на основата на възгледа на Бенямин за изгубената „аура“ на тиражираното копие и за „гнилото обаяние“ на неговия стокостов характер подобни авторски практики в сферата на книгата заслужават отделно изследване, вероятно като признаци на компенсаторен механизъм (но в стил „глокализация“), като припознаване и частично „спасяване“ на аурата от ръката на самия творец.

Благодаря на доц. Лозанов за новата насока. Очевидно екстраполациите на тази приносна студия на Бенямин върху актуални въпроси на книгата и четенето не са изчерпани.

Благодаря на доц. Георги Лозанов и в качеството му на ръководител на катедра „Печат и книгоиздаване“, за това, че ме въведе не само в академичния живот на Университета като новопостъпил асистент, а и в научната парадигма на „книгата като медия“.

Изключително съм му благодарна и за доверието и оценката, които получих от страна на Катедрата с двукратните ми номинации за млад учен на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ през 2001 г. и 2004 г.

7. Отговор на становището на проф. дфн Мария Младенова

Благодаря на проф. дфн Мария Младенова за категоричното положително заключение. Високо ценя позицията ѝ, защото тя идва от името на библиотековед със световна известност, с компетенции да оценява теоретико-методологичните и организационните аспекти на книгата, на библиотековедските и библиографските аспекти в областта „книгата като медия“.

Използвам случая да благодаря на проф. Младенова и за педагогическото и академичното влияние върху работата ми в продължение на 22 години. За мен е знак за високо доверие сътрудничеството ѝ като редактор на биобиблиографиите ми за проф. Веселин Димитров и проф. Марко Семов. Благодаря ѝ за уроците и трудовете, на които дължа своя концептуален подглед към книгата като общонаучна категория. Сред тях са фундаменталните ѝ методически издания по класификация и каталогизация на книгите и книжните фондове, изследването ѝ за Луи Брайл, наречен от нея „Гутенберг за слепи“, авторският ѝ лекционен курс по Библиофилство.

Високо ценя препоръките в становището на проф. дфн Мария Младенова. Не само за мен, а и за цялата академична общност в България, мнението ѝ е еталон за обективност и безспорен морал.

Ако ми бъде дадена възможност, ще канализирам педагогическите си усилия в създаване на научна лаборатория или колоквиум за млади изследователи.

Ако ми бъде дадена възможност, ще концентрирам свободното си от академични дейности време в завършване на дисертационен труд за следваща научна степен.

Уважаеми членове на Научното жури,

Благодаря Ви за положителните оценки и насоките за обогатяване на различни аспекти от изследванията ми върху „книгата като медия“.

Ще се съобразя с теоретичната гледна точка на всеки от уважаемото Научно жури и ще се съсредоточа върху доказване на дискуссионни тези и върху разрешаване на стари и нови научни проблеми.

Вашите бележки превръщам в ръководство за бъдещата ми работа.

С респект към всички Вас,

доц. д-р Милена Цветкова

София, 7.01.2014 г.

Приложение 1

Подробен отговор на рецензията на проф. д-р Алберт Бенбасат

Към този отговор е прикрепено и *Приложение 1-А* – юридическо становище за липса на плагиатство.

Тук отговарям на уважаемия рецензент в обобщен вид. Подробните опровержения и доказателства са след този увод.

1. Нямам плагиатстване в нито един от трудовете си.

1.1. Цитирането във всичките ми трудове е съобразено с 3 регламента, с които трябва да се съобразява един български учен:

- **Цитирам по правилата, кодифицирани в най-новия „Официален правописен речник на българския език“.** Спазвам правилата за „Оформяне на текст с цитат“, пряк или дословен (т. 127). Спазвам правилата и за „Оформяне на библиографско цитиране“ под линия (т. 129). Спазвам правилата и за сумарна препратка под линия при последователно цитиране на няколко публикации (т. 129.6). Спазвам указанията в речника: „избраният от автора начин на библиографско цитиране се прилага последователно в целия текст“.²²

- **Цитирам по правилата на двата официални стандарта за цитиране в България** – по БДС 17377:1996 „Библиографско цитиране“ и по най-новия български стандарт за цитиране – БДС ISO 690:2011 „Информация и документация. Ръководство за библиографско цитиране и цитиране на информационни ресурси“.

- **Цитирам по правилата на академичния стил Vancouver style във версията му на „номерационна система“ на цитиране** (с пореден номер или цифров индекс), релевантен на нашето професионално направление „Обществени комуникации и информационни науки“ и избран от мен като автор.

1.2. Авторството на трудовете ми съгласно българското законодателство е безспорно.

Това се отнася и за книгите, на които съм автор-съставител („Книги на въображението“ и трите библиографии), тъй като темата, подходът, структурата, подборът, обработката, систематизацията и окончателното представяне на включените произведения и/или материали са резултат от вложените от мен интелектуални усилия и творчески труд. А филмовата база данни „Книги и четене в аудиовизуална трансмедийност“, като всяка дефинирана в Закона за авторското право база данни, „няма други автори освен носителя на авторското право върху цялото“ (по д-р Георги Саракинов²³).

1.3. Рецензентът игнорира спецификата на съставните книги и премълчава разликата между сборни и съставни произведения, откъдето следва и внушението му, че „М. Цветкова задава курсови работи (вж. най-вече „Книги на въображението“ и „Книги и четене в

²² Официален правописен речник на българския език. Институт за български език на БАН. София: Просвета, 2012, с. 120, 124-126.

²³ Саракинов, Георги. Авторско право и сродните му права в Република България. 4. прераб. и доп. изд. София: Сиби, 2005, с. 58.

аудиовизуална трансмедийност“), след което си ги приписва като свои“ (с. 2). И двата вида произведения, като нови и оригинални творби, са обекти на авторско право. Съставните произведения (като „Книги на въображението“) запазват изцяло авторското право на всяко включено единично произведение (студентските творби), но авторското право върху изданието като цяло принадлежи на съставителя. Сборните произведения (библиографиите и базите данни, каквато е „Книги и четене в аудиовизуална трансмедийност“) „включват не други единични произведения, а обекти, които въобще не могат да бъдат признати за обекти на авторско право“. Съставителят „не се нуждае от ничие разрешение за включването на съставките“. Върху тях „не могат да съществуват други авторски права освен тези на съставителя“ (по д-р Георги Саракинов).²⁴

1.4. Рецензентът игнорира факта, че всичките ми авторски книги имат „Каталогизация в публикацията“ (CIP), изготвена в Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“. Авторската ми отговорност, както и пълните идентификационни данни на книгата, са от компетенциите на експертите от направление „Национална библиография“ в НБКМ. Библиографският запис на книгите ми е публикуван идентично и в двата официални каталога на Р България – *Националния каталог COBISS* и *Националния регистър на издаваните книги в България BOOKS IN PRINT*. Вече 10 години (от 2004 г. до днес) възлагам на колегите от НБКМ да изработват „Каталогизация в публикацията“ и за всички редактирани от мен книги. Процедурата е отдавна известна – извършва се въз основа на изпратен пълен текст на книгата. Едва след запознаването с него експертите решават каква функция на автора да изпишат – само автор, само съставител или автор-съставител.

1.5. Рецензентът абсолютно некоректно набеждава за „преписани“ анотации на филми в каталога на „Книги и четене в аудиовизуална трансмедийност“. Източниците им са на две места – при цитираните 91 заглавия в списъка „Източници на филмографията“ или са заявени в уводната ми част на с. 16 като „допълнителни онлайн библиотечни каталози, архиви и филмови бази данни“. Например:

- Анотациите на руски език, набедени за „преписани“ в рецензията (с. 16-21, 26-27), аз цитирам и превеждам от руски език по два обзора в сп. „Библиотечное дело“ (източници №7 и №8) на Михаил Матвеев, д-р по библиотекознание и водещ научен сътрудник в Руската национална библиотека.
- Анотацията на филма „500 дни на любовта“, набедена за „преписана“ в рецензията (с. 22), е от обзора „10 романтични книжни сцени от филми“ в сайта „Аз чета“, който цитирам като източник №5.
- Анотациите, набедени за „преписани“ в рецензията (с. 21-22), са от обзора „Къщите за книги в услуга на киното“, публикуван в сп. „Екран“, който цитирам като източник №6 в списъка „Източници на филмографията“.
- Анотациите, набедени за „преписани“ в рецензията (с. 22, 24, 25), са от първоизточниците, заявени в уводната част на книгата ми (с. 15-16) като „допълнителни онлайн библиотечни каталози, архиви и филмови бази данни“ – Cinefish, Кино.Dir.bg. И т.н.

²⁴ Саракинов, Георги. Авторско право и сродните му права в Република България. 4. прераб. и доп. изд. София: Сиби, 2005, с. 58, 72.

1.6. Рецензентът пропуска същността на въпроса „какво е анотация“, когато ме набеждава в плагиатстване в каталога на книгата „Книги и четене в аудиовизуална трансмедийност“. Анотацията няма характер на произведение на литературата, изкуството и науката (по чл. 3 и чл. 11, ал. 1 от ЗАПСП). Аотирането не е творческа, а унифицирана и стандартизирана (с БДС/ISO) дейност.²⁵ Анотацията не е оригинално авторско произведение, а вид вторичен документ, получен в резултат на информационен анализ и синтез (АСО) на първичен документи (първоизточник) за нуждите на неговата идентификация (библиографска) и използване, пише доц. д-р Нина Шуманова²⁶. По определението на проф. д-р Татяна Янакиева аотирането е един от видовете аналитико-синтетична обработка (АСО) на съдържанието на вече създадено произведение, заедно с библиографското описание, класирането, индексиранието, реферирането и съставянето на обзори.²⁷ За разлика от реферата, за който се изисква подпис на автора, анотацията не се подписва.²⁸ Около 80% от анотациите в каталога на книгата „Книги и четене в аудиовизуална трансмедийност“ съм изработила лично.

1.7. Рецензентът неоснователно нарича „преписване“ фрази, съвпадащи си в различни мои текстове, публикувани в по-ранно време. Избягвала съм съзнателно практиката на самоцитиране. Напр. такова е съвпадението при споменатите в „Книги на въображението“ (2013) наука „хаптика“ и Лабораторията за човешка и машинна хаптика към MIT, които за пръв път съм описала и цитирала от три източника в своя статия от 2005 г. (Цветкова, Милена. Книгата като тяло // Култура, № 7, 25 февр. 2005, с. 10, източниците в бел. 4: Эпштейн, Михаил. Хаптика - наука об осязании, http://veer.invo/31/v31_khaptika1.html/18/08/03; Компьютеры учатся чувствовать, <http://www.zdnet.ru/10/09/2001>; Осязание через интернет, <http://www.nebolei.ru/s.php/1021.htm/25/07/2003>).

1.8. Рецензентът неоснователно определя като „липса на позоваване“ анализите ми с позоваване на големи масиви с емпирична информация по актуален проблем или изложението ми с позоваване на цяла брошура (автореферат), чиято информация интерпретирам съобразно своя ракурс и своята хипотеза.

▪ **Категорично имам позоваване** на всички официални източници на емпирична информация във втората част на статията „Резервати за печатни медии“. Само в тази част, критикувана от уважаемия рецензент, имам общо 27 бележки под линия и общо 31 цитирани източници. Цитирането ми е научно коректно и целесъобразно.

▪ **Категорично имам позоваване** на автореферата на докторската дисертация на доц. дфн Екатерина Вл. Антонец, преподавател по латински език в Московския държавен университет „М. В. Ломоносов“²⁹ в книгата „Книгата като медия“. Цитирането ми е научно коректно и целесъобразно.

²⁵ Три стандарта за справка: БДС (СТ на СИВ) 2011:1979. Реферат и анотация. 6 с.; БДС ISO 214:2004. Документация. Реферати на публикации и документация. 11 с.; БДС ISO 5122:2004. Документация. Страници с реферати в продължаващите издания. 9 с.

²⁶ Шуманова, Нина. Вторичен документ // Българска книга: Енциклопедия. Състав. Ани Гергова. София, 2004, с. 121.

²⁷ Янакиева, Татяна. Аналитико-синтетична обработка (АСО) на документалната информация // Българска книга: Енциклопедия. Състав. Ани Гергова. София, 2004, с. 30.

²⁸ Стайкова, Цветана. Описване на документите и разкриване на съдържанието им // Стайкова, Цветана. Специалната библиография в България: Съвр. състояние и перспективи за развитие. София: Акад. изд. Проф. М. Дринов, 2003, с. 61.

²⁹ Антонец, Екатерина Вл. Проблемы латинской терминологии рукописной книги в античности (II в. до н.э.–III в. н.э.): Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора филологических наук. Москва: Моск. госуд. унив., 2009. 49 с.

Компетентният читател е запознат с практиката на цитиране, приложена в тези два случая – източниците по подразбиране са онези, към които препраща сумарна или кумулативна бележка под линия (регламентирана и в „Официален правописен речник на българския език“, т. 129.6) още в самото въведение на това обсъждане. С този подход на цитиране в изследователски текст се предпазваме от неикономичното и неприятното за читателя повторение на препратката „Пак там“ – препоръка на авторитетния руски книговед Аркадий Милчин, редактор и автор на справочници и методики за култура на изданията³⁰.

1.9. Рецензентът не взема предвид различията между многобройните научни (академични) стилове на цитиране в отделните науки и научни дисциплини. Отделните академични стилове за цитиране имат свои специфичните допускания. На тази тема съм посветила книгата си „Цитирането: стандарт и стил“ (2013) и Ви уверявам, че днес никъде по света практиката на цитирането не е догма.

1.10. Рецензентът пропуска правилото за нецелесъобразност на цитирането при научното писане. Съществува консенсус за качеството на цитата. Има информация, неподлежаща на научно цитиране и това са преди всичко *общоизвестните факти, явления и обстоятелства*, очевидни и достъпни от надеждни източници (напр. исторически събития, брой на цивилизацията в историята, наименованието на Лабораторията по хаптика към Масачузетския технологичен институт и др.). Категориите факти, които са извън предмета на доказване и в правната теория и практика се наричат „*общоизвестни факти*“ или „*ноторно известни факти*“ – имат се предвид факти, познати на неограничен кръг от хора, напр. от професионалната общност. Това е израз на древното правило „*Notorium non eget probatiōne*“ (Общоизвестното не се нуждае от доказателство).³¹

За рецепцията на научни текстове сред представителите на дадена научна парадигма е валидна презумпцията за априорна когнитивна подготвеност, фонове научни знания (осведоменост) и достъпност на научните знания (с характеристиките им обективност, универсалност, общозначимост). В този контекст е полезен афоризмът на Блез Паскал: „Който много пояснява, обижда“.

2. Не мога да приема експертни оценки да се правят с доказателства изключително от интернет.

2.1. Рецензентът не взема предвид спецификата на интернет – по отношение на гъвкавостта на цифровата технология, разпространението на информацията и по отношение на хипервръзките в уебпространството.

▪ **Интернет чрез системата „www“ копира и размножава безпределно и мигновено информацията.** Текстовете в интернет, а и не само, отдавна са вериги на влияние и еволюция. Едно съдържание може да бъде дублирано светкавично и на стотици и хиляди места в глобалната мрежа, защото в инфраструктурата ѝ са *хипервръзките, фолксономията, rss фийдовете*. А по *принципа на деривацията* едно и също съдържание може да се разсее на безброй места в идентичен с оригинала вид или като откъс, редактирано, дописано или съкратено.

³⁰ Милчин, Аркадий. Култура издания, или Как не надо и как надо делать книги. Москва: Логос, 2002, с. 201-203.

³¹ Вучков, Веселин. Предмет на процесуалното доказване. // Юридически свят, 2000, №1, с. 184. Конкретен състав в чл. 155 от Гражданския процесуален кодекс на Р България.

▪ Това винаги трябва да се има предвид, особено що се отнася до новини, фактологична информация и нарочно създадена, за да се мултиплицира служебна информация от типа на анотации на филми, книги и др.

▪ **Интернет е ненадежден за търсене и експертизи поради ефимерността си.** Едно съдържание, съществувало преди 7-8 години, днес вече е неоткриваемо на същия адрес. Колегата доц. д-р Грета Дерменджиева, специалист по компютърноопосредствани комуникации, обобщава: интернет пространството промени отношението ни към времето; онлайн съдържанието е флуидно, не остарява и едновременно с това е потенциално остаряло във всеки момент, подлежи на непрекъсната актуализация и развитие, няма хронологичен ред и не може да остане статично.³²

▪ Давам пример със споменатата по-горе информация за „хаптика“. През 2002 г. съм чела единствено от печатната книга на Михаил Епщайн „Новое сектантство“ от 1994 г.³³ и от статията му „Хаптика – наука об осязании“ в списанието „Веер будущностей. Техно-гуманитарный вестник“ (бр. 31 от 25 юли 2001). Днес проф. д-р А. Бенбасат е намерил идентична фраза в интернет, но от ново издание на книгата през 2006 г.³⁴ През 2002 г. съм открила в интернет откъса от книгата със споменатия от мен „манифест на тактилното изкуство“, но към днешна дата на запазеня адрес текстът е недостъпен (http://fuga.ru/veer/13/v13_touchart_manifesty.htm).

2.2. Рецензентът създава противоречия между критиката си и собствената си писмена практика. Първо обявява информацията в интернет за „недостоверна“ (с. 2) и за „несъстоятелна“ (с. 3), а сам се е доверил на интернет при издирвателската си работа по рецензията. Първо обявява Уикипедия за популярен, а не научен източник (с. 40), а после сам цитира оттам англоезичната статия „Литература“ в подкрепа на своето определение за литература (с. 43).

2.3. Буди сериозна тревога фактът, че проф. д-р Алберт Бенбасат сам се позовава и ни препраща към съмнителен (нелегален) руски сайт за комерсиално разпространение на копия от защитени дисертации и автореферати срещу заплащане (dissercat – Научная электронная библиотека). Откъсът от автореферата, към който ни препраща с линк рецензентът (на с. 46), се продава в пълен цифровизиран вариант на цена 220 рубли (Артикул 395420).

2.4. Буди сериозна тревога фактът, че уважаемият рецензент се позовава на съмнителни (нелегални) веб сайтове в руския интернет с достъпни пълнотекстово книги (напр. новата книга от 2006 г. със споменатите фрази от Михаил Епщайн на с. 5 е четена от рецензента на такъв веб сайт – <http://ec-dejavu.ru/t-2/Touch.html>).

2.5. Буди сериозна тревога фактът, че проф. д-р Алберт Бенбасат се позовава и на „пиратския“ сайт Zamunda (с. 25). Доколкото е известно достъп до този веб сайт с нелегално разпространявано съдържание като филми и книги имат само регистрирани потребители. За

³² Дерменджиева, Грета. Дигиталните медии // Годишник на Софийския университет Св.Климент Охридски. Факултет по журналистика и масова комуникация. Т. 12 [за 2005]. София, 2006, с. 113.

³³ Эпштейн, М. Новое сектантство: Типы религиозно-философских умонастроений в России. Москва: Лабиринт, 1994, с. 45-47.

³⁴ Эпштейн, М. Философия тела; Тульчинский, Г.Л. Тело свободы. Санкт Петербург: Алетейя, 2006, с. 16-38.

сведение на рецензента нито аз, нито другите членове на уважаемото Жури желаем да влезем в този сайт и да сверим „източника“ му.

3. Рецензентът греша в даваната от него информация.

▪ Проф. д-р А. Бенбасат греша като обявява книгата „Книги и четене в аудиовизуална трансмедийност“ за издание на Факултета по журналистика и масова комуникация при СУ (с. 27-28). Действителен издател на печатната книга и на електронната база данни, носител на международния стандартен номер на книгата ISBN 978-954-304-397-2 и означен със символа „копирайт“ е издателството LiterNet.

▪ Проф. д-р А. Бенбасат греша като казва, че „Манифест на тактилното изкуство“ е „чиста измислица, породена от неразбирането на текста на М. Ъпщейн, на който тя се позовава“ и че „Такъв „манифест“ изобщо не съществува (с. 6). Още през 2002 г. съм чела споменатия от мен манифест. Той беше публикуван и в сп. „Вeer будущностей“, макар че към днешна дата на западения адрес текстът е недостъпен (http://fuga.ru/veer/13/v13_touchart_manifesty.htm). Но **съхранявам хартиеното копие от 2002 г.** (вж. Приложение 9)

▪ Проф. д-р А. Бенбасат греша като казва: „некоректното в случая е, че не е посочила сайта в интернет, все едно е чела хартиения оригинал“ (с. 46). **Притежавам личен печатен екземпляр** от цитирания автореферат на доц. д-р Екатерина Вл. Антонец, преподавател по латински език в Московския държавен университет „М. В. Ломоносов“³⁵, и съм го чела и цитирала именно от хартия. (вж. Приложение 10)

4. Рецензентът привлича за нуждите на рецензията си текст, който не участва в конкурса, който не фигурира в Списъка ми с научни трудове и не е депозиран в документите ми.

Неучастващият в конкурса текст е есето „Големият страх от читателя“ (с. 37).

5. Рецензентът изопачава моята теория за „книгата като медия“.

В голям процент критичните бележки на уважаемия проф. д-р А. Бенбасат разкриват просто несъгласие или неразбиране на моята гледна точка и на приведените от мен аргументи.

5.1. Долавям неразбиране на концептуалните ми позиции. Една от причините вероятно е неразбиране на приложения от мен научноизследователски подход (медиологичния) и на понятийния ми апарат, изведен от областта на комуникационните и информационните науки (понятията „информация“, „медия“, „медийен формат“, „книга“, „книгата като медия“, „четене“ и т.н.). Втората причина вероятно е от несъобразяване с отношенията „общо – частно“, „род – вид“ при много от научните понятия (напр. „медия – медийно съдържание“, „книга – литература“). Третата причина вероятно е в конотациите, които сам рецензентът влага в тълкуването на моите аргументи, примери и доказателствен материал.

5.2. Рецензентът изолира дефиницията ми за „книгата като медия“ от контекста ѝ. Опитът за разбиране би трябвало да тръгва от важно обстоятелство – тази дефиниция **не е за „книга“ изобщо, а е частноноучна дефиниция за книгата „като медия“.** Употребата ѝ в цялата ми монография е съобразена и операционализирана спрямо това обстоятелство.

³⁵ Антонец, Екатерина Вл. Проблемы латинской терминологии рукописной книги в античности (II в. до н.э.–III в. н.э.): Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора филологических наук. Москва: Моск. госуд. унив., 2009. 49 с.

5.3. Рецензентът изопачава възгледите и хипотезите ми за бъдещето на книгата.

Никога и никъде не съм формулирала твърдение, че бъдещето на книгата „ще е без букви“, нито че ще дойде край на писмената или печатната книга.

- В частните и общите аспекти на „книгата като медия“ не оставам на ниво констатации, нито на ниво описание, а продължавам разсъжденията си в перспектива – както се изисква в научното познание. И в контекста на предположенията ми винаги присъстват уточненията и уговорките за условност – „ако приемем хипотезата“, „ако допуснем“, „можем да предположим“, „вероятно“ и т.н.

- Противно на внушенията в рецензията, че според мен книгите на бъдещето няма да са книги (с. 32), в последната глава на монографията си „Анастатика на книгата“ разгръщам три възможности за обогатяване и диверсифициране на медийните формати на книгата. И правя това достатъчно подробно, на базата на изведени преди това закономерности и с интелектуален ангажимент към **усъвършенстването на книгата като най-демократичната медия**. Първата опция е за иконичната (пространствено-изобразителната) книга, условно назована от мен „постписмена“ или „предвавилонска“, но във всички случаи „компромисна медия“ (с. 559). Втората опция е за реновиране или „възкръсване“ на физическата и особено на хартиената ръкотворна книга. И третата, последна опция е за хибридна или технологично надградената печатна книга. Нещо повече, давам своите аргументи и за „край на електронната книга“.

- Не само че не „анихилирам“ книгата (с. 32), а поемам риска да дефинирам тенденции и закономерности с проверимост в най-близкото бъдеще.

- Това критично отношение у уважаемия рецензент отново отдавам на различията в понятията ни за „книга“.

- Ще си позволя да повтора извода от комплексните ми изследвания: книгата ще остане „оптималната среда за изразяване, записване, съхраняване, разпределение, търсене и възприемане на символна информация от страна на всеки, който притежава ключа към съответната кодова система, т.е. който умее да чете“ (с. 69). Защото книгата като медия „притежава качества, които не могат да бъдат имитирани от новите медии“ (с. 578).

5.4. Рецензентът изопачава твърденията и постановките ми.

- Първи пример – за древноиндийските писмени паметници „(*свещената книга на индуистката религия „Пурани“ и „Махабхарата“, един от най-древните индийски епоси*)“, които са *митопоетични текстове, а не научни* (с легендарен и епически характер, както сама посочва)“ (с. 33). Твърдението на рецензента е некоректно. Никъде не определям характера на „Пурани“ и „Махабхарата“ като „легендарен“. Дори историческата наука никога не е търсила „**научни**“ текстове в древността. Историческата наука работи с извори. По тази причина към всички аналогични източници се отнасям като към релевантен за историците **извор на историческо познание**.

- Втори пример – че „Цветкова се лута между две понятия за цивилизация – земни и извънземни“ (с. 31). Или за черните камъни от гр. Ика в Перу – че „М. Цветкова ги преобразува в книги, които са сътворени от извънземна цивилизация“ (с. 2, с. 53). Категорично в текстовете ми няма и не може да има такива твърдения и такива понятия. Докато рецензентът сам

защитава позицията си с термина „земна цивилизация“: книгата е „фундаментът на земната цивилизация“ (на с. 4), което предполага и контрапункт „не/извън-земна“.

▪ Трети пример. Рецензентът внушава, че имам негативно отношение и „анихилирам“ литературата и твърдя, че литература в опцията на „постписмената книга“ няма да има (с. 32, 44, 55). Тази квалификация за мен е несправедлива и обидна. Според мен уважаемият рецензент отново не прави разлика между научните категории „книга“ и „литература“ в отношението „общо – частно“, тъй като в моят изследователски подход става дума за субординация. Противно на изнесените внушения, в цялото си творчество и конкретно в монографията „Книгата като медия“ многократно и категорично заявявам, че литературата (като вид съдържание на книгата) е 1) висша форма на словесно изкуство, изящна словесност (с. 36); 2) че художествената литература е по-трудна от информационните текстове (с. 36); 3) че четенето на литературни текстове е по-висша естетическа дейност от четенето на нелитературни текстове“ (с. 38); 3) че художествената литература е най-богатият носител на информация (с. 321).

5.5. Рецензентът прави опити да санкционира мнението ми и да подлага на релативизъм критичното и проактивното ми мислене.

▪ Да се твърди, че няма „никаква нужда да се доказва „теза“, че книгата е медия“, защото това е „всеизвестно“ (с. 45), според мен е смущаващ за науката релативизъм.

▪ Да се отхвърля типология на четенето, направена от изследовател и преподавател именно по „Теория на четенето“ (с. 44), е тревожно релативизиране на специализацията, квалификацията и компетентността в науката изобщо.

▪ Да се отхвърлят априори теоретични допускания и предложения за внедряване на технологични иновации в производството на книги (напр. чрез интегриране на постижения от областта на хаптиката (с. 5) и създадените от нея touch-технологии), също е обезпокоителна тенденция.

6. Рецензентът игнорира обстоятелствата на общонаучната и частнонаучната терминология и понятийния апарат на комуникационната и информационната наука.

А това е понятийният и терминологичният апарат на направлението, което самите ние развиваме и в което обучаваме студенти и докторанти - „3.5. Обществени комуникации и информационни науки“.

6.1. Обвиненията на уважаемия проф. д-р А. Бенбасат в „терминологичен хаос, терминологична несъстоятелност“ и в „липса на езикова култура“ (с. 3) предполагам произтичат точно от това несъобразяване с изходните обстоятелства на всеки научен дискурс.

6.2. Установявам проблеми с родово-видовата логика, с отношението „общо – частно“ в понятийните категории при критиките на уважаемия проф. д-р А. Бенбасат. Така е например при категорично направената от мен разлика между понятията „книга“ и „литература“. Съгласно моя медиологичен подход „книга“ е родовото, общото понятие, а литература е частното, видовото понятие. Книгата в моя теоретичен ракурс е триединство от код, носител и съдържание, а литературата е само един от видовете съдържание. Но погледнато концептуално двете категории – „книга“ и „литература“ са несъизмерими, защото са обект на различни науки. Книгата е общонаучна категория (вкл. според проф. Алиса Беловицкая) и е предмет на по-

общата, универсалната наука Книгознание, заемаща по УДК началния (нулев) отдел в универсума на човешкото знание. А литературата е предмет на филологическите науки, чието място е в 8-ми отдел на посочената десетична класификация на универсума на човешкото знание. По силата на тази автономност литература може да съществува без книга, както и книга може да съществува без литература.

6.3. Установявам обръкване при терминологичните обяснения на уважаемия проф. д-р А. Бенбасат.

▪ Така е например при неоснователната критика върху термините „artists` book“, „архикнига“, „архетип“, „хаптика“, „формат“, „медия“, „семиология“, „текст“, „литературен“ и „нелитературен“ текст, „литературно“ и „нелитературно“ четене, „дискриминиране“ и др. Доказвам правилността на употребата им в подробното изложение на настоящото *Прил. 1*.

▪ Термин „SLOT анализ“ (с. 38) не съществува.

▪ Термин „сиестезиен“, който рецензентът ме укорява, че не знам и затова не го употребявам (с. 28), не съществува.

7. Критиката в рецензията на уважаемия проф. д-р А. Бенбасат върху академичните и научните ми качества влиза в противоречие с академичната и обществената ми репутация, изградена с дългогодишен труд.

7.1. Негативното отношение и настояването за остракизъм е в дисонанс с положителните оценки за публикациите ми (събрали 73 отзива, 19 рецензии и 238 цитирания).

7.2. Обвиненията в не-цитиране противоречат на масовото мнение за свръхцитиране в писмените ми трудове³⁶.

7.3. Спрямо работата ми с научна и емпирична информация определенията са по-скоро „изчерпателност“³⁷, „педантизъм“ и „скруполюзност“³⁸ (дума, употребена и в рецензията на проф. д-р Ани Гергова).

8. Критиката в рецензията на уважаемия проф. д-р А. Бенбасат върху академичните и научните ми качества директно и индиректно атакува компетентността и отговорността на десетки колеги и учени.

Не приемам да се поставят под съмнение отговорността и компетенциите на 11 учени и експерти, рецензирали трудовете ми, на 5 съавтори в трудовете ми, на 2 научни консултанти на книгите ми, на 12 редактори на книгите ми, на 9 автори на предговори към книгите ми, на 5 съставители на сборници и енциклопедии, в които имам публикации, на 18 автори на отзиви и на 16 автори на рецензии за трудовете ми и на 75 автори, които са ме цитирали. Посочените числа са преброени специално за нуждите на този писмен отговор по подадените за конкурса Списъци с научни трудове и Справки за цитиранията (прилагам поименни списъци в *Приложение 3 и 4*).

³⁶ Тук ще припомня забележката, която отправи проф. д-р Мария Младенова към монографията ми „Четенето – антиманипулативен филтър“: „Повод за размисъл са цитатите в текста, които показват информираността на авторката, но създават чувство за претрупаност, а и не винаги са необходими.“ (Младенова, Мария. За шанса на четенето в информационното общество // Библиотека. 2000, №5, с. 72).

³⁷ Янакиева, Елена. Марко Семов – Био-библиография // Библиотека, 2005, №6, с. 37-38.

³⁸ „Най-храбрата българска книга за книгата. Цветкова е събрала скруполюзно всичко за книгата, защото книгата е първата и единствена медия, която заслужава определението „велика“. (Тодоров, Петко. Най-великата медия е... // Сера, №58 (4634), 9-10.03.2013, с. 42).

9. Рецензентът не взема предвид отговорността и задълженията ни като членове на академичния състав на специалността „Книгоиздаване“ в СУ (бакалавър и магистър) по отношение на изискванията на НАОА за Програмната акредитация.

Особено остро стои този проблем при настоящия Следакредитационен контрол.

9.1. Интернет е отдавна академично утвърден начин за съобщаване на резултати и идеи и за академични комуникации. Ежедневната работа онлайн е подразбиращо се обстоятелство за текущата информираност, за поддържане на осведоменост за световните постижения в научното и професионалното направление и за актуализиране на преподаваното учебно съдържание. А всичко това са задължителни критерии на НАОА при Програмната акредитация, по които обучението в специалностите на ФЖМК през 2012 г. е докладвало, че отговаря³⁹:

4.1. Новаторски практики в обучението, вкл. актуализиране и обогатяване на библиографията към лекционните курсове и текущо информационно осигуряване на учебния процес;

4.1.1. Съвременни модели за поддържане на актуалност на обучението, вкл. достъп до интернет в кабинети и зали;

4.1.2. Култура на нововъведения – електронни инструменти, онлайн платформи, електронно съдържание на преподаваните дисциплини;

4.1.2.2. Актуалност на предлагания учебен материал – чрез системно следене на научни и професионални новини и през интернет.

9.2. Да се даде трибуна на студентското творчество е изискване на НАОА при Програмната акредитация. Да се гарантира публикуването на резултатите от обучението на студентите е друго изискване на НАОА. Настоящото издание „Книги на въображението: Методика за учебни проекти“ (2013) е именно такава трибуна за публикуване на резултатите от обучението на студентите, замислена да се актуализира всяка учебна година. Конкретно, с изданието „Книги на въображението“ съблюдавам следните критерии на НАОА за Програмната акредитация (2012):

1.4.2. Периодично се анализират и огласяват резултатите, свързани с методите на преподаване и оценяване на постиженията на студентите

2.2.1. Осигурява се включване на студентите и докторантите в изпълнението на изследователски проекти. В частност се изисква висока стойност на показателя „Относителен дял на публикациите на студенти спрямо общия брой на публикациите в професионалното направление 3.5. ОКИН“

2.2.1.1. Възможности за включване на студентите и докторантите в изследователската дейност. Включва и оперативни форми за научни и художественотворчески изяви на студентите във ФЖМК

4.1. Новаторски практики в обучението: прилагане на нови форми, методи и стратегии в учебната работа на ФЖМК

4.1.2.2. Актуалност на предлагания учебен материал: Включване на резултати от научноизследователската (художественотворческата) дейност в учебния процес на ФЖМК.

³⁹ Виж: Доклад-самооценка на професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ (март 2012 г.): Критерий 4.1.

Убедена съм, че с учебно-методичното издание „Книги на въображението“ съм изпълнила академичния си дълг и съм съдействала за покритието на споменатите критерии на НАОА при настоящия Следакредитационен контрол.

Убедена съм, че с работата си по основен трудов договор в Софийския университет от 2001 г. до днес допринасям за изпълнението на критериите на НАОА както за програмна, така и за институционална акредитация, за високото качество на университетското образование и за научния престиж на Университета.

СПАЗИЛА СЪМ ВСИЧКИ ПРАВИЛА ЗА ЦИТИРАНЕ.

Що е цитиране

Цитирането (от лат. cito – посочено) като дейност означава посочване на релевантно позоваване в текстова или друга форма на съдържание. (БДС ISO 690:2011)

Позоваването е съседно по значение понятие на библиографското цитиране и визира данни, описващи ресурс или част от него, достатъчно прецизни и подробни, за да бъде той локализиран. Позоваването може да бъде: част от списък на информационни ресурси, заглавие на резюме или критически обзор, добавена към текст в долната част на страницата му или в края му, или сведение, вмъкнато в текста (БДС ISO 690:2011).

Цитирането във всичките ми трудове е съобразено с 3 регламента, валидни за един български учен:

1) **Цитирам по правилата, кодифицирани в най-новия „Официален правописен речник на българския език“.** Спазвам правилата за „Оформяне на текст с цитат“, пряк или дословен (т. 127). Спазвам правилата и за „Оформяне на библиографско цитиране“ под линия (т. 129). Спазвам правилата и за сумарна препратка под линия при последователно цитиране на няколко публикации (т. 129.6). Спазвам указанията в речника: „избраният от автора начин на библиографско цитиране се прилага последователно в целия текст“.⁴⁰

2) **Цитирам по правилата на двата официални стандарта за цитиране в България** – по БДС 17377:1996 „Библиографско цитиране“ и по най-новия български стандарт за цитиране – БДС ISO 690:2011 „Информация и документация. Ръководство за библиографско цитиране и цитиране на информационни ресурси“.

3) **Цитирам по правилата на академичния стил Vancouver style във версията му на „номерационна система“ на цитиране** (с пореден номер или цифров индекс), релевантен на нашето професионално направление „Обществени комуникации и информационни науки“ и избран от мен като автор.

Всеки източник и трудовете ми е цитиран коректно.

Съобразно изискването за достъпност и проверимост на оригинала от страна на всеки заинтересован читател.

Ако не беше така, сам уважаемият рецензент проф. Бенбасат не би достигнал до коментирания от него мои първоизточници.

Практиката на цитирането не е догма.

⁴⁰ Официален правописен речник на българския език. Институт за български език на БАН. София: Просвета, 2012, с. 120, 124-126.

Няма „закон за цитирането“. Дори в българския Закон за авторското право е допустимо широко тълкуване на цитирането – че „трябва да съответства на обичайната практика“ (чл. 24, ал. 1, т. 2: „използването на цитати от вече разгласени произведения на други лица при критика или обзор при посочване на източника и името на автора, освен ако това е невъзможно; цитирането трябва да съответства на **обичайната практика** и да е в обем, оправдан от целта“). В света не съществува единна и „обичайна практика“ на цитирането. Подходите и техниките при цитиране в изследвания са различни не само в отделните научни области, а и в отделните университети. Цялото това разнообразие **е поводът да напиша книгата „Цитирането: Стандарт и стил“ (2013)** – вж. там спецификата на най-разпространените академични (научни) стилове за цитиране в научните комуникации (системите Harvard и Vancouver, стиловете Chicago style, MLA style, APA style, AMA style, CSE style и др.). Подробно съм отразила **специфичните допускания** при отделните академични стилове за цитиране, имайки предвид честите разногласия и в нашите академични среди.

Спазвам етиката на научното цитиране и нейните правила

Основните изисквания към етичното цитиране съм извела и в книгата си „Цитирането: Стандарт и стил“ (труд 2.14, с. 59-66).

Правило за подбор на позоваванията

Подбор по преценка на автора се прави особено при изследователски методи от типа „**desk research**“, при които се извършва анализ на вторични данни, събирателно на основата на ретроспективни, текущи и обобщени източници (напр. от медиен мониторинг върху събитие, от различни социологически агенции за периода и т.н.). Медийният мониторинг (на журналистически материали, на телевизионни и радиопредавания) е надежден източник за емпирични проучвания, но в самия научноизследователски труд не е задължително да се цитира в пълнота, а се подбират най-показателните моменти, достатъчни за извличане на концептуални и аналитични наблюдения.

Проф. Николай М. Сергеев, специалист по организация на науката, обяснява, че не съществува рецепта за обема, честотата и обхватността на цитираните източници. По принцип системната научна дейност по една тема натрупва все по-голям масив от първоизточници. И в един момент се оказва, че голяма част от аргументите, приведени в труда, в една или друга степен имат своя писана предистория. Всяка втора фраза в окончателния труд би могла да се подкрепи със съответстваща препратка. Но това, естествено, би довело до „претоварване“ на текста. Предвид ограничения обем на научните статии авторът е принуден да проведе предварителен подбор на позоваванията. От множеството източници по един въпрос изследователите филтрират, на първо място, най-важните и най-значимите, на второ място, публикации от най-цитираните издания или на добре известни автори. При подобни обстоятелства цитирането от първоизточник съвсем не е задължително. Учените предпочитат да се позоват на издания, където даденият проблем вече е изложен сумарно и детайлно (реферативен сборник, обзор, монография).⁴¹

Правило за нецелесъобразност на цитирането при научното писане

В научния дискурс има консенсус за качеството на цитата.

Съществува категория от източници, които са безсмислени за цитиране. Няма смисъл от позоваване на източник, когато:

⁴¹ Сергеев, Николай Михайлович. Етика соавторства и етика цитирования // Российский химический журнал, 1999, №6.

- a) описваме личния си опит, личните си наблюдения, собствените си мисли и идеи, собствените си заключения по даден въпрос;
- b) описваме резултати от собствен експеримент;
- c) допълваме фразата си с афоризми и крилати мисли – те се цитират с името на автора им, но не е необходим първоизточникът на документирането им;
- d) привеждаме общоизвестни факти, закономерности, наблюдения, фолклор;
- e) обобщаваме и структурираме група от общоприети факти.

Категорично неподлежащи на научно цитиране са **общоизвестните факти, явления и обстоятелства**, очевидни и достъпни от надеждни източници (напр. исторически събития, брой на цивилизациите в историята, наименованието на Лабораторията по хаптика към Масачузетския технологичен институт и др.). Категориите факти, които са извън предмета на доказване и в правната теория и практика се наричат „общоизвестни факти“ или „ноторно известни факти“ – имат се предвид факти, познати на неограничен кръг от хора, напр. от професионалната общност. Това е израз на древното правило „Notorium non eget probatiōne“ (Общоизвестното не се нуждае от доказателство).⁴²

Как ученият определя дали информацията е общоизвестна? **Общо знание (common knowledge)** по дефиниция са фактите, които могат да се намерят в многобройни източници и са усвоени правоподобно от мнозинството автори и читатели. Накратко казано, информацията е общоизвестна, ако:

- a) можем да я открием в поне в 5 различни източника;
- b) допускаме, че е вече известна на нашия читател;
- c) смятаме, че всеки човек може бързо и без особени усилия да я открие в общи източници.

По повод склонността да цитираме източник на общоизвестните факти съветът е да не се поддаваме на **„психозата на първоизточниците“**. Фактът, че вулканът Везувий е погребал древноримския град Помпей през 79 г. от н.е., е общоизвестен и е фиксиран както в документални, така и във вторични източници (в трудове по история, написани на базата на предходни трудове по история, а и във всеки учебник). Авторът на научен труд, обаче, е длъжен да документира онези факти, които са напълно неизвестни и идеите, които интерпретират тези факти.

Има и частни случаи, в които **не е задължително цитиране на първоизточник**. В природните и техническите науки се предпочита позоваването на реферативни издания, в които даденият проблем (въпрос) е изложен в сумарен вид и най-детайлно (сборник с тезиси, обзор, монография) от референт-специалист в същата научна област.

За рецепцията на научни текстове сред представителите на дадена научна парадигма е валидна презумпцията за априорна когнитивна подготвеност, фонові научни знания (осведоменост) и достъпност на научните знания (с характеристиките им обективност, универсалност, общозначимост). В този контекст е полезен афоризмът на Блез Паскал: „Който много пояснява, обижда“.

⁴² Вучков, Веселин. Предмет на процесуалното доказване. // Юридически свят, 2000, №1, с. 184. Конкретен състав в чл. 155 от Гражданския процесуален кодекс на Р България.

ОПРОВЕРЖЕНИЕ НА ОБВИНЕНИЯТА ЗА ПЛАГИАТСТВО В „КНИГИ И ЧЕТЕНЕ В АУДИОВИЗУАЛНА ТРАНСМЕДИЙНОСТ: ФИЛМОВА БАЗА ДАННИ ЗА ЕМПИРИЧНОТО КНИГОЗНАНИЕ“

Накратко:

Категорично отхвърлям всякакви внушения за плагиатстване или приписване на чуждо авторство. Имам доказателства за обратното – как мой лекционен материал, който от години разпространявам сред студентите (бакалаври и магистри) в електронен вид, учебни задания по мои дисциплини, домашни и курсови работи, възложени и изготвени по моя методика, се публикуват на части или в цялост в интернет, без мое знание и без посочване на източник. По подобен повод студентка от Книгоиздаване през 2012 г. получи официалната санкция от Ректора на СУ. Но това не е предмет на настоящия ми отговор.

Убедена съм, че съм работила законосъобразно и професионално по правилата и по стандартите и икономически целесъобразно, съгласно Договора за научни изследвания №168 от 08.05.2013 г. със Софийския университет „Св. Климент Охридски“ с краен срок 10.12.2013 г. „Книги и четене в аудиовизуална трансмедийност: Филмова база данни за емпиричното книгознание“ (2013) е публикация с междинните резултати по научноизследователския проект, съгласно етап 4 от Работната програма по Договора. В тази публикация изрично и на две места е посочено, че изследването е финансирано от средствата, отпуснати целево от държавния бюджет на СУ „Св. Климент Охридски“ за научни изследвания през 2013 г. (съгласно чл. 2, т. 3 от Договора).

Вж. **Приложение 5. ДОГОВОР за научни изследвания №168 от 08.05.2013 г. със Софийския университет „Св. Климент Охридски“ с Приложения №1-4 като неразделната част от Договора.**

Подробен отговор: Ще отговоря подробно с 27 аргумента.

1) Вече 12 години (от 2002 г.) поддържам и непрекъснато попълвам собствен Каталог на филми с мотива за книгата, четенето, библиотеките. От 2006 г., доколкото показва архивът ми, в рамките на преподавателската ми дейност по две дисциплини - „Книгата като медия“ и „Теория на четенето“ при студентите от Книгоиздаване една от задаваните от мен ежеседмични **извънаудиторни задачи (домашни работи) е на тема анотиране, реферирание или обзор на филми** с мотива за книгата и четенето. Заедно със заданието **винаги съм предавала на студентите и собствения си Каталог с филми (на хартиено копие или на файл).** Но от първото разпространяване на каталога ми за образователни цели до днес специално предупреждавам студентите за коректно отношение към авторството на материала. От приложената по-долу снимка на електронно писмо от 16.11.2009 г. може да се прочете подобно указание: *„Прикачам ви една моя лична селекция. Имайте предвид, че подобен каталог на книги и филми, посветени на книгата и четенето, не е правен досега. Да не го видя публикуван някъде“.*

2) С това домашно задание преследвам ТРИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ЦЕЛИ: 1) обогатяване на ареала от източници и интерпретации по проблемите на книгата и четенето, 2) усвояване на дейностите за АСО (аналитико-синтетична обработка на съдържание), които са именно библиографско описание, анотиране, реферирание, резюме и обзор, 3) усвояване на иновативната и за световните университети практика "видеоцитиране" в изследователски текстове. Продължавам да давам тази тема като

извънаудиторна задача и към днешна дата. И я оценявам като **образователно нововъведение и полезен методичен инструмент за надграждане на умения в академична среда.**

3) Като доказателство за казаното дотук в **Приложение 6** включвам **6** материала: (1) част от архива на личния ми пресклипинг за филми с мотива книга и четене (2005-2009 г.), (2) част от по-ранните и съхранявани на хартия домашни работи на студентите на тема „Реферат на филми, посветени на книгата“ по дисциплината „Книгата като медия“ (за 27.11.2006 и 22.10.2007 г.), (3) част от по-ранните и съхранявани на хартия домашни работи на тема „Анотиране на филми с мотива за четенето“ по дисциплината „Теория на четенето“ (за 20.03.2007 г.), (4) част от по-ранните и съхранявани на хартия домашни работи с реферат на тема „Обяснение на четенето посредством филм или книга, посветени на книгата и четенето“ (1.04.2009 г.), (5) електронно писмо до курсовата електронна поща на студентите с указание за домашната задача по „Книгата като медия“ и с прикрепен файл на личния ми „Каталог на филми, посветени на книгата и четенето“ (*Тема на писмото: „Домашно за 23.11.09“. Дата: Понеделник, 2009, Ноември 16 19:32:24 ЕЕТ. Файлове: 1 Прикрепен файл*) и (6) електронно писмо до електронната поща на студентите с указание за домашната задача „Книгата във филмите (анализ с видеоцитиране)“ и с прикрепен файл на личния ми „Каталог на филми, посветени на книгата и четенето“ (*Тема на писмото: „КМ – домашно за 3.01.2011 г.“. Дата: Вторник, 2010, Декември 21 04:48:57 ЕЕТ. Файлове: 2 Прикрепени файла*).

Електронно писмо от 16.11.2009 г. до III курс на спец. Книгоиздаване с указание за домашната задача „Книги и филми с обект книгата като медия“ и с прикрепен файл на личния ми „Каталог на книги и филми, посветени на книгата и четенето“

[ОТПЕЧАТАЙ | ЗАТВОРИ](#)

Подател: Milena TSVETKOVA <tsvetkova_su@abv.bg>
До: book students <bookstudents@gmail.com>
Относно: Домашно за 23.11.09
Дата: Понеделник, 2009, Ноември 16 19:32:24 EET
Файлове: (1) Прикрепен файл

Домашната ви задача за 23.11.2009 е:

"Книги и филми с обект книгата като медия" (реферат)

Правите резюме на минимум 1 книга и 1 филм с акцент върху книгата в която и да е от формите ѝ (метаморфози) от миналото, настоящето или бъдещето. Кажете с какво тази книга или филм обогатяват представите ни за "книга" и как конкретно тя функционира като медия/медиастор. Задължително е да присъстват библиографски данни на обектите на реферата.

Прикачам ви една моя лична селекция.
Имайте предвид, че подобен КАТАЛОГ на книги и филми, посветени на книгата и четенето, не е правен досега. Да не го видя публикуван някъде! :)

Поздрав!

Вижте водещите новини от Vesti.bg!
<http://www.vesti.bg/>

Писмото съдържа графики, които не са показани. [Покажи графиките в съобщението.](#)

прикрепени файлове

0-KNIGATA-MEDIA_Филми_и_книги.doc

390 KB

Електронно писмо от 21.12.2010 г. до III курс на спец. Книгоиздаване с указание за домашната задача „Книгата във филмите (анализ с видеоцитиране)“ и с прикрепен файл на личния ми „Каталог на филми, посветени на книгата и четенето“

ОТПЕЧАТАЙ | ЗАТВОРИ

Подател:	Milena TSVETKOVA <tsvetkova_su@abv.bg>
До:	KN-III k.2010 <knigoizdavane2008@gmail.com>
Копие до:	Полина-докторант <polina.stoyanova@gmail.com>
Относно:	КМ - домашно за 3.01.2011 г.
Дата:	Вторник, 2010, Декември 21 04:48:57 EET
Файлове:	(2) Прикрепени файла

Уважаеми колеги,
тух са **прикачени двата файла** по домашната задача за след Нова година (за 3.01.2011).

Темата е "КНИГАТА ВЪВ ФИЛМИТЕ" (анализ с видеоцитиране).

Основната цел на това домашно е да започнем да прилагаме иновативната и за световните университети практика "видеоцитиране" в изследователски текстове.

Диян вече ви е изпратил програмките за рязане на клип със субтитри от филми, заедно с изработена от него инструкция за онези, които не владеят още работата с тези програми.

Благодаря на всички за огромния ви напредък и за старанието върху моите задачи през изтичащата 2010 година! :)

Милена Цветкова

прикрепени файлове	
8-KNIGATA_V_FILMI-dom.03-01-2011.doc	51.31 KB
8-KNIGATA-MEDIA_Филми_Katalog_.doc	4.9 MB

4) **Печатната книга** „Книги и четене в аудиовизуална трансмедийност. Филмова база данни за емпиричното книгознание“ е само ЕТАП ОТ СЪЗДАВАНА ОНЛАЙН БАЗА ДАННИ по научен проект, финансиран от Фонд „Научни изследвания“ при СУ с Договор за научни изследвания №168/08.05.2013 г. с краен срок 10.12.2013 г. (съгласно чл. 2, т. 3 от Договора данните на проекта са изписани на заглавната страница и на задната корица на самата книга; вж. и анотацията на **труд 2.16** и **труд 6.5** в Списък на научните трудове 1994-2013).

Печатната книга не е финалът на проекта, а само ПУБЛИКАЦИЯ С МЕЖДИННИТЕ РЕЗУЛТАТИ ПО ПРОЕКТА, съгласно Работната програма в Договора – резултат на II етап 2 „Каталог на филми“ и IV етап „Публикация“. Финалът на проекта е резултатът на V етап „Електронно издание; Онлайн база данни – дек. 2013“ (вж. **Приложение 5** – Работната програма в Приложение №2 към Договора)

В своето Резюме на научните трудове, публикувано на уеб сайта на Университета при материалите по конкурса, пиша: „Книгата се реализира чрез проект по Фонд „Научни изследвания“ при

СУ с Договор за научни изследвания №168/8.05.2013 г. Доц. д-р Милена Цветкова е ръководител на научен екип със студент от специалността „Книгоиздаване“ (с. 17-18).

Към датата на подаването на документите за участие в конкурса (**31.07.2013 г.**) проектът е в средата на изпълнението си. Екипната работа със студента Георги Радославов Иванов по изграждане на онлайн базата данни „Книги и четене в аудиовизуална трансмедийност“ продължава и следващите 5 месеца към датата на отчитане на проекта – **10.12.2013 г.**

Откъс от книгата с информацията, че печатното издание е само етап от проекта, чийто финал ще бъде онлайн публикация (с. 16)

(<http://worldcat.org/wcpa>)

- Филмова база данни Internet Movie Database IMDb (<http://www.imdb.com>)
- Поп кино – руска филмова база данни (<http://kino-pup.com>)
- Bookreporter: Books Into Movies: текущ и ретроспективен архив от 2002 г. (<http://www.bookreporter.com/features/books2movies.asp>)
- Amazon: Bestsellers in Movies & TV (<http://www.amazon.com/gp/bestsellers/dvd>)
- Електронна филмотека (<http://www.sunnyfilms.com>)
- Информационни сайтове за филми в България (<http://www.cinefish.bg>, <http://www.kino.dir.bg>, <http://kino.gbg.bg>, <http://kino.netinfo.bg>)

Настоящото издание е етап от алгоритъм, включващ следните дейности:

1. Мониторингов анализ и подбор на масив от филмови произведения
2. Анотиране на съдържанието на сценариите
3. Превод на сценарии и вторични информационни източници
4. Селекция на аудиовизуални и визуални материали (филмови кадри)
5. Дигитална обработка на аудиовизуални и визуални ресурси и информационни продукти
6. Ресурсно осигуряване с уебадреси и връзки към издателства и световни филмови бази данни
7. Организиране и систематизиране на каталожните единици
8. Съставяне на филмов каталог за целите на емпиричното книгознание и медиазнание
9. Публикуване на резултатите от проекта в онлайн версия на каталог с отворен достъп

5) По номера **ISBN 978-954-304-397-2 (електронна книга)**, отпечатан на две места в печатното издание – в СІР (Каталогизация на публикацията) на гърба на заглавната страница (с. 2) и на последната страница в издателското каре (с. 222), се вижда, че е регистриран за електронна книга, тоест предстои публикуването ѝ като **електронно издание в машиночитаема форма** (вж. дефиницията по БДС⁴³). В момента извършвам технологичното и интерактивното усъвършенстване на филмографията

⁴³ **Електронно издание** (англ. electronic publication; нем. Elektronische Veröffentlichung; фр. publication électronique) – документ, издаден в машинночетима форма и станал публично достояние. Включва публикувани бази данни и приложен софтуер; може да бъде записан на хартия, на магнитни, оптични или други носители, които са предназначени да бъдат обработвани чрез

и вграждането на хиперлинкове. Международният стандартен номер на книгата е получен от Издателя на 6.07.2013 г. от **Националната ISBN агенция** при Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“.

6) От данните за книгата в **Националния регистър на издаваните книги в България BOOKS IN PRINT** се виждат и параметрите за електронно издание: Подвързия – **e-book**. Формат – **HTML**. Планирана дата на издаване – **01.12.2013**.

7) От информацията на **уебсайта на издателство LITERNET** се вижда, че електронното издание „Книги и четене в аудиовизуална трансмедийност. Филмова база данни за емпиричното книгознание“ е със **статут „Очаквайте“** в Католага на публикуваните електронни книги.

**Идентификационни данни в КАТАЛОГИЗАЦИЯ В ПУБЛИКАЦИЯТА
на гърба на заглавната страница на печатното издание**

НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“
Каталогизация в публикацията

Цветкова, Милена Иванова, 1970-
Книги и четене в аудиовизуална трансмедийност : Филмова база данни за
емпиричното книгознание / Милена Цветкова. – Варна : LiterNet, 2013.

ISBN 978-954-304-397-2 (електронна книга)

002.19
028:316
791.43.04(035)

1. Книга
2. Четене – социологични проблеми
3. Филми – теми, образи, сюжети – справочници

Ключови думи:

книгознание, емпирично книгознание, книги, четене, книгата като медия,
аудиовизуални произведения, филми, екранизация, филмография

Keywords:

science of book, empirical science of book, book, reading, book as media, audiovisual
work, movie, adaptation, filmography

Източник: Цветкова, Милена. Книги и четене в аудиовизуална трансмедийност: Филмова база данни за емпиричното книгознание. Ред. Георги Чобанов. Варна: LiterNet, 2013, с. 2.

*Идентификационни данни в издателското каре на последната страница
на печатното издание*

Милена Цветкова

КНИГИ И ЧЕТЕНЕ
В АУДИОВИЗУАЛНА ТРАНСМЕДИЙНОСТ
Филмова база данни за емпиричното книгознание

Редактор *Георги Чобанов*

Дизайн на корицата *Яна Аргиропулос*

Предпечат „БПС“ ООД

Българска. *Първо издание*

Формат 60/84/8

Печатни коли 28

ISBN 978-954-304-397-2 (електронна книга)

Издава LiterNet, електронно издателство

уеб адрес: <http://litenet.bg>

e-mail: litenet@litenet.bg

моб. тел.: 0883 47 51 90

Източник: Цветкова, Милена. Книги и четене в аудиовизуална трансмедийност: Филмова база данни за емпиричното книгознание. Ред. Георги Чобанов. Варна: LiterNet, 2013, с. 222.

**Библиографският запис на изданието в Националния каталог COBISS
(Национална библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“, 2013)**

Споделена база данни: COBIB.BG - Споделена библиографска база данни COBIB.BG (Брой записи: 903.485)

Избран запис

Кратък	Пълн	ISBD	SOMARC	<input type="button" value="«"/> <input type="button" value="<"/> Запис [3/14] <input type="button" value=">"/> <input type="button" value="»"/>
Автор	Цветкова, Милена Иванова, 1970-			
Заглавие	Книги и четене в аудиовизуална трансмедийност : филмова база данни за емпиричното книгознание / Милена Цветкова			
Други заглавия	Books and reading as audiovisual transmedia			
Вид/съдържание	📖 книга			
Език	български			
Година	2013			
Издателски данни	Варна : LiterNet, 2013			
Физическо описание	222 с. : с ил., портр. ; 29 см			
Забележки	Загл. на англ. ез.: Books and reading as audiovisual transmedia Изд. на СУ "Св. Климент Охридски" Библиогр.: с. 215-221			
ISBN	ISBN 978-954-304-397-2			
Предметни рубрики	Книга Четене - социални проблеми Филми - теми, образи, сюжети			
УДК	002.19 028:316 791.43.04			
COBISS.BG-ID	1254678708			

Запис [3/14]

Сведения за фонда на библиотеките

Показване на каталога: всички каталози 📌 Изберете библиотека и проверете, дали единицата е свободна за заемане **свободна за заемане** !

Бр.	Институция/наименование на библиотеката	Населено място	Акроним	Може да се заема	Други сведения за фонда
1.	Национална библиотека "Св. св. Кирил и Методий", София; При процедурата на заемане не се прилага COBISS/Заемане	София	НБКМ		не се заема: 2 екз.

Източник: Цветкова, Милена Иванова, 1970-. Книги и четене в аудиовизуална трансмедийност: филмова база данни за емпиричното книгознание / Милена Цветкова. 2013.

<http://www.bg.cobiss.net/scripts/cobiss?ukaz=DISP&id=1826398545400147&rec=4&sid=2&fmt=11>

Национален регистър на издаваните книги в България

Начало Издания Издатели Търговци

Начало > Издания > Преглед

Издание

Заглавие **Книги и четене в аудиовизуална трансмедийност**
Подзаглавие Филмова база данни за емпиричното книгознание

Автори Милена Цветкова

Илюстрации на корица

Издател LiterNet

Подвързия e-book

Националност на автора България

Формат HTML

Език Български

Тематика e-books, Специализирана

Жанр Научна

Категория Българска

Поредност на изданието 1

Илюстрирано Не

Планирана дата на издаване 01.12.2013

Дата на издаване 01.12.2013

NEKM © 2013

Източник: Книги и четене в аудиовизуална трансмедийност: Подзаглавие Филмова база данни за емпиричното книгознание. Планирана дата на издаване 01.12.2013.
<http://www.booksinprint.bg/Publication/Details/b711c2b0-f2e5-45f5-9768-c68096eefdb7> (6.07.2013)

Съобщение за електронното издание в каталога на електронните книги
на уебсайта на издателство LITERNET (2013)

Настройки: Разшири Стесни | Уголеми Умали | Потъмни | Стандартни

[LiterNet](#) > Издателство LiterNet

ИЗДАТЕЛСТВО LITERNET

ВАРНА

ISBN 954-90966 || ISBN 978-954-304

Специализирано за художествена литература, литературна критика, хуманитаристика, учебна и учебно-помощна литература. Публикуваме книги и периодични издания както на електронен, така и на хартиен носител.

[Авторски права](#)

КАТАЛОГ НА ПУБЛИКУВАНИТЕ ЕЛЕКТРОННИ КНИГИ

Нови книги:

1. Мария Кипанова. [Свой за чуждите и чужд за своите](#)
2. [Феноменът Бай Ганьо в българската фолклорна и литературна култура от първата половина на XX век](#) (съст. Милена Кирова, Кристина Йорданова, Николай Папучиев)
3. Мария Кипанова. [Граматични и лексикално-синтактични средства за изразяване на темпорална следгодност \(Сравнително-съпоставителен анализ върху материали от съвременния български, испански и португалски книжовен език\)](#)
4. [НРБ-литературата: история, понятия, подгоди](#) (съст. Пламен Дойнов)
5. Нина Ненчева. [Дошката на змиите \(Тигротворения\) / The Milkerof the Snakes \(Quiet poems\)](#)

Очаквайте:

1. [Милена Цветкова. Книги и четене в аудиовизуална трансмедийност. Филмова база данни за емпиричното книгознание](#)
2. [A Thing of Beauty is a Joy Forever. Anthology of British Literature \(edited by Albena Bakratcheva\)](#)

ОЩЕ ИЗДАТЕЛСКИ КАТАЛОЗИ

- [Проследи по дати](#)
- [Раздели / Рубрики](#)
- [Автори](#)
- [Критика за авторите](#)

МЕДИИ

- [Електронно списание LiterNet](#)
- [Културни новини](#)
- [Книгомрежа](#)
- [Български език и литература](#)

Очаквайте: Милена Цветкова. Книги и четене в аудиовизуална трансмедийност. Филмова база данни за емпиричното книгознание // Издателство LITERNET: Каталог на публикуваните електронни книги. Варна, 2013. <http://litenet.bg/publish/katalog/index.html> (6.07.2013)

Работен линк на електронното издание

Милена Цветкова. Книги и четене в аудиовизуална трансмедийност. Филмова база данни за емпиричното книгознание. Достъпно на: <http://litenet.bg/ebook/knigi-i-chetene/knigi-i-chetene.pdf>

8) Фактът, че в книгата е заложен **следващ етап на превръщане на съдържанието в електронно**, личи от самото подзаглавие – „база данни“. Дефинициите за „база данни“ гласят:

- „База данни“, съгласно определението в Закона за авторското право и сродните му права, е съвкупност от самостоятелни произведения, данни или други материали, подредени систематично или методично и индивидуално **достъпни по електронен или друг път** (Закон за авторското право и сродните му права, § 2, т. 13. от Допълнителни разпоредби, в сила от 01.01.2003 г.).
- „База данни“ съгласно официалната дефиниция по БДС „база данни“ е съвкупност от информационни обекти, съхранени заедно в електронна форма в съответствие с обща схема и **достъпни за ползване с компютър**. Някои бази данни или файлове от бази данни **може да бъдат и монографии** или периодични издания. Когато може да се установи лесно, че определен електронен ресурс е монография или периодично издание, тези термини се предпочитат пред по-широкия термин „база данни“ (БДС ISO 690:2011).

9) Настоящата печатна книга като част от базата данни „Книги и четене в аудиовизуална трансмедийност“ е **съкратена версия на онлайн базата данни – каталожните записи са показани в съкратеното им съдържание** (заглавието на филма на 1, 2 или 3 езика, година на издаване и линк към пълните данни на филма в международната филмова база данни IMDb). Това е извършено в съгласие с описанието на доц. д-р Красимир Петков в енциклопедия „Българска книга“. Всяка „база данни“ се състои от записи като типичен пример е библиотечният каталог, в който записът е каталожното описание на книга или друга единица от фонда. При ползването на базата данни в режим „въпрос – отговор“ на екрана на компютъра се показва пълното или **съкратеното съдържание на записите**.⁴⁴

10) Печатната книга е създадена **икономически целесъобразно** – без разхищаване на средства по проекта към ФНИ на СУ. Ако бях изнесла *пълния творчески екип* на всеки от 423-те филма, печатното тяло би се увеличило двойно. А това е финансово неоправдано. С това **съм спазила чл. 2, т. 2 от Договора**: „да изразходва целево и законосъобразно предоставените средства за изпълнение на работата по договора.“

11) Един от вариантите за разрешаване на проблема с *обемните списъци на екипите* на всеки филм е оформянето им като **стандартизирано библиографско описание** – това ще е един от приносите ми в електронната базата данни. Тук добавям и принципната трудност при съставяне на библиографско описание на филм, подчертана в най-новия международен стандарт „**ISBD международен стандарт за библиографско описание. Консолидирано издание**“. *Цитат*: „А.4.2.3. Мултимедия и аудиовизуални ресурси. При много мултимедийни ресурси, звукозаписи, видеозаписи и движещи се изображения няма само един източник на информация за създаване на библиографско описание. Затова, когато се описва такъв ресурс, може да се наложи да се подбира от несъпоставими източници като съдържанието на самия ресурс (където данните може да са представени във визуална,

⁴⁴ Петков, Красимир. База данни. // Българска книга: Енциклопедия. София: Пенсофт, 2004, с. 49.

слухова или смесена форма), прикрепен етикет, контейнер, обвивка или друг съпроводителен текстов материал, като например наръчник.“⁴⁵

12) Под всяко заглавие на филм съм дала като **информационен източник официалната международна филмова база данни IMDb**, а когато филмът не е представен там, давам линк към **уебсайта на създателите** – на тези места е **пълният паспорт на филма (всички необходими идентификационни данни на производението)**. Затова е допустимо в печатното тяло да няма изнесени *списъци на екипите* на 423-те филма.

13) Общите **анотации** са най-често именно въз основа на публикуваните в **цитираната база данни IMDb**, а тематичните са или по **цитираните 91 заглавия** като „Източници на филмографията“, или **лично изработени** след внимателно гледане на филма.

14) Коректно посочвам в началото на книгата (с. 15-16), че **емпиричната база** са не само описаните 91 заглавия в „Източници на филмографията“, а и **10 допълнителни онлайн библиотечни каталози, архиви и филмови бази данни**, сред които и такива, от които се мултиплицират анотации на различни места в интернет (напр. руска филмова база данни „Поп кино“ <http://kino-pup.com>; електронната филмотека <http://www.sunnyfilms.com>; информационните сайтове за филми в България <http://www.cinefish.bg>, <http://www.kino.dir.bg>, <http://kino.gbg.bg>, <http://kino.netinfo.bg>, които са обхванати и от списъка „Интернет издания за киното в България“ на уеб сайта на „Национален филмов център“⁴⁶ – Изпълнителна агенция към Министерството на културата).

15) Много от цитираните от мен 91 „Източници на филмографията“ препращат към допълнителни източници или цитират свои източници в интернет. По естествения механизъм на хипертекстуалността, **части от съдържанието (анотации, постери, кадри) се дублират** на различни места в глобалното интернет пространство.

16) **Вътре в каталожен списък не се прилага библиографско цитиране**, съгласно установената практика. Както не се цитира и в анотациите на библиографии, реферативни журнари и другите вторични информационни издания.

17) **Линкове на уеб ресурси върху хартиен носител са нефункционални**. Това се вижда на с. 45, където след редактирането за печатната версия е останало едно цитиране с препратка под линия. Вижда се и на с. 93, където линковете са вътре в анотацията. **Уеб адресите на интернет източници са безполезни за читателя на хартиената книга**. Окончателното онлайн издание е замислено с идеята да бъде преодолян този недостатък на хартиените издания, тъй като ще бъде снабдено с хиперлинкове.

**Препратки към официалната международна филмова база данни IMDb
и към други интернет източници под заглавията на филмите**

⁴⁵ ISBD международен стандарт за библиографско описание. Консолидирано издание. София: Българска библиотечно-информационна асоциация, 2012. 282 с.

⁴⁶ Национален филмов център: За нас: Полезна информация. 2013. http://www.nfc.bg/bg/za_nas/polezna_informaciia.html

167. Не се плаши от тъмното / Don't Be Afraid of the Dark (2010)

IMDb: <http://www.imdb.com/title/tt1270761>

В ролята на библиотекаря James Mackay (Librarian).
<http://www.youtube.com/watch?v=p0xUPqN1CR4>

168. Мумията 1 / The Mummy (1999)

IMDb: <http://www.imdb.com/title/tt0120616>

Сцена: „Аз съм библиотекаря!“ (Библиотекаря – това звучи гордо!)

<http://www.youtube.com/watch?v=8bBvCJWNEU8>

The Mummy – how to mess up a library

http://www.youtube.com/watch?v=4hU_gQfQY1w&feature=related

Иви (Евелин) Карнахан е не само авантюристка, а и историк, и библиотекаря, знае сложния древен език, мечтае да прочете Книгата на Мъртвите. И именно благодарение на знанията на Иви героите във филма побеждават излязлата от гробницата мумия на злия Имхотеп.

Източник: Цветкова, Милена. Книги и четене в аудиовизуална трансмедийност: Филмова база данни за емпиричното книгознание. Ред. Георги Чобанов. Варна: LiterNet, 2013, с. 93.

Нефункционален върху хартия линк на интернет източници

в бележка под линия

общава, че ще се кандидатира за кмет. Паднал наблизително метеорит, обаче, фокусира мислите му в друга посока. Парче от метеорита превръща всички жени в нимфоманки, а Мери Ан става тяхна водачка (настъпва и съответна промяна в облеклото и имиджа) – с рошава грива, супер слаба, полугола. Клип отива в библиотеката да търси книги за метеорити. „Библиотеката“ прилича на нечий гараж, само едно бюро и няколко стелажа от черен метал, покрити със стари енциклопедии и книги втора ръка.

47. Public Access (1993)

IMDb: <http://www.imdb.com/title/tt0107895>

Харолд Хил е млад, добре подстриган, приятен на външен вид, с очила с телени рамки. Пътува на автостоп и стига до тих и спокоен малък американски град Брюстър, настанява се в пансион и отива в местната обществена библиотека, където моли красиво момиче на гише-

⁷ Marian The Librarian <http://www.youtube.com/watch?v=Lu0hE6z-NVo;>
<http://www.youtube.com/watch?v=2LtgIqyIXqQ&feature=related>

Източник: Цветкова, Милена. Книги и четене в аудиовизуална трансмедийност: Филмова база данни за емпиричното книгознание. Ред. Георги Чобанов. Варна: LiterNet, 2013, с. 45.

18) Съгласно Закона за авторското право и сродните му права книгата „Книги и четене в аудиовизуална трансмедийност: Филмова база данни“, е **сборно произведение** от третата група в чл. 3, ал. 2, т. 3 – това са библиографиите и базите данни⁴⁷.

19) **Авторското право върху библиографии, бази данни и други подобни „принадлежи на лицето, което е извършило подбора или подреждането на включените произведения и/или материали, освен ако в договор е предвидено друго.“** (Закон за авторското право и сродните му права, чл. 11, ал. 1). Ще приведа тук обясненията на д-р Георги Саракинов. За разлика от съставните произведения (сборници и антологии), сборните произведения (библиографиите и базите данни) **„включват не други единични произведения, а обекти, които въобще не могат да бъдат признати за обекти на авторско право“.** Съставителят **„не се нуждае от ничие разрешение за включването на съставките“.** Върху тях **„не могат да съществуват други авторски права освен тези на съставителя“.** Базата данни **„няма други автори освен носителя на авторското право върху цялото“**, пише д-р Георги Саракинов⁴⁸. Същото обяснение дава и проф. д-р Ани Гергова: „Авторско право има и съставителят на сборници от произведения, които не са обект на авторското право (фолклорни материали, някои архивни документи), при условие, че е вложил творчески труд при подготовката и редакционната им обработка.“⁴⁹

20) Филмографията вътре в книгата е във вид на **анотиран каталог** („Книги, четене и библиотеки във филмите: Каталог“, с. 19-213). **Каталог**, по дефиницията на проф. д-р Ани Гергова, е „справочно издание (или друга форма на информация), което съдържа списък и описание (количествени и качествени характеристики, предназначение, форма, място за достъп и други особености) на намиращи се в наличност предмети (издания, стоки, изделия, експонати и т.н.). [...] **Достъпът до каталога в края на ХХ в. е осигурен интерактивно чрез телекомуникационен посредник или по интернет.**“⁵⁰ Анотираният каталог, подобно на анотираната библиография, е „справочник, в който всички записи или **повечето от записите включват анотации.**“⁵¹

21) **Анотацията като вторичен документ не е обект на авторски права, тъй като няма характер на произведение на литературата, изкуството и науката (по чл. 3 и чл. 11, ал. 1 от ЗАПС).** **Анотацията не е оригинално авторско произведение. Анотирането не е творческа, а унифицирана и стандартизирана дейност**⁵², т.е. регламентирана чрез международни и български стандарти (БДС/ISO).⁵³

Анотацията (лат. *annotatio* – бележка, коментар) по дефиницията на проф. д-р Татяна Янакиева от СУ е: 1) кратка обобщена характеристика на съдържанието, научната стойност, предназначението, формата и други особености на произведението; 2) вид вторичен документ. Анотацията е важно **средство за информация, комуникация и реклама.** Използва се широко в библиотечната и научно-информационната дейност, **в образователния процес**, в информационното осигуряване на книжния

⁴⁷ Чл. 3. (2) Обект на авторското право са също: 3. периодични издания, енциклопедии, сборници, антологии, библиографии, бази данни и други подобни, които включват две или повече произведения или материали.

⁴⁸ Саракинов, Георги. Авторско право и сродните му права в Република България. 4. прераб. и доп. изд. София: Сиби, 2005, с. 58, 72.

⁴⁹ Гергова, Ани. Съставител. // Българска книга: Енциклопедия. София: Пенсофт, 2004, с. 420.

⁵⁰ Гергова, Ани. Каталог. // Българска книга: Енциклопедия. Състав. Ани Гергова. София: Pensoft, 2004, с. 220.

⁵¹ Янакиева, Татяна. Анотирана библиография. // Българска книга: Енциклопедия. Състав. Ани Гергова. София, 2004, с. 33.

⁵² Гълъбова, Севдалина и Искра Арсенова. Анотиране на документи. София: Софттрейд, [2001], с. 16, 25.

⁵³ Три стандарта за справка: БДС (СТ на СИВ) 2011:1979. Реферат и анотация. 6 с.; БДС ISO 214:2004. Документация. Реферати на публикации и документация. 11 с.; БДС ISO 5122:2004. Документация. Страници с реферати в продължаващите издания. 9 с.

сектор в издателската дейност, в книжния маркетинг, в средствата за масови комуникации – печат, радио, телевизия, електронни мрежи.⁵⁴

Анотацията не е оригинално авторско произведение, а служебна информация, елемент от библиографския запис или от т.нар. метаданни на произведението.

Анотацията не е оригинално авторско произведение, а произведен текст, жанр от документационната, информационната и библиотечно-библиографската наука – един от **видовете вторични информационни документи**. **Вторичен документ** (secondary document) е документ, получен в резултат на информационен анализ и синтез (АСО – аналитико-синтетична обработка) на един или няколко първични документи (първоизточници) за нуждите на тяхната идентификация (библиографска) и използване⁵⁵.

Анотацията не се създава като оригинална творческа дейност, а чрез т.нар. **аналитико-синтетична обработка (АСО) на съдържанието на вече създадено произведение**. По определението на проф. д-р Татяна Янакиева АСО е съвкупност от дейности по **преобразуване на формата и съдържанието на първоизточници** (първични документи) с цел проучаването им, извличане на необходимите сведения, а също и оценяването, съпоставката и обобщаването им. Анотирането е един от видовете АСО на документална информация заедно с библиографското описание, класирането, индексиранието, рефериранието и съставянето на обзори.⁵⁶

За разлика от реферата, за който се изисква подпис на автора, **анотацията не се подписва**.⁵⁷

Анотациите, отново според проф. д-р Татяна Янакиева, се разделят на две големи групи в зависимост от функциите, които изпълняват – **справочни и препоръчителни**. Справочните анотации представят в сбита форма съдържанието на произведението и изпълняват информационна функция. Препоръчителните анотации представляват **въздействащо послание, предназначено да изгради отношение у читателя към творбата**. Препоръчителните се разделят на три вида – рекламни (свързани с различните функции на рекламата на книгата и с участниците на книжния пазар), критико-препоръчителни (представят синтезирана оценка на произведението в масмедията) и методически (изтъкват качествата на произведението за образователни цели, съдържат обяснения как да се използва препоръчаната творба).⁵⁸

Анотациите са многообразни по приложение – за библиотечни каталози, за издателски каталози, за книготърговски каталози, за технически каталози, за промишлени каталози, за изложбени каталози, за рекламни каталози и т.н. Всеки вид каталог има собствени изисквания за анотация.

Анотирането има **цел**, обща за всички видове АСО: „обработката на документалната информация и представянето ѝ в синтезиран вид, **за да се осигури широкото ѝ разпространение и използване в обществото**.“⁵⁹

Анотациите в каталога на книгата „Книги и четене в аудиовизуална трансмедийност“ са **методическо-препоръчителни с чести вътретекстови препратки към други заглавия на филми**.

⁵⁴ Янакиева, Татяна. Анотация. // Българска книга: Енциклопедия. Състав. Ани Гергова. София, 2004, с. 32-33.

⁵⁵ Шуманова, Нина. Вторичен документ. // Българска книга: Енциклопедия. Състав. Ани Гергова. София, 2004, с. 121.

⁵⁶ Янакиева, Татяна. Аналитико-синтетична обработка (АСО) на документалната информация. // Българска книга: Енциклопедия. Състав. Ани Гергова. София, 2004, с. 30.

⁵⁷ Стайкова, Цветана. Описване на документите и разкриване на съдържанието им // Стайкова, Цветана. Специалната библиография в България: Съвр. състояние и перспективи за развитие. София: Акад. изд. Проф. М. Дринов, 2003, с. 61.

⁵⁸ Янакиева, Татяна. Анотация. // Българска книга: Енциклопедия. Състав. Ани Гергова. София, 2004, с. 33.

⁵⁹ Янакиева, Татяна. Аналитико-синтетична обработка (АСО) на документалната информация. // Българска книга: Енциклопедия. Състав. Ани Гергова. София, 2004, с. 30.

Избраният от мен ракурс и подход при аотирането е съобразен с типа на изданието – *учебно-методично*, ориентиран към информационните потребности на обучаващите се и с оглед мотивацията и подготовката им за тематични и съпоставителни емпирични изследвания.

22) **Анотирането** като дейност е в моите компетенции и професионални умения, придобити с висшето ми образование по „Библиотекознание и библиография“. Около 80% от аотациите в каталога на книгата „Книги и четене в аудиовизуална трансмедийност“ съм изработила лично.

23) **Авторската ми отговорност**, както и пълните идентификационни данни на книгата, са от компетенциите на експертите от Националната библиотека. Те са изработили т.нар. **CIP (Каталогизация в публикацията)**⁶⁰ на гърба на заглавната страница на „Книги и четене в аудиовизуална трансмедийност“. Идентично е публикуван библиографският запис на книгата и в двата официални каталога на Р България – *Каталогът COBISS* на Националната библиотека „Св.Св. Кирил и Методий“ и *Националният регистър на издаваните книги в България BOOKS IN PRINT*. Процедурата „Каталогизация в публикацията“ се извършва въз основа на изпратен пълен текст на книгата. Експертите решават каква функция на автора да изпишат – само автор, само съставител или автор-съставител (вж. *Приложение 7. Електронна кореспонденция с експертите от НБКМ г-жа Ефросина Ангелова и доц. д-р Антоанета Тотоманова, ръководител на направление „Национална библиография“*).

24) По предназначението си изданието е „**учебно помагало**“ – учебно издание, което частично заменя или допълва учебник, спомагащо за по-ясното представяне на учебната материя и усвояването ѝ. Подпомага: 1) конкретизирането, разширяването или задълбочаването изцяло или в отделни части на учебното съдържание; 2) затвърждаването, оценяването или практическото прилагане на усвоеното; 3) анализирането, осмислянето и реализирането на образователните цели и на учебното съдържание (БДС 11942:1990 „Издания и аудио-визуални материали. Основни видове. Термини и определения“).

25) **Електронното издание ще е отворено за актуализиране, допълване и обновяване** – това е основно предимство, заложено в проекта на филмовата база данни в интернет.

26) Друго предимство на тази филмография е, че съм дала **пълното библиографско описание на литературното произведение** (с препратка „Базиран на“), когато филмът е екранизация, по мотиви или адаптация – това е елемент, който отсъства във всички познати ми филмови бази данни.

27) **Тревога будят препратките на проф. А. Бенбасат в рецензията му към „пиратския“ торент сайт Zamunda**. Доколкото ми е известно, това е сайт с незаконно разпространявано съдържание на филми, книги и др. и достъп до него може да има само регистриран потребител. Смятам позоваването на „пиратски“ уеб сайт за смущаващо.

⁶⁰ Каталогизация в изданието (CIP) – осигуряване на ограничена каталожна информация, която се отпечатва в документа по време на неговото публикуване (БДС ISO 1086:2001 Информация и документация. Заглавни листове на книги).

ОПРОВЕРЖЕНИЕ НА ОБВИНЕНИЯТА ЗА ПЛАГИАТСТВО В КНИГАТА „КНИГИ НА ВЪОБРАЖЕНИЕТО“

Накратко:

Първо, категорично отхвърлям като несъстоятелни обвиненията, че „сама съм се писала автор-съставител“ и съм „приписала като свои“ учебните проекти на студентите.

И второ, моля за извинение, че точно пред най-авторитетните книговеди и библиотековеди трябва да аргументирам: 1) функцията на „автор-съставител“, 2) спецификата на „съставно произведение“, съгласно ЗАПСП, 3) спецификата на „учебно издание“, съгласно БДС и 4) задължението на Университета, Факултета и преподавателя да осигурят трибуна и публикуване на творчеството на студентите, съгласно Критериите на НАОА за програмна и институционална акредитация.

Подробен отговор: Ще отговоря с 11 аргумента.

1) **Не е вярно, че „сама съм се писала“ - идентификационните данни на книгата са приоритет на експертите от Националната библиотека „Св.Св. Кирил и Методий“.** Вече 10 години (от 2004 г. до днес) им възлагам да изработват **CIP** (Каталогизация в публикацията)⁶¹ за всички мои авторски и редактирани от мен книги. Процедурата е отдавна известна – аз им изпращам пълния текст на ръкописа или завършения вид на книгата и те решават каква функция на автора да изпишат – само автор, само съставител или автор-съставител. Именно те са изготвили и гърба на заглавната страница на „Книги на въображението“. Именно те са преценили, че авторската ми отговорност е на „**автор-съставител**“. (вж. *Приложение 7. Електронна кореспонденция с експертите от НБКМ г-жа Ефросина Ангелова и доц. д-р Антоанета Тотоманова, ръководител на направление „Национална библиография“*). Така е публикуван библиографският запис на „Книги на въображението“ и в двата официални каталога на Р България – Каталогът COBISS на Националната библиотека „Св.Св. Кирил и Методий“ и Националният регистър на издаваните книги в България.

Така че според мен не е професионално обвинението, че „сама съм се писала“ като автор-съставител. Професионализмът в системата на книгата изисква да се познават функциите и експертността на направление „Национална библиография“ на НБКМ.

2) **Отговорността ми в тази книга действително е на автор-съставител.** По официалните международни дефиниции в ISO се оказва, че имам дори не две, а три функции в тази книга: **автор – автор на идеята – съставител. Автор** е лице, отговорно за интелектуалното или художественото съдържание на документа. **Автор на идеята** е лице, което носи отговорност за оригиналната идея, върху която е основано произведението, вкл. авторът на научната концепция за аудиовизуална библиографска единица и авторът на идеята за реклама. **Съставител** е лице, което съставя сборник като подбира и подрежда материали от произведения на различни лица или колективи или на едно лице или колектив. (по БДС ISO 1086:2001 „Информация и документация. Заглавни листове на книги“; Ръководство за UNIMARC на СБИР).

- Автор съм на теоретичната част в книгата – увода и методиката (с. 7-28, общо 21 страници на формат А4).
- Автор съм на лекционните курсове, към които принадлежи тази методика за учебни проекти.

⁶¹ Каталогизация в изданието (CIP) – осигуряване на ограничена каталожна информация, която се отпечатва в документа по време на неговото публикуване (БДС ISO 1086:2001 Информация и документация. Заглавни листове на книги).

- Автор съм на идеята, структурата и на цялостната научно-методична концепция на книгата.
- Автор съм на темите и на проектните задания на студентите за всяка учебна година.
- Ръководител съм на учебните проекти.
- Организатор съм на трите публични експозиции в гр. София, описани от мен в книгата с текст и снимков материал (с. 187-203, общо 16 страници на формат А4).
- Съставител съм на втората част от книгата – изпитните работи на 76 студенти във вид на учебни проекти (с. 29-186, общо 157 страници на формат А4).

Вж. Приложение 8. Методически указания за творческите проекти „Моята книга мечта“ като извънаудиторни (домашни) задания и като първа част от изпита по дисциплините „Книгата като медия“ и „Еротика на книгата“ (2010-2013)

3) Съгласно чл. 3, ал. 2, т. 3 от **Закона за авторското право и сродните му права** частта със студентските учебни проекти в книгата „Книги на въображението“ (с. 29-186) е **съставно произведение** (това са сборник, антология, албум и др.)⁶². Съставното произведение е **ново произведение**, в което са включени вече съществуващи произведения, без личното участие на авторите им, т.е. съставките му са съществували преди това. **Всеки автор на включено единично произведение си запазва изцяло авторското право** върху него и може да го използва извън сборното произведение. **Съставителят придобива авторско право върху изданието като цяло** с подбора и подреждането на включените произведения, обяснява д-р Георги Саракинов⁶³. Същото обяснение дава и проф. дфн Ани Гергова⁶⁴.

4) **Нося авторската отговорност за създаването на книгата** съгласно БДС 2497:1987 „Библиографски данни в книгите“: лица, които носят авторска отговорност, са автор (индивидуален и колективен), съставител, преводач, художник, редактор, автор на предговор, а също и лица с допълнителна отговорност: рецензент, консултант, коректор.

5) **Методиката и структурата на текста на проектите е съставена и зададена от мен като автор и преподавател на учебните дисциплини.** Резултатите са изпитни работи, защитени именно пред мен в рамките на тези учебни дисциплини. Видно е, че всички студентски работи в рамките на една учебна година са идентични като структура и изпълнение. А на над 90% от работите аз и редакторът (докторант Вида Делчева) сме формулирали и заглавията.

6) **АВТОРСТВОТО на всеки различен от моя принос в изданието Е ОТБЕЛЯЗАНО КАТЕГОРИЧНО.** Съхранявала съм заданията и съм признала авторството на 76 студенти, обучавани от мен в продължение на седем години (2007-2013). Възложила съм авторство като художник на корицата на 1 наша студентка Матей Аркова; възложила съм авторството като фотографи на 2-ма докторанти и 3-ма студенти – Анна Николова, Вида Делчева, Виктория Бисерова, Петя Димитрова, Цветелина Коилова; и съм привлякла за редактор 1 от докторантите си – Вида Делчева. **Знак „копирайт“ на гърба на заглавната страница имат всички изброени тук имена**⁶⁵.

⁶² Чл. 3. (2) Обект на авторското право са също: 3. периодични издания, енциклопедии, сборници, антологии, библиографии, бази данни и други подобни, които включват две или повече произведения или материали.

⁶³ Саракинов, Георги. Авторско право и сродните му права в Република България. 4. прераб. и доп. изд. София: Сиби, 2005, с. 43, 58.

⁶⁴ Гергова, Ани. Съставител. // Българска книга: Енциклопедия. София: Пенсофт, 2004, с. 420.

⁶⁵ Съобразно практиката на академичните книги, съставени с учебна цел от титуляра на дисциплината, не е необходимо всички 76 имена на студентите да фигурират със знак „копирайт“ (латинската буква „С“, заградена в кръгче). По същия начин не фигурират под знак „копирайт“ и отделните автори на забележителния академичен сборник, съставен от проф. Ани Гергова и проф. Красимира Даскалова „История на книгата. Книгата в историята“ (СУ, 2001). Не фигурират под знак „копирайт“ и отделните автори на статиите в специализираната енциклопедия „Българска книга“ (2004), съставен от проф. Ани Гергова. Не са

АВТОРИТЕ на студентските творби са **ИЗРИЧНО ПОСОЧЕНИ НА ТРИ МЕСТА** – в Съдържанието, в увода на конкретния дял и на началната страница над заглавието на самия авторски проект. В енциклопедичната си статия „Автор в печатно издание“ проф. дфн Ани Гергова пише, че при сборни издания името на съставителя се посочва най-често на заглавната страница, а имената на отделните автори на **ДВЕ МЕСТА** – в съдържанието и в началото на всяка статия пред съответното заглавие.⁶⁶

обозначени с „копирайт“ и авторите на научни доклади в сборници, в чиито съставителски колектив е и проф. А. Бенбасат (напр. „Бизнес среда на книгата“, ФЖМК, 2007 и др.).

⁶⁶ Гергова, Ани. Автор в печатно издание. // Българска книга: Енциклопедия. Състав. Ани Гергова. София: Pensoft, 2004, с. 20.

2.3. Проекти „Моята книга мечта“ (2011)	59
Божидар Кузманов. МЕЧТАНИЯТ СЮЖЕТ, А НЕ МЕЧТАНАТА ТЕХНОЛОГИЯ	60
Божидара Стоилова. ГУТЕНБЕРГОВ ФОРМАТ С ЕЛИМИНИРАНИ ДЕФИЦИТИ	62
Ваня Сухарова. КНИГА ХАПЧЕ И ДРУГИ КНИГИ МЕЧТА	63
Вероника Тодорова. ЕЛЕКТРОНИКА С ОБРАТНА ВРЪЗКА	64
Виктория Събева. МЕЧТИ ЗА ОЧИТЕ И РЪЦЕТЕ	65
Георги Иванов. КНИГАТА Е МОЗЪКЪТ	66
Гергана Драйчева. КНИГИ АВАТАРИ	67
Даниела Ковачева. КНИГА АЛТЕРНАТИВНА РЕАЛНОСТ И КНИГА ХАПЧЕ	69
Евелина Костадинова. НЕСРЕЩАН ИДЕАЛ	70
Катерина Жечева. СПОРЕД ПОТРЕБНОСТИТЕ НА ЧИТАТЕЛЯ	72
Люба Алексиева. ВСИЧКОЗНАНИЕ	74
Моника Димитрова. ПОУЧИТЕЛНАТА КНИГА	75
Моника Цветкова. Моята книга МЕЧТА	76
Надежда Илчева. КНИГА, ПРЕМИНАВАЩА ОТ ЕДНА ФОРМА В ДРУГА	78
Саша Александрова. КНИГАТА – DIMENSION COMPRESSION DEVICE	79
Таня Данаджикова. КНИГА ЧИП	81
Таня Русинова. ЖИВАТА КНИГА	82
Яна Аргиропулос. ВЪНШЕН ХАРДДРАЙВ НА МОЗЪКА	83
2.4. Проекти „Моята книга мечта“ (2013)	85
Албена Иванов. КНИГА ЗА СЪН	86
Ангел Симеонов. ТЕТРАДКАТА НА СМЪРТТА	88
Бетина Цветкова. ЖЕНСКА КНИГА	90
Боян Иванович. КНИГА ЗА ПУШЕНЕ	95
Вероника Варчева. КНИГА АЛЕЯ	96
Вероника Иванчева. ЧЕТЕЦЪТ & КНИГАТА	98
Виктор Мухарски. КНИГА, КОЯТО „ИЗЯЖДА“	109
Владислава Колчева. КНИГА С ДВЕ ЛИЦА	111
Емилияна Китанова. КНИГА ФОТОАПАРАТ	114
Живка Попатанасова. КНИГАТА КАТО ПРИРОДА	121
Живка Русанова. НАНОКНИГА „НАНОВООК“	123
Илияна Иванова. КНИГА ПТИЦА	124
Ирина Масюкова. ФОРМАТА СЛЕДВА СЪДЪРЖАНИЕТО	125
Йордан Пейчев. КНИГА ШОКОЛАД „БЕЛЕЖИТИ БЪЛГАРИ“	132
Йорданка Пангарова. КУБ НА РУБИК	134
Красимира Кръстева. КНИГА ФОТОРАМКА	136

**Второ място на посочване на имената на студентите – автори на учебните проекти
(началото на всеки дял)**

2.4. Проекти „Моята книга мечта“ (2013)

Учебните проекти „Моята книга мечта“ са изпитна творческа задача по дисциплината „Книгата като медия“ със студентите в III курс на специалност „Книгоиздаване“, представени на 23 февруари 2013 г.

Автори

1. Албена Иванова. КНИГА ЗА СЪН
2. Ангел Симеонов. ТЕТРАДКАТА НА СМЪРТТА
3. Бетина Цветкова. ЖЕНСКА КНИГА (презентация)
4. Боян Иванович. КНИГА ЗА ПУШЕНЕ
5. Вероника Варчева. КНИГА АЛЕЯ (презентация)
6. Вероника Иванчева. ЧЕТЕЦЪТ & КНИГАТА (презентация)
7. Виктор Мухарски. КНИГА, КОЯТО „ИЗЯЖДА“
8. Владислава Колчева. КНИГА С ДВЕ ЛИЦА
9. Емилияна Китанова. КНИГА ФОТОАПАРАТ (презентация)
10. Живка Попатанасова. КНИГАТА КАТО ПРИРОДА
11. Живка Русанова. НАНОКНИГА „NANОВООК“ (видеоклип)
12. Илияна Иванова. КНИГА ПТИЦА ОРИГАМИ
13. Ирина Масюкова. ФОРМАТА СЛЕДВА СЪДЪРЖАНИЕТО
14. Йордан Пейчев. КНИГА ШОКОЛАД „БЕЛЕЖИТИ БЪЛГАРИ“
15. Йорданка Пангарова. КУБ НА РУБИК
16. Красимира Кръстева. КНИГА ФОТОРАМКА
17. Людмила Петкова. СЛАДКИ КНИГИ
18. Михаела Илиева. ИСТОРИЯ ДО ДЪНО
19. Радиана Петрова. КУТИЯ ЗА ЖИВИ МИСЛИ
20. Рая Ганева. КНИГА ХИБРИД (видеоклип)
21. Светла Тонева. КНИГА С КЪСМЕТИ
22. Цветелина Коилова. 3 В 1 – НЕОЧАКВАНО КНИЖНА КОМБИНАЦИЯ
23. Цветелина Шопова. НЕЗАВЪРШВАЩА КНИГА (презентация с видеоклип)
24. Циклама Булгурска. КНИЖКИ КЕКСЧЕТА
25. Янислава Янева. КНИГА ПРОЗОРЕЦ

Йордан Пейчев

КНИГА ШОКОЛАД „БЕЛЕЖИТИ БЪЛГАРИ“

1. Обосновка на идеята

Идеята ми е да направя макет на книга шоколад. Самият шоколад няма да носи информация, а книгата всъщност ще е неговата опаковка.

2. Структура на макета

Опаковката на шоколада ще бъде подобна на футляр, който ще е и книгата. Във всеки от десетките томове на изданието „Бележити българи“ ще се разказва за отделна личност, оставила своето име в историята на България. Ще бъде дадена ненаатрапчива за читателя информация, а дизайнът ще се съобрази с целевата група.

Футлярът ще има биговани и надупчени страни и всяка история за бележит българин ще може да бъде изрязана и прибрана в специален класьор – и именно това ще бъде книгата в крайния ѝ вариант. Всяка опаковка ще бъде от по две страници и те по най-увлекателен начин ще разказват за героя на книгата, който ще се променя за всеки шоколад

3. Приложение на проекта

При този макет ще използвам библиофилското и патриотично чувство на всеки българин, а родителите с радост хем биха закупили шоколадче за детето си, хем биха събирали всички истории в класьор, който ще му помага за ученето.

Направих проверка из интернет пространството и установих, че такава книга няма, но се надявам в най-скоро време да „проиमा“. :)

7) Съгласно българските стандарти БДС по предназначението си книгата, издание на Факултета по журналистика и масова комуникация на СУ, е „учебно-методично издание“:

Учебно е издание, което съдържа систематизирани сведения от научен или приложен характер, съобразени със съответна учебна програма и предназначено за преподаване, изучаване и усвояване, утвърдено официално. Това е общо понятие, което може да включва както буквар, така и учебник, учебно помагало, учебно пособие, учебно онагледяващо пособие, учебно методическо пособие, сборник със задачи, хрестоматия и др. (БДС 11942:1990, „Издания и аудио-визуални материали. Основни видове. Термини и определения“)

Учебно помагало – учебно издание, което частично заменя или допълва учебник, спомагащо за по-ясното представяне на учебната материя и усвояването ѝ. Подпомага: 1) конкретизирането, разширяването или задълбочаването изцяло или в отделни части на учебното съдържание; 2) затвърждаването, оценяването или практическото прилагане на усвоеното; 3) анализирането, осмислянето и реализирането на образователните цели и на учебното съдържание. (БДС 11942:1990 „Издания и аудио-визуални материали. Основни видове. Термини и определения“)

8) Според рецензента „спекулирам“ с „мили“ и „наивни“ творби на студентите „да си правя книгите“

Не приемам отправените внушения. Напротив, ясно съм написала в първата част (с. 7-28), че цялата книга е по учебното съдържание в учебните програми на двата ми авторски лекционни курса „Книгата като медия“ и „Еротика на книгата“.

Не разбирам неодобрението на академичната практика преподавателят да инициира и ръководи създаването на реални творчески продукти на студенти от 6 випуска на специалността „Книгоиздаване“ в СУ.

9) Що се отнася до **моята педагогическа роля** в това издание, бих насочила вниманието към един от практическите методи във философия на науката, наречен **маевтика (акуширане)**. Прилага се за постигане на истинно знание при всички **недогматични концепции**. Сократ, основателят на този метод, твърди, че познавателният образ от субекта за обекта се изгражда чрез подпомагане и наподобяване непрекъснато „раждане“ с помощта на акушер. По тази логика научният изследовател, прилагащ метода на маевтиката, е акушер (арбитър) в провеждането на научни експерименти – той съблюдава условията за тяхното провеждане, но не взема пряко лично отношение в процеса на провеждането им.⁶⁷ В случая аз съм задала условията на експеримента (тема, цел, методика, инструментариум) и в духа на не-догматизма единствено арбитраiram процеса и резултатите.

10) **Съгласно** Европейска система за трансфер на кредити и съгласно Наредба №21 за прилагане на система за натрупване и трансфер на кредити във висшите училища – **извънаудиторната заетост на нашите студенти е гарантирана и доказана с това издание „Книги на въображението“ в 2 форми:** самостоятелна работа в библиотека или с ресурси и защита на курсов учебен проект.

11) **Да се даде трибуна на студентското творчество е изискване на НАОА** при Програмната акредитация. **Да се гарантира публикуването на резултатите от обучението на студентите е друго изискване на НАОА.** В 16-годишната история на специалността „Книгоиздаване“ се откриха само две подобни трибуни. Първата е по идея на проф. д-н Петранка Филева – учебното списание „4Publishing“, в

⁶⁷ Герджиков, Сергей. Научното обяснение за света. София: Унив. изд. Св. Климент Охридски, 2000.

чиито вече 5 броя се включваме аз и колегата Гриша Атанасов с методична помощ. Втората е под ръководството на колегата доц. д-р Грета Дерменджиева – блогът „It's all about books!“ (<http://publishingsofia.blogspot.com>) като част от учебен проект с участието на студентите от II курс на специалност Книгоиздаване (уч. 2012-2013). Третата учебна трибуна е настоящото издание „Книги на въображението: Методика за учебни проекти“, което е планирано да се преиздава в допълнен вид.

Конкретно, с изданието „Книги на въображението“ **съблюдавам следните критерии на НАОА за Програмната акредитация (2012):**

1.4.2. Периодично се анализират и огласяват резултатите, свързани с методите на преподаване и оценяване на постиженията на студентите

2.2.1. Осигурява се включване на студентите и докторантите в изпълнението на изследователски проекти. В частност се изисква висока стойност на показателя „Относителен дял на публикациите на студенти спрямо общия брой на публикациите в професионалното направление 3.5. ОКИН“

2.2.1.1. Възможности за включване на студентите и докторантите в изследователската дейност. Включва и оперативни форми за научни и художественотворчески изяви на студентите във ФЖМК

4.1. Новаторски практики в обучението: прилагане на нови форми, методи и стратегии в учебната работа на ФЖМК

4.1.2.2. Актуалност на предлагания учебен материал: Включване на резултати от научноизследователската (художественотворческата) дейност в учебния процес на ФЖМК.

Смея да твърдя, че с книгата „Книги на въображението“ **СЪМ ИЗПЪЛНИЛА АКАДЕМИЧНИЯ СИ ДЪЛГ и съм съдействала за покритието на споменатите критерии на НАОА** при предстоящия Следакредитационен контрол. И изказвам благодарност на Редакционния съвет на ФЖМК при СУ, че стана издател на тази книга.

ОПРОВЕРЖЕНИЕ НА ОБВИНЕНИЯТА ЗА ПЛАГИАТСТВАНЕ В СТАТИЯТА „РЕЗЕРВАТИ ЗА ПЕЧАТНИ МЕДИИ“ (втора част – труд 3.119)

Накратко:

Категорично отхвърлям внушенията за плагиатстване и непосочване на първоизточници за събитията около архива за физически книги на Брюстър Кейл. Работила съм методологически издържано и приоритетно с първоизточниците, цитирала съм ги коректно и по стандарта, системно се позовавам на името на автора на официалната ми информация Брюстър Кейл.

Подробен отговор:

1) Ще дам калкулация на позоваванията в критикуваната статия „Резервати за печатни медии“, II част (труд 3.119): **общо 27 бележки под линия, общо 31 цитирани източници.**

2) Коректно давам в самото начало на критичния обзор т.нар. **сумарна препратка** към основните източници на информация, с уточнението именно „**Основни източници**“ (в статията „Резервати за печатни медии“, II част – труд 3.119: **Основни източници:** Physical Archive Launch // Internet Archive Blogs. 12.05.2011. [cited 3.08.2011]. Available from: <http://blog.archive.org/2011/05/12/physical-archive-launch>; Why Preserve Books? The New Physical Archive of the Internet Archive // Internet Archive Blogs. 6.06.2011. [cited 3.08.2011]. Available from: <http://blog.archive.org/2011/06/06/why-preserve-books-the-new-physical-archive-of-the-internet-archive>; Preserving One Copy of Every Book Ever Published [Video] // AssociatedPress Channel, 31.07.2011. [cited 3.08.2011]. Available from: http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=P6_Lge4I2_o; Internet archivist seeks 1 of every book written // Associated Press, 1.08.2011, 10:06 am. [cited 3.08.2011]. Available from: http://old.news.yahoo.com/s/ap/20110801/ap_on_hi_te/us_every_book_written; Internet Archive спасёт бумажные книги // Хабрахабр, 8.06.2011. <http://habrahabr.ru/blogs/cyberpunk/120900>).

НОЕВ КОВЧЕГ ЗА КНИГИ

Всеки, който страда по повод залеза на ерата на печатните книги, може да се обнадее от 6-та инициатива на дигиталния библиотекар Брюстър Кейл за 15-годишната му кариера в интернет – да създаде първия в света резерват за печатни книги[10].

На 5 юни 2011 г. в малък склад в гр. Ричмънд, Калифорния, пионерът на библиотечното дело в интернет показва своя бункер, в който ще консервира застрашеното печатно слово. 50-годишният ентузиаст е решил да експериментира с намеса в бъдещето на цивилизацията и да запази физически екземпляр на всяка книга, публикувана някога на планетата, в т.нар. dark archive или хартиен бекъп (backup). Книгите ще се пазят „за черни дни“ в подобие на Ноев ковчег, тоест читатели няма да имат достъп до тях.

/post/312815/digital-lending-library ; Internet Archive and Library Partners Develop Joint Collection of 80,000+ eBooks: To Extend Traditional In-Library Lending Model // Internet Archive, 22.02.2011. [cited 3.08.2011]. Available from: <http://www.archive.org/post/349420/in-library-ebook-lending-program-launched>

[9] Виж повече в: Brewster Kahle reading from a 1936 book.mov // Youtube, 2.08.2011. [cited 3.08.2011]. Available from: http://www.youtube.com/watch?v=2yOF9_BnEJo; An Interview with Brewster Kahle // Youtube, 18.02.2011. [cited 3.08.2011]. Available from: <http://www.youtube.com/watch?v=lxFvADuI9X4>

[10] Основни източници: Physical Archive Launch // Internet Archive Blogs. 12.05.2011. [cited 3.08.2011]. Available from: <http://blog.archive.org/2011/05/12/physical-archive-launch/>; Why Preserve Books? The New Physical Archive of the Internet Archive // Internet Archive Blogs. 8.08.2011. [cited 3.08.2011]. Available from: <http://blog.archive.org/2011/06/06/why-preserve-books-the-new-physical-archive-of-the-internet-archive/>; Preserving One Copy of Every Book Ever Published [Video] // AssociatedPress Channel, 31.07.2011. [cited 3.08.2011]. Available from: http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=P6_Lge4I2_o; Internet archivist seeks 1 of every book written // Associated Press, 1.08.2011, 10:06 am. [cited 3.08.2011]. Available from: http://old.news.yahoo.com/s/ap/20110801/ap_on_hi_te/us_every_book_written; Internet Archive спасёт бумажные книги // Хабрахабр, 8.08.2011. <http://habrahabr.ru/blogs/cyberpunk/120900/>

3) Компетентният читател е запознат с тази практика на цитиране – при обсъждането на едно и също актуално и силно медийно отразявано събитие, върху което са натрупали стотици новинарски и коментарни материали, **източниците по подразбиране са онези, към които препраща кумулативната бележка под линия** (регламентирана и в „Официален правописен речник на българския език“, т. 129.6) **в самото въведение на това обсъждане**. С този подход на цитиране в изследователски текст **се предпазваме от неикономичното и неприятното за читателя повторение на препратката „Пак там“** – препоръка на авторитетния руски книговед Аркадий Милчин, редактор и автор на справочници и методики за култура на изданията⁶⁸.

4) В рамките на анализа върху предмета си **цитирам още 6 допълнителни източника** на първична информация. Тъй като официалната информация е на английски език, съм дала възможност на читателя сам да повтори изследователския ми път по публикациите в оригинал.

5) **Основен източник** за критичния ми обзор е официалната медия на обекта на анализа ми. А това е институционалният блог на самата организация „Интернет архив“. Там е официалната информация, която се препубликува в масмедията. В полето на коментарите под всеки публикуван материал се появяват външни препратки към множество допълнителни публикации. Това е механизмът на хипертекстуалността в онлайн медиите и интернет. Но именно този източник аз приемам за първоизточник.

6) Други допълнителни източници са използвани за **новини, факти, сведения и данни, които макар и цитирани, не са обект на авторското право** (Закон за авторското право и сродните му права, чл. 4, т. 4).

7) Методът ми на работа с актуални източници и обемен емпиричен материал е съобразен с **правилото за подбор на цитиранията**. Подбор по преценка на автора се прави особено при изследователски методи от типа „desk research“, при които се извършва анализ на вторични данни, събирателно на основата на ретроспективни, текущи и обобщени източници (напр. от медийен мониторинг върху събитие, от различни социологически агенции за периода и т.н.). Медийният мониторинг (на журналистически материали, на телевизионни и радиопредавания) е надежден източник за емпирични проучвания, но в самия научноизследователски труд не е задължително да се

⁶⁸ Милчин, Аркадий. Култура издания, или Как не надо и как надо делать книги. Москва: Логос, 2002, с. 201-203.

цитира в пълнота, а се подбират най-показателните моменти, достатъчни за извличане на концептуални и аналитични наблюдения.

8) Относно метода ми на работа с актуални източници и обемен емпиричен материал свидетелства заявеното от мен в Предговора на „Книгата като медия“ (с. 13): Спрямо масива от изследвани документални, исторически, литературни и митологични източници е приложен **методът „преценка на съдържанието“ (content assessment)** – процес на „четене, пресяване, преценяване, сравняване и анализ на данните при разказването на една история“ (*бел. под линия 2: Marzolf, Marion. American Studies – Ideas for Media Historians // Journalism History, Vol. 5, Spring 1978, №1, p. 15*). Това е емпиричен метод, при който изследователят разчита на собствения си опит и научна интуиция и отсява най-значимите и кореспондиращи с хипотезата му доказателства от изучаваната среда.

9) В рамките на критичния обзор (с. 536-541) **системно се позовавам на името на своя първоизточник**, като използвам релевантите на целта изрази в следната последователност: „Брюстър Кейл е категоричен“, „Кейл казва, че“, „Кейл уверява, че“, „Брюстър Кейл има ясен мотив... и подтиква да погледнем отвъд очевидното:“, „Самият Брюстър Кейл дава следните подробности:“, „самият Кейл е заявил, че“, „Брюстър Кейл отговаря, че“, „Това, което истински притеснява Кейл, е, че“.

10) Имам **лични контакти с г-н Брюстър Кейл** – черпя сведения и от разговорите си с него. Включително и преди два месеца, когато по негова молба за сътрудничество и със съдействието на колегата Гриша Атанасов, публикувах актуален материал за пожара в сканиращия център на организацията му „Интернет архив“ под заглавие „Пожарът като PR на дигитализацията“⁶⁹.

⁶⁹ Цветкова, Милена. Пожарът като PR на дигитализацията. // е-Вестник, 8.11.2013. <http://e-vestnik.bg/19115/pozharat-kato-pr-na-digitalizatsiyata>

ОПРОВЕРЖЕНИЕ НА ОБВИНЕНИЯТА ЗА ЛИПСА НА ПОЗОВАВАНЕ ОТ АВТОРЕФЕРАТА НА ЕКАТЕРИНА АНТОНЕЦ В „КНИГАТА КАТО МЕДИЯ“

Накратко:

Категорично отхвърлям внушенията за липса на позоваване. Убедена съм, че съм работила напълно коректно и недвусмислено в рамките на визираното изложение, което е с обем точно 1 страница (долу на с. 27 и преди края на с. 28).

В опровержение на внушението на проф. д-р А. Бенбасат: „некоректното в случая е, че не е посочила сайта в интернет, все едно е чела хартиения оригинал“ (с. 46) ще кажа, че притежавам **личен печатен екземпляр** от цитирания автореферат на доц. дфн Екатерина Вл. Антоненц, преподавател по латински език в Московския държавен университет „М. В. Ломоносов“⁷⁰ и съм го чела и цитирала именно от хартия. (вж. Приложение 10)

Подробен отговор:

Ето каква е логиката ми на писане с позоваване и интерпретиране на съдържанието в съвкупност:

- **Първо очертавам общата картина** на многообразието на латинските термини.
- **Веднага препращам** към първоизточника на тази синтезирана информация – целият автореферат на докторската дисертация на доц. дфн Екатерина Антоненц (**бел. 34**).
- След този въвеждащ текст **се съсредоточавам в разсъждения върху всеки един** от изброените по-горе латински термини.
- Компетентният читател е наясно с тази практика на цитиране – при обсъждането на едно и също съдържание **в рамките на 1 страница източникът по подразбиране е същият**, цитиран в самото въведение на това обсъждане.
- С този подход на цитиране в изследователски текст **се предпазваме от неикономичното и неприятното за читателя повторение на препратката „Пак там“** (препоръка на авторитетния руски книговед Аркадий Милчин, редактор и автор на справочници и методики за култура на изданията⁷¹).
- Тази практика в случая е безспорно най-рационалната, тъй като интерпретирам информацията от целия източник (общо 49 стр.), а не само подбрана страница.

⁷⁰ Антоненц, Екатерина Вл. Проблемы латинской терминологии рукописной книги в античности (II в. до н.э. – III в. н.э.): Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора филологических наук. Москва: Московский госуд. унив., 2009. 49 с.

⁷¹ Мильчин, Аркадий. Культура издания, или Как не надо и как надо делать книги. Москва: Логос, 2002, с. 201-203.

В лексикалния фонд на латинския език има две групи термини, свързани с книгата. В едната са думи, назоваващи *класическата за Рим книга* (**liber, volumen, charta, libellus**), сред които официалният термин е **liber**. Другата група обозначава детайлите в материалното устройство на *гръко-римската книга-свитък* (**titulus, index, umbilicus**)³⁴.

³⁰ Глухов, А. И. Нет ничего выше книг // Глухов, А. И. Из глубины веков: Очерки о древних библиотеках мира. Москва: Книга, 1971. 112 с.

³¹ Папирус Честер Бити IV (пази се в Британския музей, №10684). Бълг. прев.: Висящи градини: Поезия на древния изток. София: Народна култура, 1980, с. 176–177.

³² Глухов, А. Съдбата на древните библиотеки. Прев. от рус. ез. Екатерина Бончева-Лисичарова. София: Наука и изкуство, 1984. 143 с.

³³ Марр, Н. Я. Происхождение терминов „книга“ и „письмо“ в освещении яфетической теории // Книга о книге. Институт книговедения Гос. публичной библиотеки в Ленинграде. Ленинград: 1927. Вып. 1; [Вступительное слово. Заключительное слово], с. 45; Марр, Н. Я. Происхождение терминов „книга“ и „письмо“ в освещении яфетической теории // Марр, Николай Яковлевич. Избранные работы. Т. 3: Язык и общество. Акад. наук СССР, Гос. акад. истории матер. культуры им. Н. Я. Марра. Москва-Ленинград: Соцэкгиз, 1934. с. 219–245. Постиженията по лингвопалеонтология на Николай Марр, при които конструира източниците на съвременните езици, насочват руския кинотеоретик Сергей Айзенщайн към изследване на произхода на живописата и изучаването на скалните, детските и контурните рисунки, към техниката на очертаването и запълването на силуетите – прафеномените на техниките на репрезентация в съчетанието им с ритъм и движение.

³⁴ Антонец, Екатерина Вл. Проблемы латинской терминологии рукописной книги в античности (II в. до н.э.–III в. н.э.): Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора филологических наук. Москва: Московский госуд. унив., 2009. 49 с.

Буди сериозна тревога фактът, че проф. д-р Алберт Бенбасат сам се позовава и ни препраща към съмнителен (нелегален) руски сайт за комерсиално разпространение на копия от защитени дисертации и автореферати срещу заплащане (dissercat – Научная электронная библиотека). Откъсът от автореферата, към който ни препраща с линк рецензентът (на с. 46), се продава в пълен цифровизиран вариант на цена 220 рубли (Артикул 395420).

The screenshot shows the website 'dissercat — электронная библиотека диссертаций' with a search bar and a navigation menu. The main content area displays a list of dissertations. The first entry is 'Проблемы латинской терминологии рукописной книги в античности (II в. до н.э. - III в. н.э.)' by Antonets Ekaterina Vladimirovna, with article number 395420. There are buttons for 'Автореферат' and 'Диссертация' with 'В корзину' (Add to cart) options. A sidebar on the right shows 'Похожие темы диссертаций' (Similar dissertation topics) with two items: 'Проблемы латинской терминологии рукописной книги в античности' and 'Актуальные проблемы развития и'.

308. Zetzel, James E. G. Latin Textual Criticism in Antiquity. New York, 1981.

Обратите внимание, представленные выше научные тексты размещены для ознакомления и получены посредством распознавания оригинальных текстов диссертаций (OCR). В связи с чем, в них могут содержаться ошибки, связанные с несовершенством алгоритмов распознавания.
В PDF файлах диссертаций и авторефератов, которые мы доставляем, подобных ошибок нет.

Автореферат
200 руб.

В корзину

Артикул:
395420

Диссертация
500 руб.

В корзину

ОПРОВЕРЖЕНИЕ НА ОБВИНЕНИЯТА, ЧЕ СТУДЕНТИТЕ МЕ ЦИТИРАТ НЕДОБРОВОЛНО, ЧЕ ТЕКСТОВЕТЕ МИ „СЕ ПРОМЪКВАТ ПО НЕДОБРОВОЛЕН НАЧИН“

Накратко:

Това внушение за мен е несъстоятелно и обидно.

Подробен отговор:

1) Либералното академично образование и свободата на избора на обучаващите се за мен са принцип. Макар че писмен вид не мога да го докажа, заявявам категорично, че **НЕ задължавам и никога не съм задължавала никого да ме цитира или да ме чете**. И по-важното – от мен студентите **никога няма да чуят да препоръчвам своя книга за покупка, нито да поставям условие за подготовка за изпит върху моя книга**. А при евентуално желание от тяхна страна ги пренасочвам към библиотеките. Но за достоверност на твърдението ми и като доказателство за правотата ми тук са необходими трети лица – свидетелствата на самите студенти.

2) Не само че **не препоръчвам собствени текстове на студентите**, а точно обратното е валидно в академичната ми методика. Едно от условията ми за изпълнение на самостоятелни учебни задания (домашни задачи, курсови работи, дипломни работи) е студентите **да избягват да се позовават на мои лекции и публикации, а да търсят допълнителни или алтернативни теоретични източници**. (Всички биха потвърдили, че устно им казвам: „Не желая да чета себе си.“). А още в уводните си лекции винаги съветвам аудиторията да не ми се вярва а priori, да подлага всичко, което чуе от мен, на проверка, тъй като споделям фразата на френския критик Пол Бурже „Да вярваш значи да се отказваш да разбираш“.

ЗА РЕЛАТИВИЗИРАНЕТО НА КУРСА „КНИГАТА КАТО МЕДИЯ“

Накратко:

Смятам, че това е необективна генерализация на лично мнение.

Подробен отговор:

1) Тъй като отношението **„полезност – вредност“** в контекста на четенето и книгата като медия е специален предмет на научните ми интереси, ще прибегна до собствената си теза в „Книгата като медия“, развита в глава 11 „Опасната книга“ (с. 369): Всяка книга като съдържание може да бъде условно вредна, но това е изключително читателска характеристика. **Вредността на съдържанието зависи от мнемата на читателя** (по термина на Н. Рубакин), което прави вредата субективна и променлива.

2) За 12 години дипломантите ми (които, както е по закон, не ми се зачисляват по служебен път, а лично ме избират), желаят да разработват теми в най-масовите случаи по „Книгата като медия“ и ги защитават пред държавни изпитни комисии (в които постоянен член е проф. А. Бенбасат) с отлична оценка (вж. *Приложение 2*. Списък на дипломните работи с научен ръководител доц.д-р Милена Цветкова)

3) В 4 броя на учебното студентско списание „4Publishing“ на ФЖМК студентите избират да се представят с публикация предимно по теми от дисциплините, които аз им вода – „Книгата като медия“ и „Съвременен световен книгоиздаване“. Това може да се докаже както с лично допитване до авторите, така и чрез сравнение с учебното и публикуваното съдържание.

4) Държавна поръчка за 2 докторантури именно по „Книгата като медия“ (през 2010 г. е зачислен докторант Полина Стоянова със заповед №РД 20-315/8.02.2010 г., за учебната 2013/2014 г. конкурсът е спечелен от двама кандидати Дарина Пачова и Стела Маркова)

5) Оценка за приноса ми в учебната дейност като хабилитиран преподавател от СУ, съгласно Закона за висшето образование (чл. 57, ал. 2, т. 5) се извършва **само чрез процедурите „оценяване и атестация“** по задължителни критерии, един от които е **„проучване на студентското мнение“**. В правилата за Атестиране на преподавателите на ФЖМК един от факторите в крайната оценка също е **„оценка на студентите“**. За съжаление такива проучвания на студентското мнение и изискване на оценка от студентите за специалността „Книгоиздаване“, върху която е съсредоточено мнението на проф. д-р А. Бенбасат, не е правено до днес. Надеждата ми е в най-скоро време това задължително по Закона и по Правилника на СУ проучване на студентското мнение да бъде извършено, още повече, защото индиректно съм получавала и продължавам да получавам положителни отзиви и от студентите, и от колегите преподаватели.

ИЗОПАЧАВАНЕ НА СПЕЦИФИКАТА НА РЕСУРСИТЕ МИ НА НАУЧНО ПОЗНАНИЕ

* на с. 33 от рецензията: „древноиндийски писмени паметници („свещената книга на индуистката религия „Пурани“ и „Махабхарата“, един от най-древните индийски епоси“), които са митопоетични текстове, а не научни (с легендарен и епически характер, както сама посочва). Индианската космогония аргумент ли е в антропологическата „теория“ на М. Цветкова?“

Твърдението е некоректно - никъде не определям характера на Махабхарата като „легендарен“, единственото определение, което давам за нея, е „древен индийски епос“, и се основавам на сведенията за и в нея като към релевантен за историците **извор на историческо познание**.

1) Дори историята и историографията **не търсят научност и не наричат „научни източници“** митологичните, легендарните, епическите и фолклорните произведения („документи“, по терминологията на библиотечно-информационните науки). Историческата наука ги нарича „**извори**“ за историческо познание и е обособила специалната дисциплина „**Изворознание**“ (в противен случай би трябвало да говорим, например, за „древноиндийската наука на санскрит“).

2) Фактът, че някои теоретични отправни точки са извлечени от примери на литературата, митологията или непопулярни документи, не означава, че трябва да бъдат пренебрегнати. Изборът на теоретична посока, особено в ретроспективен (исторически) план, може да има разнообразни **извори** – личен разговор, самостоятелни досещения и интуитивни допускания, по-ранни теории, екскурзия, филм и т.н. Това, което има по-голямо значение от **изворовия материал** и от **източниците**, е способността на теорията да обясни описаните наблюдения (по алгоритъма на научното познание „наблюдение – описание – обяснение“).

3) Медиологията има, така да се каже, **хладнокръвно отношение към изворите и източниците**, включително и към научните мистификации, без да ги филтрира по емоционална, идеологическа и политическа презумпция или по предразсъдъци и конотации (вж. в *Предговора*, с. 13). Медиологията, по думите на Режи Дебре, има потенциал да превежда дори мистичните решения в практически въпроси⁷². Например, от мистерията на възплъщението на Словото в Плът (по Библията, независимо дали ще я приемем за **канон, извор или източник**) може да възпроизведе модел и да формулира проблем с общотеоретично значение за природата и възникването на книгата.

4) Ако някой се отнася **скептично** към твърденията ми, вярвам, че не оспорва **правото ми да мисля** по този начин и да изисква някакъв праволинеен материализъм и рационализъм. Университетската среда е поле на толерантност, богатство на идеи и свободен обмен на гледни точки, където гледането към чуждата идея през лещата на собствената позиция е неволно изключение.

⁷² Дебре, Режи. Введение в медиологию. Москва: Праксис, 2009, с. 194.

НЕПРИЕМАНЕ НА ТЕОЛОГИЧНАТА ТЕМА В ИЗСЛЕДАНИЯТА МИ

Накратко:

В съвременната наука е **въпрос на интелектуален избор** разполагането в една от двете противоположни парадигми – човекоцентричната и богоцентричната. Научните спорове от тези две позиции включват все повече научни дисциплини – еволюционна генетика, антропология, дарвинизъм, марксистки прочит на историята, теология и др.

Подробен отговор:

1) **Богословието** (православното) у нас е припознато като съвременно академично поле с възстановяването на Богословския факултет като звено на Софийския университет през 1991 г.

2) **Теологията** е призната като научна специалност и професионално направление в областта на Хуманитарните науки (2.4. Религия и теология) в Класификатора на областите на висше образование и професионалните направления в Р България.

3) За съвременната наука, доколкото съм осведомена, няма **теми табу**. В науката се свалят предразсъдъците, тя не е подвластна на религиозност, нито на фанатизъм, нито на атеизъм, нито на догматизъм – рационално може да се гледа и на религията, и на необяснимото.

4) В науката не бива да има **автоцензура** – в противен случай би трябвало да санкционираме/цензурираме и изписването на думата „книга“ с главно „К“, на думата „логос“ с главно „Л“ или на думата „слово“ с главно „С“; или би трябвало да санкционираме и разсъжденията за „книгата като дух“ (доколкото съществуването на „дух“ не е доказано с научни методи).

5) Религиите, а преди тях и магическият опит на човечеството, са **в началото на науките** – това е твърдението на един от класиците в наукознанието проф. Джон Бернал, когато аргументира защо поставя началото на науката още в палеолита и неолита, т.е. в предписмените времена.⁷³

6) **Теологичният аргумент** е привлечен и от Валтер Бенямин, когато обяснява противопоставянето между *вглъбяването в произведението* и *развлечението с произведението* в оптиката „асоциално поведение – социално поведение“: „Теологичният първообраз на това вглъбяване е съзнанието, че си сам със своя бог.“⁷⁴

7) Тезата за **Христос като архетип на посредника** е споделяна и от Режи Дебре в контекста на основния въпрос на медиологията. Поради това посредничеството е фундаменталното понятие за християнската теология⁷⁵. *Цитат от „Книгата като медия“* (с. 94): „Тук е моментът, в който медиологията може да даде отговор на въпросите от теологията: как точно Словото става Писание, защо точно Книгата въплъщава Словото и при какви условия се е преминало от едното към другото. Христос е теологичен архетип на медиатора между Създателя и хората в човешко тяло: „И словото стана плът“.

8) Подкрепа за тезата си намирам и у авторитетния руски теоретик на социалните комуникации и библиотеките проф. Аркадий В. Соколов от Санкт-Петербургския държавен университет за култура и

⁷³ Бернал, Джон. Наука в истории общества. Москва: Изд. Иностранной литературы, 1956, с. 41.

⁷⁴ Бенямин, Валтер. Художественото произведение в епохата на неговата техническа възпроизводимост // Бенямин, Валтер. Художествена мисъл и културно самосъзнание. София, 1989, с. 343-366 (бел. 26).

⁷⁵ Дебрэ, Режи. Введение в медиологию. Москва: Праксис, 2009, с. 193.

изкуства: В предписмените общества „обожествяването на словото означавало обожествяване на Комуникацията. Жреците в Древен Египет и Месопотамия, усвоявайки писмеността („йероглиф“ означава „свещена писменост“), са способствали за трансформацията на култа към Словото в култ към Книгата. **Свещените писания на световните религии са всъщност резултат от комуникацията на пророците с Всевишния.** Всяка религия започва с комуникация, неслучайно и думата „религия“ в превод от латински означава „връзка“. Но за свещенослужителите комуникацията е била (и остава) предмет на култ, а не предмет на изследване.“⁷⁶

9) Българският лингвист и семиотик проф. д.фн. Мони Алмалех защитава подобен ракурс чрез лингвистичен прочит на „механиката“ на Сътворението“ в статията си **„Божествен произход на езика и азбуката“**, която бих посочила като един от мотивите за моите разсъждения.⁷⁷

10) Основавам се и на извода на българския фолклорист Петко Иванов от студията му в академичния сборник „Общуване с текста“, че през Средновековието Вселената-книга и Библията-вселена са „в еднаква степен текстове и грижливо са положени от средновековния човек на един и същ библиотечен рафт“.⁷⁸

11) Първото ми основание за хипотезата „богопроизводност“ на природата на книгата като медията е в етимологията (с. 94): Идеята за богопроизводна медия се покрива със самото име, което дават на Библията – то буквално означава „Книгите“. (от старогр. мн. ч. βιβλία, ед. ч. βιβλίον – „книга“).

12) Основавам се и на възгледите на немския социолог Никлас Луман.

Точен цитат за природата на медията от „Книгата като медия“ (с. 63): „Преди да бъде социална, **природата на медията е богоугодна и богоцентрична.** Нещо невидимо или поне не с абстрактни знаци (вероятно тотеми) е служело за сакрален контакт между жреците и боговете. **Писмеността не е възникнала като средство за комуникация, която да изисква читател.** Първоначално е била медия, но за религиозно обръщане към „тайнството“ (бел. под линия 117: Тази теза се поддържа от немския социолог Никлас Луман (1927-1998), който твърди, че на Балканите е открит най-древният писмен („оптически“) медиум за сакрално общуване. Виж Луман, Никлас. Медиа комуникации. Москва: Логос, 2005, с. 86, 112). Предполагам, че именно **идеята е първата медия за връзка между богове и хора**, а по-късно и между всеки две човешки съзнания, доколкото под „идея“ разбираме всеки неотчуждаем продукт на ума, който друг ум може да употреби или да си присвои. Едва в пост-религиозна ситуация, в битовото общуване възникват първо *езикът като медиум* на устната комуникация, а после и *писмеността като оптичен медиум* на езика.“

Точен цитат от „Книгата като медия“ (с. 94): „В този момент е важно да направим уточнението на германския социолог Никлас Луман – **Бог също е вземал идеите си от някъде.** Преди да извърши Сътворението се е ръководил от някакъв фиксиран текст пред себе си и това е пра-форма на Книгата. Съгласно еврейската традиция Бог е имал пред себе си книга и тя е Тората.“ (бел. под линия: Луман, Никлас. Медиа комуникации. Москва: Логос, 2005, с. 111).

⁷⁶ Соколов, Аркадий В. Общая теория социальной коммуникации. Санкт Петербург: Изд. Михайлова В. А., 2002, с. 6.

⁷⁷ Алмалех, Мони. Божествен произход на езика и азбуката. // Българска електронна лингвистична библиотека. 2008. 8 с. <http://www.belb.net/cat.php?personal=almaleh>; Алмалех, Мони. Божествен произхода на езика и азбуката. // Югоизточноевропейски център за семиотични изследвания – НБУ. 2007.

<http://www.nbu.bg/PUBLIC/IMAGES/File/departments/south-east%20european%20center>

⁷⁸ Иванов, Петко. Фолклорът и християнството като духовни форми на живот // *Общуване с текста*. Състав. Ангел Ангелов, Александър Кьосев. София, 1992, с. 273–281.

Точен цитат от „Книгата като медия“ (с. 67): „Необходими са обаче някои предварителни уговорки... Проблемът за природата на медията е **проблем за нейните цели и смисъл**. Преди да погледнем към функционалния субстрат на книгата като медия, е нужно да имаме предвид онова, което обяснихме и за идеята като медия – че преди да бъде социална, **природата на медията е богоцентрична и едва след това човекоцентрична**. ... Що се отнася до **социалната природа на книгата като медия**, то тя е безспорна.“

Точен цитат за природата на книгата като медията от „Книгата като медия“ (с. 94) с позоваване и на германския социолог Никлас Луман (бел. под линия 161: Луман, Никлас. Медиа комуникации. Москва: Логос, 2005, с. 81): „Първата причина за устойчивостта на книгата като медия откриваме в обстоятелството, че **книгата е олицетворение на първата богопроизводна медия**. В защита на тази теза първо трябва да имаме предвид онова, което обяснихме и за идеята като субмедия в ядрото на книгата като медия – че в началото на медиалното битие на човека е богоподчинението и оттам – самата природа на първите му медии е богоцентрична и едва след това човекоцентрична. **Писмеността е изобретена като медия, но за религиозно обръщане към „тайнството“, а не като средство за комуникация с читател.**“

13) Но ако теологичните теми или модели са „неприемливи“, според проф. д-р А. Бенбасат не би била приемлива и тезата на проф. Боряна Христова за библейския Енох като автор на първите книги на човечеството – теза, която аз приемам на базата на нейния предговор към високоспециализирания й превод на етиопската и славянската (българската) версия на „Книгата на Енох“ (с. 111).

14) Аналогичен казус имаме със студиите „Темата за документа в Библията“ и „Темата за книгата в Библията“ на проф. д-р Юрий Столяров, един от световноизвестните библиотековеди и главен научен сътрудник в Центъра за изследвания на книжната култура към Руската академия на науките.⁷⁹ Някои руски специалисти са изразили съмнение в правомерността на търсенето на признаците на „книга“ в Библията според съвременното значение на думата „книга“.

⁷⁹ Столяров, Ю. Н. Тема книги в Библии // Книга: Исследования и материалы. Т. 76. Москва, 1999, с. 45-68; Столяров, Ю. Н. Тема документа в Библии // Книга: Исследования и материалы. Т. 75. Москва, 1998, с. 27-45.

НЕРАЗБИРАНЕТО

Неразбирането на дадена гледна точка е плод на три обстоятелства: от полисемия на употребявания в различни области научен език, от различна гледна точка и от тясноспециализирано мислене.

1) Трябва да бъдем много внимателни, когато се опитваме да разберем намеренията на автора и те се различават от някакви наши позиции, които могат да не са от полза, а просто да са външни.

2) Семантична парадигма или смислова структура от семантичните си варианти има всяка **многозначна (полисемантична) дума**. Полисемията **не пречи на разбирането**, когато се вземат предвид два фактора: **контекстът и конкретната ситуация**.⁸⁰

3) Разбирането или неразбирането са детерминирани от **тезауруса и мнемата** на отделния човек, а те не могат да съвпадат. (Понятието „мнема“ е въведено в психологията на читателя от библиопсихолога Николай Рубакин и неговата теза е ключова теоретична постановка в моите изследвания. Вж. например „Книгата като медия“, с. 66, 77, 253 и др.). Затова дори между хора от еднаква езикова среда е важна **конвенцията**. Както се казва в римското право, **преди да започнем спор, първо да си уточним понятията**.

4) При обяснение на случаи на **когнитивен дисонанс** философите нерядко прибягват до думите на Ницше: „Поразмисли сам със себе си колко са различни чувствата, колко са несходни мненията даже сред най-близки познати; как даже наглед еднаквите мнения заемат съвършено различно място или притежават различна сила в главата на твоите приятели, отколкото в твоята, колко многобройни са поводите към неразбиране и взаимни разсъждения в различните страни“⁸¹.

5) Необходимо условие в научното четене е **емпатията** – способността да се застава на чужда гледна точка, която е свързана с отдалечаване от собствената перспектива и разглеждането ѝ в отношение към другите перспективи.

6) Една научна дисциплина (като „Книгата като медия“) се дефинира не чрез свой „материален обект“ (ограничен в конкретно време и място), а чрез **идеален, „формален обект“** – което значи от един **различен начин на виждане**, от една **особена гледна точка към обекта си**, от един **специфичен подбор на поставяне, разглеждане и решаване на проблемите**. Така постулира и един от създателите на немското вестникознание Ото Грот: „Изследователят трябва да се реши на един специфичен начин на разглеждане, в който той иска да види явленията, трябва да избере коя страна на този начин е важна за него, какво в съответствие с това трябва да подчертае и кое да изостави.“⁸²

⁸⁰ Бояджиев, Тодор, Иван Куцаров и Йордан Пенчев. Съвременен български език: Фонетика. Лексикология. Словообразуване. София: Изток-Запад, 2004, с. 141.

⁸¹ Цит. по: Гак, Григорий Моисеевич. Диалектика колективности и индивидуальности. Москва: Мысль, 1967, с. 65.

⁸² Буркарт, Роланд. Наука за комуникацията. Велико Търново, 2000, с. 9.

РАЗЛИЧИЯ В ПОНЯТИЯТА НИ ЗА „КНИГА“

Защитавам по-широкото разбиране за книга по следните причини:

1) Първо, още през 1996 г. проф. Роже Шартие, историк на книгата и четенето и ръководител на катедра „Писменост и култура на Новото време“ в Колеж дьо Франс, формулира следния урок от историята: **дълбоко вкоренената у нас представа за книгата в материалната ѝ модалност на кодекс е пред „преврат“**. Независимо дали ни харесва или не, този преврат ще се случи. „Влизането в ерата на електронните текстове волю-неволю ще означава постепенно изоставяне на менталните представи и интелектуалните операции, специфични за формите на книгата, разпространявани на Запад през последните 17-18 века. Режимът на дискурсите никога не съществува отделно от съвременния за тях режим на книгите.“⁸³

2) Второ, понятието „книга“ не от днес, а от последните 20-25 години се тълкува все по-разширено. В конвенционалната книга не само започна да се включва аудио, видео, мултимедия, а и самата тя премина на медийни носители, ралични от печатния. Това формира нетрадиционния подход към изучаването на книгите. Днес на международно нормативно ниво книгата се разглежда като един от видовете **информационни ресурси** или като един от видовете **документи**, които могат да съществуват под всякаква форма и върху всеки материален носител. Но съдържанието дори само на понятието „електронна книга“ се признава за нееднозначно, затова и то все още е в стадий на изучаване.

3) В научната терминология се спазва принципа на еднозначността.

4) Конотации (негативни или позитивни) може да има само в разговорния език.

5) **Допълнителен аргумент срещу критиката за прекалено разширяване на понятието „книга“**: От социално-комуникационна гледна точка дефинирането на книгата не е възможно да се постави в тесни граници. Само широкият смисъл би могъл да аргументира миналото, настоящето и бъдещето на книгата като еволюция и приемственост. В смисъла на теоретичните парадигми, описани от проф. дфн Ани Гергова, бих си позволила да причисля възгледите си към опониращите тезата, че историята на книгата започва от епохата на Гутенберг, като „търсят аргументи в приемствеността на ръкописните и печатните книги по отношение на техния облик и структурно изграждане, на съдържателно-текстови предпочитания“.⁸⁴

⁸³ Chartier, Roger. Culture écrite et société: l'ordre des livres (XIVe -XVIIIe siècle). Paris: Albin Michel, 1996, p. 43-44.

⁸⁴ Гергова, Ани. Книга // Българска книга: Енциклопедия. Състав. Ани Гергова. София: Pensoft, 2004, с. 228.

НЕСЪГЛАСИЕ С ОПРЕДЕЛЕНИЯТА МИ В „КНИГАТА КАТО МЕДИЯ“

Подробен отговор:

Относно споровете в науката

Специфика на „научна парадигма“, в случая „науката за книгата“ е отдавна обяснена от Томас Кун в труда му „Структура на научните революции“: една научна общност приема априори, в следствие на образованието и обучението си, че общата ѝ сфера на интелектуална дейност е поле от разнообразни и променящи се теории и тяхното концептуално, изследователско и инструментално приложение. Но дори в рамките на зрялата научна общност **няма общи за всички правила**. В традициите на науката от ХХ век се говори за общоприета парадигма в конкретния отрасъл на знанието, **а не за общоприети правила, допускания и гледни точки**. Правилата се налагат сред самите учение-професионалисти (в следствие на признанието на нови теории или от решението на нерешими дотогава проблеми). Правилата произтичат от парадигмата. Но **научната парадигма не се управляват от правила**.⁸⁵

Споровете не само между научните области, а и в рамките на една научна дисциплина, също са обяснени в наукознанието: историята на науката сочи, че когато се губи доверието в традиционната парадигма и в стандартните ѝ модели, когато традиционните мисловни модели и концепции не предлагат решения на новите проблеми, появили се в резултат на техническа революция, у една част от научната общност настъпва равнодушие към установените правила. Непримириемостта към неработещите правила е прелюдия към търсенето на нови идеи. Традиционната парадигма, усещайки промяната и ставайки обект на преобразуване, първа изостря чувствителността си към аргумента „правила“. За такива периоди на преход особено характерни са **острите спорове** за правомерността на методите, стандартите и проблемите, за допустимостта на решенията. Аналогични са случаите със споровете между аристотелианци, картезианци и последователи на Лайбниц по повод механиката на Галилей и Нютон, между икономическите школи, между херменевтичните и семиотичните школи и т.н.⁸⁶

Споровете за определения на термини са едни от най-обичайните в научния живот. Но логиците и науковедите предупреждават, че трябва да се прави принципна разлика между спорове за **реални определения** и спорове за **номинални определения**. Реалните се наричат още определения-описания (дескриптивни), а номиналните – определения-изисквания. Реалното определение е описание на някаква съвкупност от предмети от материалния свят. Проверката на правилността му става чрез съпоставка между формулировката му и описания предмет. Адекватното описание е истинно, а описанието, несъответстващо на действителността е лъжовно. Само споровете за реалните определения са спорове за истинността или лъжовността. Номиналното определение не описва нищо, а изисква нещо да се промени или реализира. Затова спорът тук не може да е за истинността на някакво описание, а само за целесъобразността, правомерността и ползата за предмета от новата гледна точка спрямо него. Теоретик, който въвежда нова дума или дава ново понятие в терминологията, не описва предмет от сетивния (материалния свят), а само изисква – от себе си или и от другите – групата предмети в това видово-родово отношение да се назовава с тази дума.

⁸⁵ Кун, Томас. Структура научных революций. Москва: Прогрес, 1975, с. 66-69.

⁸⁶ Кун, Томас. Структура научных революций. Москва: Прогрес, 1975, с. 72-73.

Различие между учените от различни научни парадигми – причина за неразбирането или споровете. Не може да се търси еднаквост, единодушие и единомислие между учените особено в кризисни за обекта на науката периоди – в случая визирам „книгата“ като обект в ситуация на криза. За различието между учените от една професионална област има поне три обяснения. Първо, има условно противоборство между двата вида учени – едните държат на пълната *идентификация* с настоящата парадигма, а други са убедени в необходимостта от нейната пълна *интерпретация* и *рационализация*. Второ, Майкъл Полани доказва, че учените се конкурират на базата на своето „**скрито знание**“ (tacit knowledge)⁸⁷ – това е персоналното знание, детерминирано от личния опит, ценностите и от кръга на прочетените книги, личното знание, което не може да се разкрие експлицитно, не може да бъде придобито и усвоено от конкурентите и поради това е основен ресурс за интелектуални съревнования.

Научни правила за извеждане на определение

Научен принцип при мен е съобразяване с методологията на съставяне на определение – а това е предмет на науката Логика. Като за меродавни съм приела теорията за определението на науковедата Дмитрий Горски. Неговата монография „Определението“ е една от най-използваните книги от фонда на Университетската библиотека на СУ.⁸⁸ Определението е резултат на осмисляне. Означава „да се абстрахират съществените свойства и отношения и да се обединят в определена система“. Под съдържание на понятието се разбира „съвкупността от отличителните или съществените признаци на предмета на мислене.“⁸⁹

Номинални определения в „Книгата като медия“

В монографията си „Книгата като медия“ давам 2 ключови **номинални определения** за работните си цели – едно за „книга“ и друго за „книгата като медия“. Но в действителност **операционализираните дефиниции в монографията са около 50** (виж Предметен индекс) и те очертават семантичния контекст за разбирането на цялата ми концепция за „книгата като медия“.

Номинална дефиниция⁹⁰ е работеща само за конкретен аспект или за конкретна научна дисциплина. Единствен критерий за валидност е нейната целесъобразност. Номиналната дефиниция няма претенции за общовалидност, а само представя едно определяне на употребата на даден езиков израз. Номиналната дефиниция трябва да е целесъобразна само спрямо една изследвана област и да е валидна спрямо процесите и явленията в нея. А това се постига с **конвенция** да се свържат отсега нататък определени символи (обекти) с определена понятийност. Следователно в една изследователска област **не може да има „нереални“, „фалшиви“ или „спорни“ определения** – има „целесъобразни“ и „нецелесъобразни“, „подходящи“ и „неподходящи“.

Определението ми за „книгата-медия“ е изведено в инструментариума и терминологията на възприетия **комуникационен подход** и съгласно обективното изискване за **„същностен анализ на книгата като средство за комуникация“** – като *начин на комуникация*, т.е. процеса и резултата от този процес в тяхното единство⁹¹.

⁸⁷ Виж повече в: Polanyi, Michael. Personal Knowledge. Chicago: University of Chicago Press, 1958 (гл. V и VI).

⁸⁸ Горски, Д. П. Определение: (Логико-методологически проблеми). София: Наука и изкуство, 1981. 292 с. В оригинал: Горский, Д. П. Определение (логико-методологические проблемы). Москва: Мысль, 1974. 311 с.

⁸⁹ Рузавин, Георгий Иванович. Логика и основы аргументации: Учеб. для вузов. Москва: Проект, 2003, с. 34.

⁹⁰ Буркарт, Роланд. Наука за комуникацията. Велико Търново, 2000, с. 65.

⁹¹ Беловицкая, Алиса. Книгознание: Общо книгознание. София: За буквите–0 писменехъ, 2009, с. 83.

Дефиницията ми за „книгата-медия“ е в съгласие със следните авторитетни дефиниции:

▪ С определенията за „книга“ на учените от зората на библиологията, които също не съдържат никакви частни признаци на книгата като напр. букви, печат, хартия, страници, корици и т.н. (с. 43):

За Пол Отле книгата като документ е „неодушевено предмет, съдържащ следи от човешката мисъл и дейност“⁹².

За Михаил Куфаев книгата е „вместилище на мисълта и словото на човека, взети в тяхното единство и изразени с видими знаци“⁹³. Затова за книги той приема и йероглифите по сфинксовете и по камъните на храма, и папирусния свитък, и печатните издания, звуковите носители и грамофонните плочи. Това определение, дадено през 20-те г. на XX век, за съветските книговеди е звучало политически некоректно и ненапълно марксистко, поради което общонаучната представа за книга няма съветски приемници.

▪ С определението за „книга“ на водещия руски книговед проф. Алиса Беловицкая, според която всеки книговедски анализ изисква уточняване на *съдържанието на научната категория „книга“*. Като фундаментална книговедска категория, като обект на книгознанието книгата е **система от смисли** (изразени абстрактно - с понятия, съждения, определения, термини). Социалната, обществената същност, „самоцелта“ на книгата (т.е. системата на тези смисли) може да бъде изразена с най-общо, най-просто определение: *книгата е начин на отражение и средство за формиране на съзнанието (всекидневното, религиозното, научното, етическото, естетическото, правовото, политическото, икономическото и т.н.)*. Това е **книгата като всеобщо** – като общонаучна категория. Като такава **не ни е** дадена в сетивното възприятие. Дадена ни е в умозрението⁹⁴. А **книгата като особено** – като специалнонаучна, книговедска категория – е **система от процеси и резултати от тези процеси** (в теоретичен модел на „система на книгата“ като цяло и в теоретични модели поотделно, в рамките на отделните области/процеси на съществуване на книгата, отделни книговедски дисциплини като книгоиздаване, книгоразпространение, книготърговия, библиотекознание, библиография)⁹⁵.

▪ С определението за „книга“ на водещия български книговед проф. Ани Гергова: „исторически формирала се и с определяща роля за личността и обществото **форма за скрепване и за времево и пространствено предаване на разнообразна писмено-текстова и/или изобразителна информация**“⁹⁶. Подобно определение е дадено и в руския енциклопедичен речник „Книга“ (1999, с. 251)⁹⁷: „най-важната исторически утвърдила се форма на **закрепване и предаване във времето и пространството на многообразна информация във вид на текстове и/или илюстративен материал**“. Тук също няма отклонения към частни, настоящи или исторически признаци на категорията „книга“ –

⁹² Отле, Поль. Руководство к администрированию. 2. изд. Москва-Ленинград: Техника управления, 1931, с. 19; Otlet, Paul. Traité de documentation. Le livre sur le livre. Théorie et pratique. Bruxelles, 1934.

⁹³ Куфаев, М. Н. Избранное. Москва: Книга, 1981, с. 21, 37, 42–43, 48. Виж оценката на късните социалистически книговеди на с. 7.

⁹⁴ Беловицкая, Алиса. Книгознание: Общо книгознание. София: За буквите–О писменехъ, 2009, с. 167.

⁹⁵ Беловицкая, Алиса. Книгознание: Общо книгознание. София: За буквите–О писменехъ, 2009, с. 167.

⁹⁶ Гергова, Ани. Книга // Българска книга: Енциклопедия. Състав. Ани Гергова. София: Pensoft, 2004, с. 227.

⁹⁷ Виж критиката на това определение в: Беловицкая, Алиса. Книгознание: Общо книгознание. София: За буквите–О писменехъ, 2009, с. 166.

и именно това е методологично издържаният подход според науковедските изисквания за дефиниране.

С моето определение за медията „книга“ съм внесла нов ракурс в предходните определения с три уточнения:

1. Наричам *носител* на книгата „*форматирана среда*“ съобразно етимологията на думата „*медия*“ (изкуствена среда за опосредствано взаимодействие или посредник, който осигурява необходимите условия за „разтваряне“ и „разгръщане“ на комуникация) и съобразно условието за наличие на „**медийен формат**“ (дефинирам как ще употребявам понятието „формат“ още в Предговора на „Книгата като медия“, с. 11, бел. 1);

2. В центъра на дефиницията поставям не *закрепването* и *предаването*, а същинската комуникативна цел на книгата – *възприемането* на закрепеното и предаденото;

3. Не говоря за съдържанието като за „информация“ (поради различното ми понятие за „информация“, дефинирано в отделна статия – **труд 3.51**), а за „*текст*“, съгласно една от дефинициите за текст в теориите за четенето: „*виртуален образ на действителността, който се конкретизира при възприемане*“⁹⁸.

4. Окончателно, в рамките на едно стегнато определение от 2 реда, съм включила всички елементи на комуникационния процес във верига:

предаване → носител (среда, medium) → текст → съдържание → възприемане

Дефиницията ми за „книгата-медия“ е екстраполация на **комуникационната формула**, изведена от водещия руски книговед проф. Александър Гречихин⁹⁹ и заявена в „Книгата като медия“ (с. 42):

МЕДИЯ = медийно съдържание (текст) + медийен код (език) + медийен носител (тяло)

В целия си труд следвам **методологичния постулат**: книга е само оная обект, който притежава характеристиките на комуникационно триединство или отговаря на тези три условия за **МЕДИЯТА „КНИГА“**: *медийно съдържание* (текст или разказ), *медийен код* (език, знакова система) и *конструкция* (архитектура, анатомия, дизайн – както е при вестника, печатните медии) върху траен *медийен носител* (комуникационният канал, медийно тяло или медийен формат). И на тази база в цялата си монография спазвам **риторичната верига „научна теза – доказателства“**.

Методологичните условия в моята дефиниция за „книга“ са три и твърдя, че на тяхна основа е методологически издържана цялата ми монография (с. 42):

I. Книгата да се разглежда като *научна категория*, което означава да отразява *реалното и възможното многообразие* от умствени произведения в цивилизацията, в миналото, настоящето и бъдещето.

⁹⁸ Dufays, Jean-Louis. Les théories de la lecture. Essai et structuration d'un nouveau champ de recherche. // Le langage et l'homme, Bruxelles, Vol. 26, №2-3, juin-sept. 1991, pp. 115-127. (Теории за четенето. Тестване и структуриране на ново поле на научни изследвания)

⁹⁹ Гречихин, А. А. Принцип системности в книговедени // Научная книга, 2001, №2, с. 29–40.

II. Книгата да се разглежда в *комуникационно триединство* (комуникационно, защото информацията не съществува извън източника и възприемателя и е фиксирана на някакъв носител) – съдържание, код, носител.

III. Дефиницията за книга *не бива да ограничава многообразието* при нито един от елементите в триединството.

Защо са необходими нови дефиниции?

Кризите в системата на книгата днес показаха за пореден път, че **практиката изпреварва теорията**. Вместо да имаме подготвеност за промените, ние изчакахме да се появи дигиталната книга, за да ни покаже, че възможностите на аналоговата книга не са изчерпани. Дългът на теорията сякаш е останал неизпълнен – да ни научи (и да ни припомня) как да използваме тези възможности и как да не спираме да ги подобряваме.

Според мен предходните трактовки за „книга“ – (1) само като исторически наложила се форма на произведен (печатен) продукт, (2) само като средство за съхраняване и предаване, (3) само като носител на информация (от материално-предметна гледна точка), (4) само като материализиран резултат от организирането на писмено произведение в книжно издание (производствената гледна точка), (5) само като непериодично издание с обем не по-малък от 49 страници, без да се смятат кориците, отпечатано по какъвто и да е механичен начин, публикувано в дадена страна и достъпно за публиката (статистическата гледна точка) – ограничават възможностите на книгата да се съревновава с новите средства за съхраняване и предаване, с новите носители на информация и действително я предопределят като губеща в някои отношения¹⁰⁰. Тоест, с тях не само аз не бих могла да реша научната си задача. А и множество трупащи се проблеми в сферата на книгата и четенето в световен мащаб стоят неразрешени.

Аналогичен мотив, станал повод за допълване и преработване на монографията „Общо книгознание“ (1.изд. 1987, 2.изд. 2007), изтъква и проф. Алиса Беловицкая: **„Вкорененото в професионалното съзнание на работещите в областта на книжовното дело и в съзнанието на отделни книговеди теоретици неправомерно прагматично-комерсиално отношение към книгата само като към стока и към книжовното дело само като към „производител“ на тази стока стана достатъчен повод по-обстоятелствено да се замислим за природата, същността, формите и общественото предназначение на книгата.“**¹⁰¹

Очевидно проблемът, който поставя проф. Алиса Беловицкая е свързан с наложителното осъзнаване на разликата между **наука и практика**, между **наука и производство** (вж. в книгата ми „Наука със стил“, с. 48-51 и табл. 1 Разлика между научна и практическа дейност). В „Наука със стил“ илюстрирам тази разлика с няколко популярни тезиси за разликата между наука/теория и практика:

1. Теорията е абстрактният дял на науката.
2. Системата е от входно-изходен тип и изглежда така: „наука – техника – производство“.
3. Разликата между теория и практика: При теорията всичко се знае, но нищо не работи. На практика всичко работи, но не се знае защо.

¹⁰⁰ Беловицкая, Алиса. Книгознание: Общо книгознание. София: За буквите–О писменехъ, 2009, с. 82, 86.

¹⁰¹ Беловицкая, Алиса. Книгознание: Общо книгознание. София: За буквите–О писменехъ, 2009, с. 42.

Научната и практическата дейност винаги ще се различават принципно по отношение на организацията и логиката на развитие. И на табл. 1 показвам тези основни разлики:

Табл. 1. Разлика между научна и практическа дейност (с. 51)¹⁰²

Характеристики	НАУКА	ПРАКТИКА
Особености на дейността	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ограниченост на целите на научната работа; целта се поставя предварително 2. Приемственост на изследванията 3. Строгост на понятийно-терминологичния апарат 4. Задължителност на публикуването на резултатите 5. Плурализъм на научните мнения 6. Комуникативност на научната дейност (комуникации в науката) 7. Внедряване на резултатите в практиката. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Уникалност и непредсказуемост, наличие на свобода на волята 2. Адаптивност 3. Способност за целеобразуване, целта на продуктивната дейност се формулира в процеса на самата дейност 4. Способност да се противостои на Разрушителните тенденции; самоорганизация, са моразвитие.

Дефинициите ми са осмисляни повече от 10 години. И сега в целия си труд „Книгата като медия“ съблюдавам **хипотетико-дедуктивния подход** – последователно **проверявам** релевантността и валидността на процеси, явления, документиран ресурси, археологически артефакти, исторически и социални обекти към моята теория чрез тези две дефиниции.

¹⁰² Таблицата е по: Новиков, А.М. и Д.А. Новиков. Методология. Российская академия наук; Российская академия образования. Москва: СИН-ТЕГ, 2007, с. 598-610.

РАЗМИНАВАНЕТО В ПОНЯТИЯТА НИ ЗА „ЛИТЕРАТУРА“

Бих защитила разбирането си за „литература“ по следния начин:

1) Имам резерви относно извеждането на произхода на думата „литература“ от латинската дума за „буква“ – „litterae“ (не се използва само в ед.ч. „littera“), откъдето днес се твърди, че всичко написано с букви е литература. Не е ясно при такъв подход кое значение на думата „litterae“ е коректно да се използва – защото по-разпространеното в латинския език значение е „**писмо**“, а не „буква“. По-логичното обяснение за „литература“ е: художествено словесно изкуство, изкуството, изразено чрез писаното слово, от латинската дума „litteratūra“ – писмено, словесно изкуство, през нем. Literatur (от XVI в.), като при словообразуването се следва гръцкият модел: „ὑράκιον“ – писмен знак, буква, писмо, откъдето „ὑράκιον“ – литература.

2) Не съм съгласна, че всички писани текстове са литература. Бих желала да се придържаме към специализираното знание. В официалната тематична класификация на ЮНЕСКО за книгите „литературните текстове“ са класифицирани само в един от общо 23 отдела (отдел 21. Литература). В БДС/ISO за статистика на книгите „литературните книги“ са само в една от общо 25 тематични групи (група 21. Литература)¹⁰³. В тематиката на книгите на книгоиздателствата, напр. на издателство Penguin „литература“ е само една от общо 20 категории издания.

3) Литературата, според Закона за авторското право, дори е отделена от наука и изкуство: обекти са „произведенията на **литературата, науката** и изкуството“

4) Литературата, според мен, е един от видовете изкуства – „литература, музика, живопис и др.“ Така е указано и в документите на Европейския съюз, отнасящи се до образователната политика на страните членки на съюза.¹⁰⁴

5) Дала съм 5 доказателства, че **книга** и **литература** не само не са синоними, не само не са взаимозаменими, а и са понятия от различен семантичен ареал („Книгата като медия“, с. 37-38). Специално ще ги повтора и тук и ще ги допълня с още 3 доказателства:

1. Литературата е само 1/10 от основните области на световното знание (с код 82) съгласно Универсалната десетична класификация, по която се организират библиотечните фондове в цезия свят (Айзък Азимов например има произведения в 9 от десетте отдела на УДК, без философия, и по тази логика писменото му наследство съвсем не е само литература, а той самият не е единствено писател). Интересно е например как са организирани стаите в бутиковия хотел „**Library Hotel NY**“ – библиотеката-хотел в Ню Йорк, близо до Grand Central Station, Манхатън. Той предлага на своите гости над 6000 тома книги, организирани в рамките на хотела по Десетичната класификация на Мелвил Дюи (Dewey Decimal System). Всяка от 60-те стаи са уникално украсени с колекция от книги и изкуство, отличителни за темата, в която

¹⁰³ БДС-EN ISO 9707:2001. Информация и документация. Статистика на издаването и разпространението на книги, вестници, списания и електронни издания, с. 15.

¹⁰⁴ Европейската референтна рамка 2007, с. 4. (Key competences for lifelong learning. European Reference Framework. http://ec.europa.eu/education/policies/2010/et_2010_en.html).

категория принадлежи стаята. Всеки от десетте етажа носи цифров код от 0 до 9, съгласно УДК. Но „Литература“ (код 800) е само VIII етаж¹⁰⁵.

2. Литературните книги (съдържащите литература) са единствено в 21-ва група от общо 23 групи книги по категоризацията за статистиката на книгите по света, която се поддържа също по УДК и така е реграментирана от 1964 г. от ЮНЕСКО¹⁰⁶.
3. Литературата не присъства в предметните каталози на библиотеките (заедно с учебниците), тъй като не може да се предметизират. На вторична информационна обработка като предметизация или индексация подлежи само нелитературното съдържание.
4. Литературата е само 1/9 от областите на висше образование (съгласно Класификатора на областите на висше образование и професионалните направления)¹⁰⁷.
5. Литературата е обект само на една от 4-те основни области на науката - на хуманитарните¹⁰⁸, а останалите три науки - обществените, природните и техническите са не-литературни¹⁰⁹.
6. Литературата е само един от 3-те обекта на авторското право, съгласно Закона за авторското право и сродните му права (ЗАПСП)¹¹⁰. Другите два са **наука и изкуство**. Първо, това е фиксирано в предмет на закона (чл. 1.): Този закон урежда отношенията, свързани със създаването и разпространението на произведенията на **литературата, изкуството и науката**. На второ място, според разпоредбата на чл. 3(1): Обект на авторското право е всяко произведение на **литературата, изкуството и науката**... Което означава, че произведенията могат да бъдат три вида: 1) на литературата; 2) на изкуството и 3) на науката, съответно науката не може да бъде литература.
7. Литературата е само една от 6-те категории на Нобеловата награда за световен принос. Нобеловата награда се присъжда в 6 области на живота (съгласно завещанието на Арфред Нобел са 5, без икономика): 1) физика, 2) химия, 3) физиология или медицина 4) литература, 5) мир и 6) икономически науки.
8. От позицията на прилагания от мен информационно-комуникационен подход „литература“ е (1) вербален източник на художествена и естетическа информация; вербално художествено съобщение и (2) информационна система от произведения на словесното изкуство.

¹⁰⁵ Dewey Decimal Concept // The Library Hotel. New York. 2011. <http://www.libraryhotel.com>

¹⁰⁶ Група 21. Literature (8): (a) History of literature and literary criticism, (b) Literary texts (Recommendation concerning the International Standardization of Statistics Relating to Book Production and Periodicals. UNESCO, 19 November 1964. Classification 9-1).

¹⁰⁷ Класификатор на областите на висше образование и професионалните направления. Приет с Постановление № 125 на МС от 24.06.2002 г. за утвърждаване класификатор на областите на висше образование и професионалните направления. Обн., ДВ, бр. 64 от 2.07.2002 г., в сила от 2.07.2002 г.; изм. бр. 106 от 5.12.2003 г., в сила от 5.12.2003 г.; изм. бр. 32 от 12.04.2005 г.

¹⁰⁸ Има четири основни области на науката: 1. Хуманитарни, 2. Природни, 3. Обществени, 4. Технически. Виж: Закон за висшето образование, 1995, чл. 17, ал. 2, т. 1.

¹⁰⁹ Има четири основни области на науката: 1. Хуманитарни, 2. Природни, 3. Обществени, 4. Технически. Виж: Закон за висшето образование, 1995, чл. 17, ал. 2, т. 1.

¹¹⁰ Закон за авторското право и сродните му права (ЗАПСП). Последно изменение: ДВ, бр. 25 от 25.03.2011 г.

ИЗОПАЧАВАНЕ НА ОТНОШЕНИЕТО МИ КЪМ ЛИТЕРАТУРАТА

Рецензентът внушава, че имам негативно отношение и „анихилирам“ литературата и твърдя, че литература в опцията на „постписмената книга“ няма да има (в рецензията на с. 32, 44, 55). Тази квалификация за мен е несправедлива и обидна.

1) Според мен не се прави разлика между научните категории. Необходимо е мислене в отношението „**общо – частно**“, тъй като става дума за субординация. От интердисциплинарната позиция на социалните науки (книгознание и медиазнание) категорията „книга“ е **общото**, а категорията „литература“ е **частното**. Разгърната в информационен, семиотичен, комуникационен и философски аспект, тази субординация означава, че „книга“ е двусъставна категория от **форма и съдържание**, а „литература“ участва **само като съдържание** (отрасъл на знанието по УДК).

2) Противно на изнесените внушения, не само в монографията „Книгата като медия“, а в цялото си творчество многократно и категорично заявявам, че **литературата** (като вид съдържание) е: 1) висша форма на словесно изкуство, изящна словесност; 2) четенето на литературни текстове е по-висша естетическа дейност от четенето на нелитературни текстове; 3) художествената литература е най-богатият носител на информация.

Точни цитати от „Книгата като медия“:

- **Би било прекрасно всяка книга да съдържа литература.** Но изисквам обективност при отграничаване на понятието „книга“ от понятието „литература“. (с. 37)
- Факт е, че **четенето на литература е по-висша естетическа дейност от четенето на нелитературни книги.** Би било прекрасно читателите да се нуждаят само от „литература“. (с. 38)
- От гледна точка на теорията на информацията всяко произведение на изкуството е съобщение и като такова то е средство за информационен обмен. Но докато нехудожественият текст носи само познавателна или научна информация, художественият е носител на сетивно-образна художествена информация, което не изключва и научна. Въпреки че е поднесена чрез слово, информацията на **художествената литература** ..., действаща на три нива – първо на сетивно, след това на емоционално и накрая на интелектуално, т.е. достига и нивата на логическото мислене, става **най-богатият носител на информация.** (с. 321)
- **Художествената литература е по-трудна от информационните текстове.** Всеки има първичен стремеж към информация, но не всеки стига до фазата на тълкуване, разглобяване на мисълта, хващане на схемата на писателя (напр. в „Ана Каренина“). (с. 36)

ЗА ОСПОРВАНОТО ПОНЯТИЕ „НЕЛИТЕРАТУРЕН ТЕКСТ“

Бих защитила това понятие по следния начин:

1) Първо бих искала да напомня, че е необходимо да мислим родово-видово, че става дума за **отношение „общо – частно“**. Ще повторя, че при книгата като медия става дума за комуникационно триединство от „съдържание + знакова система + носител“. От тази позиция **„книга“ е общото, а „съдържание“ е частното понятие**. Литературното съдържание е един от видовете медийни съдържания (на езика на комуникационната индустрия – вид медиен контент).

2) Второто уточнение, е, че **не е възможно да се постави ясна граница между „литературен“ текст и „нелитературен“ текст**, особено в хуманитарната област, тъй като и документалната проза може да е литература, а научнопопулярните текстове често имат художествени качества.

3) **„Нелитературен“** не се използва с конотация (в руското значение) на „разговорен“, „диалектен“, „жаргон“, „сленг“ и т.н. (това разграничение на бълг. език се дефинира в опозиция „книжовен – некнижовен“). Определението **„нелитературен“** употребявам за произведение, предаващо **съдържание**, различно от литературата (а не като знакова или кодова система от „литера/букви“). А отговорът на въпроса какво е **„литература“** е подробно даден в изложението ми: литература е (1) един от 10-те отрасли на знанието по УДК, (2) предмет на една от 4-те основни научни области във висшето образование – хуманитарните науки, (3) сфера на изкуството (словесното изкуство), а не на науката, както са разделени и в Закона за авторското право и т.н. („Книгата като медия“, с. 32).

4) **Литературен / нелитературен текст** – в документите на Европейския съюз, отнасящи се до образователната политика на страните членки на съюза, при дефиниране на понятието „ключова компетентност“ за учениците в ЕС, пише: „Личността да има познание за лексикалното богатство (речника) на езика ..., а също и за **видовете литературни и нелитературни текстове**“.¹¹¹

5) Спецификация **„нелитературен текст“** присъства в Универсалния формат за библиографски записи UNIMARC¹¹² (приет и в България):

у = нелитературен текст (който не се отнася към художествена или публицистична литература)

g = поетични произведения, включително и нелитературни произведения в стихове

Примери:

Bolton, Andrew. Men in Skirts [Текст] : **нелитературный текст** / A.Bolton. - London : V&A Publications, 2003. - 144 p. : il.: 150 colour ill. - Библиогр.: с. 144 Diaghilev and the Golden Age of the Ballets Russe, 1909-1929.

Elegant eating: four hundred years of dining in style : **нелитературный текст** / Ed. Ph. Glanville, Ed. H. Young. - London : V&A Publications, 2002. - 144 p. : il, цв.ил. - Библиогр.: с.142. - Указ.: с.143

Гиндикин, С. Г. Рассказы о физиках и математиках [Текст] : **нелитературный текст** / С. Г. Гиндикин. – 4-е изд., испр. – М. : Изд-во МЦНМО, 2006. – 464 с. : ил.

6) **Литературен / нелитературен текст като типове текст-дискурс**

¹¹¹ Европейската референтна рамка 2007. (Key competences for lifelong learning. European Reference Framework. http://ec.europa.eu/education/policies/2010/et_2010_en.html).

¹¹² Примерите са от руската версия на UNIMARC (Российский коммуникативный формат RUSMARC. Представления библиографических записей в машиночитаемой форме)

Според Женевската лингвистична школа¹¹³ има три типа текст-дискурс: диалог/монолог (dialogique или monologique), писмен/устен (écrit или oral), **литературен/нелитературен (littéraire или non littéraire)**

7) Литературен / нелитературен текст според проф. Богдан Богданов¹¹⁴

В **нелитературния текст** се сочи нещо определено и се постъпва мисловно дискурсивно. → дискурсивен

Литературните текстове непременно развиват в себе си контексти. Т.нар. цял свят в един литературен текст е вътрешен контекст. Този вътрешен контекст в някаква степен съответства на външен и го сочи, като същевременно го преправя, а в някои случаи и прави. → нерефлексивен

В **литературния текст** се изобразява. → недискурсивен

Нелитературните текстове или сами представят контекст, или, сочейки нещо конкретно от него, си набавят нужния за разбирането си цял свят от външен контекст. → рефлексивен

8) **Литературен / нелитературен текст според Жак Дерида¹¹⁵**. Жак Дерида, който има ключов принос към междудисциплините изследвания с достатъчно широкото си понятие за „текст“, дава важно обяснение за отношението „литературен – нелитературен текст“. Един и същи лингвистичен обект може да се разглежда като литературен и в същото време като нелитературен текст – всичко зависи от това в какъв исторически, институционално условен контекст се оказва той. Да казваме, че съществуват същински литературни текстове, което е същността на литературата, е методологично невярно. Също толкова невярно е строгото разграничение между *исторически* и *неисторически* събития, твърди Дерида.

¹¹³ Roulet, Eddy. Vers une approche modulaire de l'analyse du discours // Cahiers de linguistique française. Geneve, 1991, Vol. 12, pp. 53-81. <http://clf.unige.ch/display.php?numero=12&idFichier=267>

¹¹⁴ Богдан Богданов. Текстът като феномен на културата. 10.12.2013.

http://www.bogdanbogdanov.net/literature_poetry_history_bg.php?page=discussion_show&discID=91

¹¹⁵ Вайнштейн, Ольга Б. Интервью с Жаком Деррида // Arbor mundi (Мировое древо). Москва, РГГУ. 1992. №1, с. 73-80.

ЗА ОСПОРВАНОТО ПОНЯТИЕ „НЕЛИТЕРАТУРНО ЧЕТЕНЕ“

* на с. 44 от рецензията: „?! – не знаех, че има „литературно“ и „нелитературно“ четене, трябваше да го науча от един преподавател по „Теория на четенето“ във ФЖМК – бел. моя, А.Б.“

Смятам, че да се отхвърля типология на четенето, направена от изследовател и преподавател именно по „Теория на четенето“ (с. 44), е тревожно релативизиране на специализацията, квалификацията и компетентността в науката изобщо.

Бих отговорила следното:

1) Съобразно разграничението на понятията „литературен/нелитературен“ текст следва да разбирам като „литературно“ четенето на „литературни“ текстове и като „не-литературно“ – четенето на „нелитературни“ текстове.

2) Но, имайки предвид, че **не е възможно да се постави ясна граница между „литературен“ текст и „нелитературен“ текст**, особено в хуманитарната област (напр. и документалната проза може да е литература), **разликата между „литературно“ и „не-литературно“ четене също не може да бъде строго дефинирана.**

3) Както пиша (с. 35-36): **нелитературното четене** е четене на нелинеен или прекъснат текст (по термина на PISA), на научен, нехудожествен и справочен текст. Тоест, **стратегията на четене е детерминирана от типа съдържание, от спецификата на функционалния стил и от нормираната лексика на текста.** От тази позиция обяснявам, че нелитературно се четат например: архивен документ, интервю, наръчник, речник, албум, атлас, книга-игра, книжка с картинки, музикална партитура, библиография и биобиблиография, каталог, готварска книга, сборник с афоризми, сборник с кръстословици, сборник с тестове или задачи, логаритмична таблица, статистическо проучване, отчет, етичен кодекс, патент, стандарт, правилник за движение по пътищата, наказателен кодекс и т.н. Всички посочени произведения, от позицията на общата теория на четенето, подлежат на четене.

4) Термините „литературно“ и „нелитературно“ четене се употребяват в качествени изследвания по психология и когнитивни аспекти на четенето. Категорията „литературно“ четене покрива четенето на художествена литература и поезия, а категорията „нелитературно“ четене е четенето на статии, доклади, учебници. Проучванията показват, че: (1) читателите възприемат текстовете като имащи литературни и нелитературни свойства; (2) позициите и стратегиите на четене се различават при литературните и нелитературните текстове. Нещо повече. Въз основа на това дали дадена дума се появява по-често в литературна или в нелитературна писмена форма, се определя като „литературна“ дума или „нелитературна“ дума. Например, „внезапно“ е литературна дума, докато „активно“ е нелитературна дума.¹¹⁶

¹¹⁶ Например: Garrison, Brigitte Mariea. Exploring literary and non-literary reading through the responses of university students (literary reading, reader response). Thesis (Ph.D.). Syracuse University, Reading Education Department, 1991. 203 p.; Alpert, Harvey. The Relationship of Empathy and Projection to Reading in Literary and Non-Literary Materials // Journal of Developmental Reading (International Reading Association), Vol. 1, №3 (Spring, 1958), pp. 22-29; Reichl, Susanne. Cognitive principles, critical practice: Reading literature at university. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, Unipress; Vienna: Vienna University Press, 2008, с. 69-80; Kao, Justine, Robert Ryan, Melody Dye and Michael Ramscar. An acquired taste: How reading literature affects sensitivity to word distributions when judging literary texts // Proceedings of the 32nd Annual Meeting of the Cognitive Science Society, 2010, pp. 990-995.

5) Термините **„литературно“** и **„нелитературно“ четене** се използват в методологията на Националния фонд за изкуствата на САЩ (National Endowment for the Arts). Например, през септември 2013 г. бяха публикувани резултатите от най-новото изследване „Как нацията се ангажира с изкуството“, където цяла глава е посветена на „Четенето на книги и литература“.¹¹⁷ Установи се, че през 2012 г. **„литературното“ четене** е спаднало до нивото на 2008 г., на фона на устойчивото равнище на **общото четене на книги**. „Литературното“ четене се дефинира като четене на романи, разкази, пиеси и поезия (rag excellence изкуство), а „нелитературното“ четене – като четене за работа и за образование.

6) В методологията на същия Национален фонд за изкуствата на САЩ (National Endowment for the Arts) се използват други два семантично производни термина: **„литературни“ читатели** (literary readers) и **„нелитературни“ читатели** (non-literary readers).¹¹⁸

¹¹⁷ How a Nation Engages with Art: Highlights from the 2012 Survey of Public Participation in the Arts. Washington: National Endowment for the Arts. Research Report, №57, September 2013. 47 p. <http://arts.gov/sites/default/files/highlights-from-2012-SPPA.pdf>

¹¹⁸ Reading at risk: A survey of literary reading in America. Washington: National Endowment for the Arts. Research Report, №46, 2004.

ЗА ОСПОРВАНЕТО НА ЛИТЕРАТУРОЦЕНТРИЗМА

Накратко:

Радвам се, че уважаемият рецензент споделя моето виждане, че „Литературоцентризмът имаме, когато поставяме художествената литература над останалите словесни и несловесни произведения.“ (с. 44)

Отстоявам правото си да се отнасям научно-критично към проблематичните зони в културното и социално-психологичното функциониране на книгата като социална медия и в динамиката на културната практика „четене“. Преценила съм, че литературоцентризмът (термин, употребяван и от водещия социолог на комуникациите проф. Аркадий Соколов) е една от тези проблематични зони. Наблюденията и теоретичните ми компетенции са ме довели до извода, че някои от когнитивните и образователните проблеми у нас, свързани с книгата и четенето (по-точно нечетенето) се коренят в българската семантична среда, като резултат от литературоцентричния ефект в началното училище или от доминирането на литературоцентричния подход в обучението по български език.

Подробен отговор: Подробният ми отговор е с 10 аргумента.

1) В „Книгата като медия“ (с. 30-38) съм извела достатъчно аргументи за колизията между „света на представите“ и „света на понятията“ сред българите вследствие на замяната на думата „книга“ с думата „литература“, създаваща проблеми най-вече при социологически проучвания по международни методики (PIRLS, PISA).

2) През годините в различни научни доклади и публикации съм посочвала проблеми, произтичащи от литературната доминантност в частни аспекти на книгата и четенето (става дума за 11 заглавия за периода 2005-2013 г. по Списъка, **трудовете 3.60, 3.65, 3.73, 3.75, 3.76, 3.77, 3.88, 3.105, 3.114, 3.122, 3.132**).

3) Литературознанието, като една от съседните науки на книгознанието, не е подходящата парадигма за достигане до обективно и комплексно познание за книгата и четенето. За тази проблематичност на литературоведската гледна точка да бъде обективен изследовател на четенето, за четенето като научно непривлекателен за литературоведите образ, за научните предразсъдъци и литературоведското недоверие към четенето и читателя пише в новата си монография „Караниците около четенето“ и проф. д-р Александър Кьосев: „литературоведите са изградили около четенето система от методологически плашила: мимолетност, непознаваемост, хаос, съвкупност от индивидуални грешки и идиосинкразии, импресионизъм, субективизъм, скептицизъм, релативизъм... Поради тези методологически причини литературоведите за дълъг период ще формират почти непоклатим предразсъдък срещу внимателното изучаване на четенето.“¹¹⁹

4) А отличната подготовка на нашите студенти по литературно писане (предвид традиционния приеман кандидатстудентски изпит по „Български език и литература“) се оказва в дисбаланс с подготвеността им за рационално нелитературно писане. Мнозинството наши студенти тепърва (в

¹¹⁹ Кьосев, Александър. Караниците около четенето. София: Сиела, 2013. 500 с. (Глава втора. Литературознание и философия: от недоверието към четенето до недоверието към текста)

Университета) полагат усилия за пренагласа от литературно към изследователско, информационно и научно писане.

5) Точката 1.3.2. „Смесване на „литература“ и „книга“ не се появява „ни в клин, ни в ръкав“, а е в рамките на **лексикалния анализ** на думата „книга“ по правилата на **дедуктивния метод** за уточняване на същността на научната категория „книга“ (резултатите от този метод са изобразени на Фиг. 2. Книгата в оптиката на непълните представи, с. 43).

6) Винаги, когато задачата пред мен е дефиниране на понятие за предмет или явление, задължително се водят от принципа на абстрахирането и се старая да кажа едновременно „какво е“ и „какво не е“ този предмет или явление. Когато описваме „какво е книга“, трябва да можем да кажем и „какво не е книга“. С други думи, в цялата глава 1. „Какво е книга?“ следвам **научното правило**: когато дефинираш предмет или явление, трябва да можеш и да го отграничиш, да посочиш кои предмети, явления или техни аспекти остават извън определението, макар и от самото него да се подразбира.

7) Точката 1.3.2. „Смесване на „литература“ и „книга“ идва в логическия ред на откриване на аргументи за корекции в разбирането за „книга“. След етимологичния анализ на думата „книга“ и преди критичния анализ на технократичните трактовки за „книга“, подлагам на критичен анализ и т.нар. **езикова субституция** на думата „книга“ с думата „литература“, наблюдавана у нас (примери: вместо „издавам книги“ книгоиздателите казват „издавам литература“; вместо „подвързвам книги“ книгоезците казват „подвързвам литература“; вместо „продавам книги“ книготърговците казват „продавам литература“; вместо „комплектувам книги“ библиотекарите казват „комплектувам литература“ и т.н.). Целта на подобен анализ е да прецизира отговора на въпросите: Ученият какво пише – книга/монография/студия или литература? Изследователят каква база с източници използва – библиография или литература? Издателят какво издава – книги/издания или литература? Книжарниците какво продават – книги или литература? Библиотеките какво комплектуват – заглавия/издания или литература? Законът какво защитава – произведения или литература? Читателите какво четат – текстове или литература?

8) Тезата за нуждата от обща медийна грамотност и информационна култура още в началното образование, **различни от доминиращата литературна компетентност**, се подкрепя и от проф. Стойка Здравкова от ФНПП на Софийския университет (в монографията ѝ „Методика на обучението по български език и литература в началните класове“, 1992) – вж. „Книгата като медия“, с. 35.

9) Д-р Светла Петрова, директор на Центъра за контрол и оценка на качеството на образованието към Министерството на образованието и национален координатор на международното проучване за грамотността **PISA**, оценява положително формулировката за **литературоцентризма** като един от проблемите в българската образователна парадигма¹²⁰.

*Цитат от рецензия на д-р Светла Петрова за дипломна работа на тема „Концепция за книгоцентрично начално образование“ с научен ръководител М. Цветкова: „Резултатите на българските ученици в областта на четивната грамотност в изследванията на PISA 2000, 2006, 2009 и 2012 г. сочат като **ключов дефицит неподготвеността** на учениците да се справят със задачи, които изискват*

¹²⁰ Петрова, Светла. Рецензия на дипломна работа на тема „Концепция за книгоцентрично начално образование. Опит за разрешаване на проблемите с ученическото четене, установени от световното проучване PISA 2000, 2006, 2009“. Дипломант Катерина Димитрова Александрова, специалност „Книгоиздаване“ за ОКС „бакалавър“. Науч. ръководител доц. д-р Милена Цветкова. София: Факултет по журналистика и масова комуникация при Софийския университет „Св. Климент Охридски“, 22 ноември 2011. 4 с.

осмисляне на нехудожествен текст, в това число и работа с диаграми, таблици, графики и др. (определяни в PISA като „прекъснат текст“). [...] Особено внимание заслужава разработената методика и инструментариум за анкетно проучване върху **литературоцентричния ефект** в началното училище“, наречена от д-р Петрова иновативен елемент. [...] „тази част от дипломната работа заслужава нашето особено внимание. В нея се анализират особеностите и последиците от **доминирането на литературоцентричния подход в обучението по роден език** в българското училище. Бихме допълнили, че *художественият текст* заема приоритетно място в учебните програми, докато с всички други текстове учениците се запознават информативно. Международният опит и данните на PISA показват, че колкото по-разнообразни са текстовете, които се използват в обучението по роден език, толкова по-голям е интересът на учениците към четенето. Част от изложението на тази глава е **анкетно проучване върху литературоцентричния ефект** в началното училище [...] Смятам, че това проучване представлява много добър опит и би следвало да бъде продължено в един мащабен проект за изучаване на читателските нагласи и практики сред учениците от няколко възрастови групи.“

10) Аргументи за отдалечаване от литературоцентризма в методическите материали на Програмата за международно оценяване на учениците по четене (PISA)¹²¹

Изследването и оценяването на четенето от PISA в световен мащаб работи с общите категории за „четене“ и „текст“.

Под четене PISA не разбира техническия смисъл на думата. В понятието четивна грамотност PISA влага следното: разбиране, използване, осмисляне на писмени текстове за постигане на цели и удовлетворяване на потребности, задълбочаване на познанията и развиване на интелектуалния потенциал на личността, и за активно участие в обществото.

Под текст PISA разбира всеки източник на информация, независимо дали е представен като традиционен текст или като графика, диаграма и др. Текстовите формати за изпитването са два – традиционен текст и текст, представен като графика, диаграма, таблица и др. Първата група формати са проза, организирана в изречения и абзаци, включващи описание, повествование, аргументация и др. втората група текстове са под формата на карти, графики и диаграми и др.

Оценяването на четенето се извършва чрез **четене на 17 текста**. От тях **само 2 са литературни** – разказът „Подаръкът“ като задача № 8 и разказът „Справедливият съдия“ като задача №14. Другите са инструкции, указания, отчети, журналистически, научни статии и т.н.

¹²¹ Подготви се за PISA!: Четене: примерни задачи от PISA на ОИСП. Прев. от англ. ез. Станислава Миланова-Леонтиева. София: Просвета, 2011, с. 10 (116 с.).

ЗА ОСПОРВАНИТЕ ТЕРМИНИ „ГОВОРЕЩА КНИГА“, „АУДИОКНИГА“, „АУДИОВИЗУАЛНА КНИГА“, „ЕЛЕКТРОННА КНИГА“, „ТАКТИЛНА КНИГА“ И ДР.

Какво показва запознаването с актуалните нормативи, стандарти и легитимирани термини по света и у нас?

Тук отново се налага да мислим **родово-видово** – книгата е родовото понятие, а носителят и съдържанието имат видов характер.

1) **Книгата е призната върху многообразни носители и възприемаема за 5-те сетива, независимо от съдържанието.** Книгата е информационен ресурс със **съдържание + носител/средство**. Книгата вече не е само във вид на печатен и хартиен **носител** и не е само **съдържание** във форма на словесен (буквен) текст. Така постулира и най-новия стандарт в системата на книгата, документацията и информацията **„ISBD международен стандарт за библиографско описание. Консолидирано издание“** (София: Българска библиотечно-информационна асоциация, 2012, с. 35). *Цитат:* „Нарастващото многообразие и сложност на **съдържанието** на ресурсите и на видовете **носители** и все по-голямото разнообразие от ползватели с индивидуални информационни потребности налагат по-голяма специфичност при описанието на формата на съдържанието и вида на средството...“

Всички **форми на съдържание** могат да имат **сетивна спецификация** – „характеристика на човешкото сетиво, чрез което при публикуването на ресурса е замислено да се възприема неговото съдържание“ (пак там, с. 37). Конкретно:

- I. Слухов – съдържание, предназначено да се възприема със слух
- II. Вкусов – съдържание, предназначено да се възприема с вкус
- III. Обонятелен – съдържание, предназначено да се възприема с обоняние
- IV. Тактилен – съдържание, предназначено да се възприема с осезание
- V. Визуален – съдържание, предназначено да се възприема със зрение

В този стандарт сред формите на съдържанието са дефинирани и **говорещата книга, визуалният текст, тактилният текст** и т.н.

2) Спектърът на легитимните формати на книга в нормативни актове, стандарти и др.:

▪ **Аудиокнига, електронна книга, брайлова книга** са дефинирани в българския стандарт за ISBN като продукти на **монографичните ресурси** – „непериодични издания, завършени само в една част или предназначени за завършване в определен брой отделни томове; могат да бъдат издавани едновременно или последователно и са достъпни под формата на продукт (книга, аудиокнига на касета, CD, DVD, брайлова книга, уебсайт, електронна книга и т.н.).“¹²²

▪ За **говореща книга** (без кавички) пишат отдавна българските изследователи на книгите за слепи¹²³.

¹²² БДС ISO 2108:2009. Информация и документация. Международен стандартен номер на книгата (ISBN). 27 с.

¹²³ Томова, Красимира. **Говорещата книга** – пътят на слепия човек към писаното слово // Библиотекознание, библиография, книгознание. Т. 7, 1997, с. 165-169; Стефанова, Димитрийка. Универсална научна библиотека обслужва слепите с **говорещи книги** // Библиотека, 1995, №2, с. 9-11. В кавички е статията в енциклопедия: Стефанова, Димитрийка. „Говорещи“ книги и списания // Българска книга: Енциклопедия. София: Pensoft, 2004, с. 128.

▪ **Аудиокнига** е дефинирана като **медия в „достъпен формат“** в новия Договор от Маракеш на Световната организация за интелектуална собственост (СОИС) за улесняване на достъпа до публикувани произведения на слепи и лица със зрителни увреждания и други ограничени способности за възприемане (27 юни 2013 г.), който трябва да бъде включен в българското законодателство до юли 2015 г.

▪ **Аудиокнига** е дефинирана и в британския закон Digital Economy Act 2010, чл. 43(2a) като произведение, записано чрез звукозапис и съдържащо предимно човешка реч.

▪ **Аудиовизуална книга** е назована така по аналогия с общоприетия термин „аудиокнига“. Аргументирам понятието „аудиовизуална книга“ и в съгласие с подхода на проф. Огнян Сапарев при въвеждане на термина „телевизионна литература“¹²⁴ (вж. „Книгата като медия“, с. 213).

▪ **Електронна книга** е дефинирана още през 1999 г. в научната руска енциклопедия „Книга“ като съвкупност от данни (текст, звук, статично и движещо се изображение) в паметта на компютър, предназначена за възприемане от човека с помощта на съответните програмни и апаратни средства. **В широк смисъл електронната книга** притежава много от възможностите на „хиперсредствата“ (hypermedia) да съчетават текст с аудио- и видеоматериали, със стереозвукови и стереоскопични ефекти, което ѝ придава черти на динамична и интерактивна книга. Вече може не само да я четем, а и да я променяме, да добавяме собствени наблюдения, разсъждения и резултати от експерименти.¹²⁵

▪ **Електронна книга** е дефинирана още през 2004 г. и в нашата научна енциклопедия „Българска книга“ като „книга, чието съдържание е записано в електронна форма върху машиночитаем носител; ползва се с помощта на персонален компютър или специално четящо устройство“.¹²⁶

▪ **Електронна книга** е дефинирана в британския закон Digital Economy Act 2010, чл. 43(2б) като произведение, различно от аудиокнига в електронна форма и съдържащо предимно (или комбинация от) записано или изговорено човешко слово или статични изображения.

▪ **Електронно издание** е дефинирано в българския стандарт за статистика на книгите: документ, издаден в машинночетима форма и станал публично достояние. Включва публикувани бази данни и приложен софтуер; може да бъде записан на хартия, на магнитни, оптични или други носители, които са предназначени да бъдат обработвани чрез компютър или друго подобно устройство (по БДС-ЕН ISO 9707:2001 Статистика на издаването и разпространението на книги, вестници, списания и електронни издания).

▪ **Мултимедийни електронни публикации и електронни книги** – у нас в периода 2010-2012 г. са приети и 4 официални стандарта за **мултимедийни електронни публикации и електронни книги**.¹²⁷

▪ **Фотокнига** – терминът е въведен и дефиниран като вид издание по знакова форма на информацията в най-авторитетния в Русия речник по книгоиздаване на книговеда Аркадий Милчин¹²⁸.

¹²⁴ Сапарев, Огнян. Хроника на илюзиите: Литература. Телевизия. Политика. София: ИК Хр. Ботев, 1993, с. 256; Сапарев, Огнян. Литературната комуникация. Пловдив: Унив. фондация, [1994], с. 66.

¹²⁵ Гиляревский, Р. С. Электронная книга // Книга: Энциклопедия. Москва: Науч. изд. Большая российская энциклопедия, 1999, с. 729-730.

¹²⁶ Петков, Красимир. Електронна книга // Българска книга: Енциклопедия. София: Pensoft, 2004, с. 164.

¹²⁷ БДС EN 62448:2010 (IEC 62448:2009). Мултимедийни системи и устройства. Мултимедийни електронни публикации и електронни книги. Основен формат за електронни публикации; БДС EN 62524:2011 (IEC 62524:2009). Мултимедийни системи и съоръжения. Мултимедийни електронни публикации и електронни книги. Формат за четене на електронни публикации; БДС EN 62605:2011 (IEC 62605:2011). Мултимедийни системи и устройства. Мултимедийни електронни публикации и електронни книги. Формат за обмен на електронни речници; БДС EN 62665:2012 (IEC 62665:2012). Мултимедийни системи и устройства. Мултимедийни технологии за електронни издания и електронни книги. Структурна карта за звукова презентация на отпечатан текст.

▪ **Фотокнига** – Валтер Бенямин още през 1936 г. пише за нея: „Преди да се появи киното, съществуваша фотокниги, чиито снимки посредством една ръчка бързо прелитаха пред погледа на зрителя и показваха боксов мач или състезание по тенис“.¹²⁹

▪ **Некниги** е друг нов термин, дебатиран в българското библиотекознание.¹³⁰

3) **Съгласно моята дефиниция за „книгата като медия“ всеки НОВ ФОРМАТ НА КНИГА** може да внася промени в 3-те условия за „книга-медия“ (носител, код, съдържание) – може да е със сменен носител, със сменен код (знакова система) или да е с променена композиция, с нова структура на съдържанието, с добавени хипертекстови връзки и мултимедия. Затова, когато например говорим за **електронна книга**, не говорим за абсолютно копие на печатно и типографски оформена книга, с композиционните ѝ елементи. Електронната книга не е тази, която се различава от хартиената само по типа на носителя. Един стереотипно електронно възпроизведен документ все още не е електронна книга (напр. PDF формат, многостраничен TIFF или CBR- и CBZ-файловете). Новият формат на медията „книга“ трябва да усъвършенства, да намалява недостатъците на стария формат по възможност и в 3-те му условия (носител, код, съдържание).

¹²⁸ Мильчин, Аркадий. **Фотокнига** // Мильчин, Аркадий: Издателский словарь-справочник. Москва: ОЛМА Медиа Групп, 2003, с. 493.

¹²⁹ Бенямин, Валтер. Художественото произведение в епохата на неговата техническа възпроизводимост // Бенямин, Валтер. Художествена мисъл и културно самосъзнание. София, 1989, с. 366.

¹³⁰ Казанджиев, Александър. За термина и понятието „**некниги**“ // Библиотекар, 1989, №8, с. 31-33.

ЗА ОСПОРВАНИЯ ТЕРМИН „БЕЗБУКВЕНА КНИГА“

Убеждението ми е, че не може да има **забранени посоки на мислене** за бъдещето на книгата.

Подробен отговор:

1) Понятия като „не-писмена“, „не-писмено-текстова“ или „не-буквена“ са производни на дефиницията за „книга“ на проф. д-р Ани Гергова (цитирам в съкратен вид): книга е форма за скрепване и предаване на разнообразна писмено-текстова И/ИЛИ изобразителна информация. В книгата като носител „се използва съвкупност от визуално възприемани (за незрящите – осезаемо) писмени знаци И/ИЛИ други графични образи“.¹³¹

2) Разсъждавам върху една от възможните опции на книгата в бъдещето. Уточнила съм, че става дума за един подбран „текстов сорт“ (термин на *текстовата лингвистика*), за един общодостъпен фонд от книги с универсално знание (своеобразна банка от енциклопедии) и съвсем не става дума за книги с наука.

3) Разбира се, че научният дискурс е невъзможен без писмен текст – никъде не твърдя противното. Но посоката ми на мислене е в допускането за евентуална деволуция, за регрес на интелектуалните и комуникационните умения – „прогресът“ на човешката цивилизация не е гарантиран, при това самото понятие „прогрес“ е оценъчно. Повод за интереса ми към тази хипотеза е равнотетката на проф. Джон Кенет Гълбрайт в речта при награждаването му с почетната титла на Лондонския институт по икономика на 28 юни 1999 г.: *Светът става по-богат, но не и по-умен*.¹³² (**вж. труд 3.92**)

¹³¹ Гергова, Ани. Книга. // Българска книга: Енциклопедия. София: Пенсофт, 2004, с. 227.

¹³² Galbraith, John Kenneth. *The Unfinished Business of the Century* // Galbraith, John Kenneth. *The Essential Galbraith*. Boston: Houghton Mifflin, 2001, pp. 307-316.

ЗА ОСПОРВАНИТЕ ТЕРМИНИ „ЖИВА“ КНИГА И „УСТНА“ КНИГА

1) Първо, трябва да знаем, че модерната методология в историята на книгата даде възможност да се обследват и смятаните за непродуктивни до момента микроисторически ниши. Така и **устната история** вече стана обект на „новите истории“ на книгата и четенето.¹³³ *Цитат и от „Книгата като медия“, с. 127 (бел. 226):* „Устната история“ е призната като научен източник в областта на историографията, етнографията, документалната журналистика и др. и е развита като метод от английския историк Пол Томпсън¹³⁴.

2) Второ, съвременните теории на комуникациите, културната антропология и историята на четенето вече отчитат парадигмите на **„живата“ култура и „устните“ носители на памет**.

3) Трето, изразявам съгласие с тезата на руския културолог и семиотик проф. Юрий Лотман, който не приема задължителната за европейската наука **обвързаност между съществуването на цивилизация и съществуването на писменост** и настоява да се съобразяваме с експоненциално трупащите се археологически свидетелства за редуващи се древни развити цивилизации, които обаче не са оставили следа от писменост¹³⁵ („Книгата като медия“, с. 545).

Допълнителните ми аргументи да употребявам термините „жива“ книга и „устна“ книга:

4) Фазата на **„живата“ (дописмената) култура** е начало на културната пирамида¹³⁶ („Книгата като медия“, с. 97).

5) **Устната (живата) комуникация** е симетрична на документната (опосредстваната, овеществената) в модела на дървото на комуникационните канали - при бифуркацията (едновременните разклонения) в лявата (живите, устните канали) и в дясната част (технически опосредстваните канали) от дървото на комуникационните канали (Роджър Фидлър, виж „Книгата като медия“, с. 104).

6) Понятието „жива“ или „устна“ книга се отнася към един от двата типа социална памет в еволюцията на социалните комуникации – тип **неовеществена (естествена) социална памет** по теорията на проф. Аркадий Соколов („Книгата като медия“, с. 112-113).

7) **„Жива“ или „устна“ книга** е предмет на изложение и в учебника за ВУЗ „История книги“, (виж „Книгата като медия“, с. 127): „Наследството на предписмените общества също се „запаметява“, фиксира се върху „жив носител“ – човешката памет, изучава се, наизустява се и се предава от поколение на поколение чрез „устни книги“ (певци, разказвачи). [...] Можем да допуснем, че преди да открие методите за овеществяване на социална памет всяка цивилизация е преминала през период на **„жива“ или „устна“ книга**. (бел. под линия: История книги: Учебник для вузов. Под ред. А.А. Говорова и Т.Г. Куприяновой. Москва: Светотон, 2001, с. 86). Както знаем безсмъртните епоси „Илиада“ и „Одисея“ са записани на свитък едва около 510 г. пр.н.е. А в тях се съдържа не само художествено, а и научно знание - като тактики за боен строй и технология за изготвяне на бронзово оръжие. Омир,

¹³³ Burke, Peter (ed.). New Perspectives on Historical Writing. Cambridge: Polity Press, 1991. 254 p.

¹³⁴ Thompson, Paul. The Voice of the Past: Oral History. 3. ed. Oxford: Oxford Univ. Press, 2000. XII, 368 S.; Abrams, Lynn. Oral history theory. London: Routledge, 2010. 214 p.; Yow, Valerie Raleigh. Recording oral history: a practical guide for social scientists. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications, 1994. XI, 284 p.

¹³⁵ Лотман, Юрий М. Семиосфера. Культура и взрыв. Внутри мыслящих миров: Статьи. Исследования. Заметки. Санкт-Петербург: Искусство-СПБ, 2000, с. 364–365.

¹³⁶ Прохоров, А., Разлогов, К., Рузин, В. Культура грядущего тысячелетия. // Вопросы философии, 1989, №6, с. 19.

аедите и рапсодите – това са „живите книги“ на древността, едновременно разказвачи, певци и „ходещи библиотеки“.

8) Явлението жива „книга“ (**естествен канал за предаване на социален смисъл**) е запазеният до днес ритуал „Хака“ („Нака“) на маорите в Нова Зеландия („Книгата като медия“, с. 127, *бел. под линия*).

9) „Жива медия“ като **код и носител** се използва и за поезията („Книгата като медия“, с. 248): През 2011 г. поезията получи „жива медия“, която ѝ обещава литературно безсмъртие: канадският поет и учен Кристиан Бок успя да „публикува“ на ДНК специално написана за целта кратка поема. (*бел. под линия*: Bök, Christian. The Xenotext Experiment // SCRIPTed: A Journal of Law, Technology & Society, Vol. 5, 2008, №2, pp.227-231.)

10) В моето изследване понятията „жива“ или „устна“ книга са представители на категорията пред-Гутенбергова книга по признак **медия код и медия носител/канал** – формулирано от мен (на с. 133): „Древните пред-Гутенбергови книги според медийния им код са пет категории: „жива“ книга, предметна (мнемонична) книга, пиктографска книга, идеографична книга, клинописна книга.“

11) В моето разбиране **„живата говореща книга“** се базира на „устните органични технологии“ като метод за съхраняване и точно предаване на съдържание („Книгата като медия“, с. 206): „живата говореща книга“ е най-дълго съществувалата медия в човешката история – от разказвачите-певци през пратениците на войни и политици до учителите наставници, **хората-енциклопедии** или гидове. В продължение на цялата история на формиране на писмеността единственият безспорен метод за съхраняване и точно предаване са „устните органични технологии“. Нещо повече – дори днес някои културни феномени (езически, мистични, лечебни – баене, наричане, ритуали и клишета за общуване в примитивните култури) са невъзможни за фиксиране и пресъздаване чрез други методи.“

А на финала на параграфа за „живите книги“ обобщавам („Книгата като медия“, с. 128): „Разбира се, описаните живи медийни формати **са наречени „книги“ само метафорично**. Когато говорим за **архимедия „книга“** дори при палеолитните комуникационни канали ще я търсим като *овеществен носител на социална памет* – и като документ с кодиран разказ, и като артефакт (символен документ).“

Убедена съм, че само с подобен генеалогичен подход могат да се обяснят и предвидят новите и бъдещите медийни проявления и превъплъщения на книгата.

ЗА ОСПОРВАНЕТО НА ДНЕВНИКА КАТО КНИГА

* на с. 9 от рецензията: „Недопустимо е възприемането??? на дневника като книга – когато става въпрос за ръкописен личен дневник на героя, той е в един-единствен екземпляр и е „скрит“, дори „таен“ писмен текст, в която се споделят съкровени, непредназначени за останалите хора мисли (книгата е публична). Такъв е случаят например в „Ефектът на пеперудата“, „Дневникът на Бриджит Джоунс“ и др.“

1) Първо, моето понятие за книга не обвързва непременно обекта с **публичността**. (Публичността е един от техническите критерии за нуждите на статистиката на книгите¹³⁷).

В структурата на публичността (по израза на Юрген Хабермас) книгата изминава един посреднически алгоритъм от входно-изходен тип (с. 268 в „Книгата като медия“). Придобива характеристиката „публичност“, когато стане социално признат факт, което не означава, че вече не е книга. Книгата като „произведение“ и „информационен ресурс“ **може да не е оповестена публично и да не е тиражирана**. Книга като „произведение“ и „информационен ресурс“ се превръща в публичен факт, едва след като измине пълния цикъл на публикуването и масовото разпространение или публичната продажба.

Признаците „публичност“ и „публикуване“ са вторичен белег на книгата като медия. Аз правя разлика между „книга“ – „издание“ – „публикация“. Книгата от медиологична гледна точка не е обвързана непременно с издаване и публичност. Книгата първо е „произведение“ (по номинално определение¹³⁸). А това произведение става и „издание“ / „публикация“ едва след превръщането му в „публично достояние“.

Публичността не е иманентна характеристика на книгата, а се придобива след публикуването ѝ. Така сочат и дефинициите в нормативите и стандартите, които хармонизират информационната, библиотечната и издателската дейност – **процесите „произвеждане“ и „издаване“ се отделят със съюз „и/или“**:

- Вижте официалното определение за „публикация“ (с препратка *виж* „ресурс“) – „осезаем или неосезаем **обект с интелектуално или художествено съдържание**, който е **замислен, произведен и/или издаден** като единица и представлява основата на отделно библиографско описание.“¹³⁹

¹³⁷ Терминът „книга“ само за целите на официалната статистика – непериодично издание от повече от 49 страници, без да се брои заглавната страница, по правило с корица (мека и твърда), издадено в определена страна и станало **публично достояние** (БДС EN ISO 9707:2001); непериодично издание с най-малко 49 страници, издадено в страната и направено **общодостъпно**; непериодично излизащ печатен документ във форма на книга (БДС EN ISO 2789:2001). **В широк смисъл** – всяко издание във вид на сбор от скрепени по някакъв начин листове, независимо с какъв размер и с корица (БДС 11942:1990). Книгата е текстово издание, в което информацията е фиксирана чрез фонетично кодова система (азбука) или чрез цифров код (Препоръки на ЮНЕСКО, 19 ноември 1964 г.); В рамките на системата ISBN в понятието книга се включват микроформата и комбинацията от различни носители (БДС EN ISO 9707:2001).

¹³⁸ Напр. в определението за „**електронна книга**“ съществува термин „произведение“, но не е обвързан с „публикуване“ – произведение в електронна форма, различно от аудиокнига и съдържащо предимно (или комбинация от) записано или изговорено човешко слово или статични изображения (поради отсъствие на дефиниция в българското законодателство се позовавам на британския закон Digital Economy Act 2010). Докато в определението за „**електронно издание**“ признак „публикуване“ вече е налице – документ, издаден в машинночетима форма и станал **публично достояние** (по БДС-EN ISO 9707:2001. Статистика на издаването и разпространението на книги, вестници, списания и електронни издания).

¹³⁹ ISBD международен стандарт за библиографско описание. Консолидирано издание. Превод от англ. език Александра Дипчикова. София: Българска библиотечно-информационна асоциация, 2012, с. 256-257.

Следователно, *книгата като публикация* минава през три етапа – замисъл, производство, издаване, но **издаването не е задължителен етап.**

- Вижте и официалното определение за „издател“ (**publisher**) е само онова „лице или колективен орган, което **подготвя и издава ресурс за публична продажба или разпространяване**, обикновено на основата на правен договор, при който издателят получава определени изключителни права срещу поемане на финансов риск при публикуването и срещу съгласие да възнагради автора, най-често с част от печалбата.“¹⁴⁰

Следователно, *книгата като информационен ресурс* може да е само произведена („произведение“), без да е издадена „**за публична продажба или разпространяване**“.

2) Второ, да, съгласна съм, че **дневникът** в оперативната му функция на интимен „medium за запис“ (съгл. използвания от мен термин) на лични мисли – ръкописен бележник, тетрадка, записки, все още не е книга, тъй като не е споделена поне с още един субект, т.е. не е включена в социален комуникативен акт. Което не означава, че не е комуникационен обект – дневникът след среда за писане, е среда за самообщуване, за автокомуникация, тъй като и разбирането ми за четенето и препрочитането е **самообщуване и автокомуникация.**

Непублични са примерите за единични екземпляри, частни книги, укривани от обществеността, скрити, тайни, секретни, цензурирани, унищожени, съдържащи т.нар. класифицирана информация. Трудно може да се установи степента на „публичност“ на древните книги и библиотеки на жреците и владетелите в Древен Египет, в Шумер или в Древен Китай. Публичността и многоекземплярността на книгите са били по-скоро изключение.

На въпроса дали даден дневник е замислян или предназначен и за превръщане в книга, дали в интенцията на пишещия е заложено и отложеното във времето оповестяване на дневника, могат да отговорят или самите пишещи, или психолозите на писането, изследователите на психологията на творчеството.

¹⁴⁰ ISBD международен стандарт за библиографско описание. Консолидирано издание. Превод от англ. език Александра Дипчикова. София: Българска библиотечно-информационна асоциация, 2012, с. 243.

ЗА ОСПОРВАНОТО ИНТЕРПРЕТИРАНЕ НА ЗЛАТНАТА КНИГА В НИМ КАТО „КНИГА“

1) Лично съм посетила Националния исторически музей, за да видя експоната златна книга. Уважавам професията уредник на музей и се отнасям с разбиране към коментара му. Но по книговедски въпрос е редно да потърсим мнението на учен книговед. На етикета с надписа на златната книга в НИМ думата „книга“ не е в кавички (текстът е „Орфическа книга ...“). Макар, че **точно това беше моята научна задача – да потърся признаците ѝ за „книга“ и да ги потвърдя de visu.**

2) А дали думата „книга“ при не-хартиените книги в българските музеи и изложби трябва да се поставя в кавички, показва цитираната от мен изложба „Епиграфиката „чете“ каменните книги на древността“ в читалня „Проф. Иванка Апостолова, д.н.“ на библиотеката при Нов български университет в София (с. 137). В кавички специалистите епиграфи са поставили думата „чете“, но не и думата „книги“.

НЕРАЗБИРАНЕ НА ПОНЯТИЯ И ТЕРМИНИ В КНИГАТА „КНИГИ И ЧЕТЕНЕ В АУДИОВИЗУАЛНА ТРАНСМЕДИЙНОСТ: ФИЛМОВА БАЗА ДАННИ ЗА ЕМПИРИЧНОТО КНИГОЗНАНИЕ“

* Рецензентът пише: **Научна задача на проекта/книгата според М. Цветкова: „Изработване на методологичен инструментариум за селекция, аотиране, и онагледяване на онлайн база данни“ (с. 15). Коментар. От приложената „филмография“ се вижда, че методологията напълно липсва, аотирането е небалансирано и смехотворно. Твърди се на същата страница, че е включено аотиране и превод на сценарии, но такъв елемент изобщо отсъства.**

Отговор:

Не откривам проблем и ясна обосновка на критиката.

- **„проекта/книгата“** – Установявам неразбиране на същността на дейността „проект“ и отпечатаната книга – не може да се изравняват. Проектът е по-продължителен процес. Книгата е част от проекта.

- **„методологията напълно липсва“** – Напротив, ако липсваше методология, нямаше да съществува научноизследователски проект, одобрен, спечелил финансиране и отчетен. На с. 16 пиша ясно, че **„Настоящото издание е етап от алгоритъм“, покриващ целия научен проект, а „Изработване на методологичен инструментариум“ е 2-ра научна задача от 4-те задачи на проекта.** Отдавам тази забележка на неразбирането на разликата между понятията „проект“ и „книга“.

- **„включено аотиране и превод на сценарии“** – Установявам неразбиране на разликата между понятията „проект“ и „книга“. Фразата, извадена от контекста, всъщност е точка 4 от методологичния инструментариум на целия проект. Аотациите са включени в книгата. А преводът на сценарии е операция, която предхожда АСО (аналитико-синтетичната обработка) на съдържанието и написването на аотации. Преводът на сценарии е една от подготвителните дейности по проекта и няма логика да бъде поместен в книгата.

* Рецензентът пише: **...„мониторингов анализ“ (с. 16) Коментар. Съществува „мониторингов доклад“, който включва анализ; наблюдението и анализът са две различни стъпки, като анализирането е вследствие на наблюдението. Няма „мониторингов анализ“ като легално понятие или термин.**

Отговор:

Не съм съгласна. Има легален термин **„мониторингов анализ“** и той е от областта на мениджмънта, комуникационната наука, науката за PR, комуникационния мениджмънт, кризисния мениджмънт, кадровия мениджмънт, психологията, демографията, социологията на труда и т.н. Означава именно **„анализ на резултатите от мониторинга“**.

Прави се мониторингов анализ на пазара на труда, на медийно поведение, на публичен имидж, съществува маркетингов анализ, употребява се и в съчетание „мониторингов анализ и прогнозиране“¹⁴¹.

На английски език – Monitoring Analysis¹⁴², Source-Monitoring Analysis¹⁴³, Performance-Based Monitoring Analysis¹⁴⁴, Reality Monitoring Analysis¹⁴⁵, Self-Monitoring Analysis и др.

А самата дума „мониторинг“ означава наблюдаване, проследяване:

Мониторинг (monitoring) – наблюдаване и обзор на медийното поведение във връзка с провеждането на PR-кампания; съществена част от организационните и управленски стъпки след пресконференцията, включваща следене на публикациите и отзивите за информацията, която дадена компания е предоставила на медиите.¹⁴⁶

¹⁴¹ Мониторингов анализ и прогнозиране процессов социального воспроизводства населения. // Осадчая, Г. И. Социология социальной сферы: Учебное пособие для высшей школы. 2. Изд. перераб., доп. Москва: Академический проект, 2003, с. 71; Воронин, В.П., Т.И. Овчинникова, О.М. Гоз. Мониторинговый анализ как информационная основа социально-экономического управления предприятием (на примере Воронежской области). // Менеджмент в России и за рубежом, 2002, №3.

¹⁴² Dashui, Gao & Zeng Yong. Monitoring Analysis on Prestress State of Anchor Cable of High Slope of the TGP Permanent Shiplocks. // Chinese Journal of Rock Mechanics and Engineering, 2001, №5.

¹⁴³ Klauer, Karl Christoph & Thorsten Meiser. A Source-Monitoring Analysis of Illusory Correlations. // Personality and Social Psychology Bulletin, November 2000, Vol. 26, №9, pp. 1074-1093.

¹⁴⁴ Performance-Based Monitoring Analysis System (PBMAS). Texas Education Agency. 2013.

¹⁴⁵ Behrman, Bruce W. & Richards, Regina E. Suspect/Foil Identification in Actual Crimes and in the Laboratory: A Reality Monitoring Analysis. // Law and Human Behavior, Vol. 29, Jun 2005, №3, pp. 279-301.

¹⁴⁶ Речник на специализирани понятия, ключови думи и термини // Стойков, Любомир. Управление на връзките с обществеността. София: Авангард Прима, 2007, с. 349.

ЕЗИКОВИ (ЛЕКСИКАЛНИ, ТЕРМИНОЛОГИЧНИ И ПОНЯТИЙНИ) НЕСЪГЛАСИЯ

Според мен различията в позициите ни с уважаемия рецензент са поради липса на общ език и нееднакъв понятиен апарат.

А терминологията и понятийният апарат са граматиката на образованието по книгоиздаване. От нея трябва да започнем обучението на студентите.

1) Бих повторила по този повод написаното в „Книгата като медия“ (с. 31, 343): Противоречията в специализираното говорене възникват в следствие на **неразграничаване на „термин“ и „понятие“**. Терминът е еднозначен а понятието – многозначно. Всички мислим чрез понятия и, в този смисъл, както се казва в римското право, **„начинът на мислене е ненаказуем“**.

Но **терминологичният апарат** в научния дискурс е норма¹⁴⁷. Уеднаквеният речник в дадена изследователска област е условие за всепризнатост на резултатите. В специализирания дискурс е задължително да се спазва конституирания в съответната научна област **терминологичен апарат**. Този принцип има две водещи функции: първо, да гарантира универсалност на научния език в световен мащаб (да не забравяме, че науката винаги е наднационална, „българска“ наука няма как да съществува), и второ, да даде в ръцете на учените от цял свят общ методологичен инструмент за обективно изучаване на частното и конкретното и резултатите от изследванията по конкретните въпроси да могат да са общовалидни.

2) **Терминология** (според езикознанието) са всички термини в дадена област на научните и техническите знания. А **термините** са думи и словосъчетания, с които се назовават предмети и логически точно определени **понятия** от науката, техниката, изкуствата. Термините по начало са еднозначни, а многозначността им е резултат от валидността им в различни научни области и от различната гледна точка към предмета и същността на явлението. Между науките има и **омонимия** на термините – напр. корен в ботаниката и корен в езикознанието; реакция в химията, реакция във философията, реакция в психологията (бихейвиоризма), реакция в комуникационната наука и в политологията. Затова в науката се дават и **дефиниции** (лат. definitio – тълкуване), които строго и логично определят съдържанието на термина, тълкуването му с понятие.¹⁴⁸

3) **Понятие** (според езикознанието) е знак, образ на нещата. В понятието е отразена способността на човека да обобщава своя опит, придобит с помощта на усещанията, възприятията и представите. Понятието (изразено с думи) обозначава не отделен денотат, а цял **клас**. Тоест, обемът на понятието **обхваща всички обективно съществуващи разновидности** на всички денотати от този клас. Думата е лексикална категория, а понятието е **логическа категория, тъй като е една от формите на мисленето**. Лексикалното значение (думата) подчертава само една или няколко

¹⁴⁷ Термините по презумпция са еднозначни. Терминологичният апарат съществува, за да обслужва определени цели. Терминологията не може да допусне многозначност, но един и същ термин може да се употребява в различни науки. Пример: „морфология“ е термин от граматиката, използва се в лингвистиката, но също в ботаниката (във връзка с растенията), в медицината (морфология на дадено заболяване). Ако се вземе обаче терминът „инверсия“ от литературата и се сравни с термина „температурна инверсия“, имаме по-скоро преносно значение: „инверсия“ означава разместване; тълкуването на „температурна инверсия“ се извършва по подразбиране. Това обаче също е част от многозначността, докато терминът „морфология“ няма нищо общо с полисемията. Научната терминология е еднозначна (моносемантична), с едно значение.

¹⁴⁸ Бояджиев, Тодор, Иван Куцаров и Йордан Пенчев. Съвременен български език: Фонетика. Лексикология. Словообразуване. София: Изток-Запад, 2004, с. 186.

съществени или несъществени особености на предмета. Понятието съдържа в себе си познание за **всички свойства и качества** на предмета.¹⁴⁹

На първо място, според мен, неразбирането от страна на уважаемия рецензент е ефект от несъвпадението в **терминологията**, която двамата използваме.

Известно е, че у нас **няма санкционирана от лингвистиката езикова норма и кодифициран терминологичен апарат за нуждите на книгознанието**. Предстои ни да договаряме термини и понятия, тепърва ще предефинираме думите, с които да обозначаваме промените в информационната и технологичната среда.

На второ място, според мен, несъгласията от страна на уважаемия рецензент са плод на неразбиране на **родово-видовото** отношение между научните категории и понятия.

Да изведем *понятие* за „книга“ означава да обогатим *значението* на „книга“ като заобикалящ ни предмет. Означава да влезем в *абстрактността на самото понятие и да обозрем множествеността на формите*, под които предметът „книга“ може да се прояви. Означава да *да преминем към дефинитивно и таксономично (родово-видово) мислене*.

Таксономичното (родово-видовото) мислене за книга съм показала още веднъж чрез популярната класификация на гръцкия неоплатоник Порфирий (232–301 г.), влязла в историята на логиката като „Дърво на Порфирий“. Порфирий твърди, че всеки обект съществува благодарение на 5 характеристики, които съставят описанието му: род, вид, видова отлика, устойчив признак и неустойчив (случаен) признак. Благодарение на този модел обяснявам как можем да достигнем до рода „книга“, започвайки от един от познатите ни видове книга или от исторически редуцирана, тясна представа за книга. След като „оберем“ индивидуалните черти на дадения вид книга (например кодексовия формат или писмения характер на съдържанието) и продължим да се изкачваме по дървото на Порфирий стигаме до разбирането за книгата изобщо. Обираме случайните признаци, оставяме устойчивите и стигаме до идеята за книга. (вж. „Книгата като медия“, с. 392)

Пример за научно коректно **родово-видово мислене** за книга:

За нашето професионално направление „3.5. ОКИН“ е валидна информационната детерминанта на обектите (а и изобщо в социалните науки, в нашата област на висше образование „3. Социални, стопански и правни науки). В информационните и библиотечните науки **родовите термини са информационен ресурс, информационен източник, документ, произведение**. (Вж. съвкупността от нормативи и стандарти за информационна, комуникационна, издателска, библиотечна и архивна дейност, обединени от Световната организация по стандартизация в компетенциите на два технически комитета – ТК-16 „Архивна, библиотечна и информационна дейност“ и ТК-57 „Информационни и комуникационни технологии“). А **видовите термини** са в отношение на подчиненост. Така, съобразно **носителя** имаме класификация на ресурсите по различни издания, различни формати, различни кодови или знакови системи, а съобразно **съдържанието** имаме класификация на ресурсите (документите, източниците, произведенията) по съдържателен признак, разпределени традиционно по УДК (Универсална десетична класификация) в 10 отрасъла на знанието.

В този номинален смисъл категорията „книга“ е **информационен ресурс** (информационен източник, документ, произведение), който може да е **разнообразен и по носител, и по съдържание**.

¹⁴⁹ Бояджиев, Тодор, Иван Куцаров и Йордан Пенчев. Съвременен български език: Фонетика. Лексикология. Словообразуване. София: Изток-Запад, 2004, с. 136.

4) Специалните **научни термини** (валидни за всички науки) като теория, концепция, термин, понятие, закон, закономерност, теза, хипотеза са често употребявани, но въпреки това широката публика нерядко им приписва **невярно значение**. Една от възможните причини за това е посочена от Дан Крюгер (Dan Kruger), биолог от Мичиганския университет: човешкият мозък не е добре приспособен да разбира интуитивно ключовите научни концепции, особено такива като хипотеза и теория. Повечето хора са склонни да прибегват до ментални опростявания, за да се справят с постоянната информационна „какафония“. В частност, мнозинството проявява тенденция да прокарава „бинарно [крайно, полюсно] разграничение между истинното в абсолютен смисъл и невярното или лъжовното“. А в същото време, в областта на науката търсенето на истинното и невярното е един непрекъснат процес, континуум – „ние постоянно дострояваме нашите възгледи“. Втората причина за неразбирането на специалните научни термини е, че отсъстват знания за процеса на формиране, проверяване и приемане на научните обяснения и за формулирането на научните прогнози.¹⁵⁰

За мен тази тенденция означава едно – трябва да подобрим общонаучната култура в училищното и университетското образование. Именно в тази посока са двете ми книги „Наука със стил“ и „Цитирането: стандарт и стил“ (*трудове 2.14 и 2.15*).

¹⁵⁰Вж. повече в: Ghose, Tia. Just a Theory: 7 Misused Science Words // Scientific American, 02.04.2013 <http://www.scientificamerican.com/article.cfm?id=just-a-theory-7-misused-science-words>

ЗА ТЕРМИНИТЕ „СЕМИОТИКА“ И „СЕМИОЛОГИЯ“

* Рецензентът пише: **Науката за нелингвистичните знаци (кодове) се нарича семиотика, а за лингвистичните – семиология – това за сведение на М. Цветкова.**

Според мен уважаемият рецензент греши обяснението за семиотика и семиология.

1) **Семиология е другото име на Семиотиката** като общо учение за знаците. Названието „семиология“ идва от родоначалника на семиотиката от страна на лингвистиката¹⁵¹ Фердинанд де Сосюр (1857-1913). За Сосюр **семиологията** изучава живота на знаците в границите на социалния живот, т.е. освен естествения човешки език, и другите символни системи и сигнали, използвани от хората за комуникация.¹⁵²

2) В „Световен речник по социология“ на Н. Абъркромби, Ст. Хил и Б. Търнър (1988) е дадена директна препратка: **Semiology – Семиология. вж. Semiotics – Семиотика.**¹⁵³

3) Основавам се на терминологията в трудовете на теоретика на социалните комуникации проф. Аркадий В. Соколов: **„Семиотика (семиология) е научната дисциплина, изучаваща природата, видовете и функциите на знаците, знаковите системи и знаковата дейност на човека, знаковата същност на естествените и изкуствените езици, с цел построяване на обща теория на знаците.**¹⁵⁴ По научен статус семиотиката е обобщаваща теория, използваща емпирични материали за знаците, получени от лингвистиката, етнографията, социологията, културологията, психологията, литературознанието, изкуствознанието, в качеството им на изходни данни за извеждане на общи закономерности.

4) **Семиологията** се интересува от *смисъла на знаците*, докато **Семантиката** – само от *значението на знаците*. Повърхностният смисъл е достъпен на всеки човек, владеещ *семантиката* на езика на текста. Дълбинният смисъл (замисълът) е постижим с подхода на *прагматиката*. Тук също се основавам на терминологията в трудовете на проф. Аркадий В. Соколов¹⁵⁵.

Цитат от „Книгата като медия“ (с. 64): „Разбирането за идеята като medium (свързващо звено) ще трябва да търси основания в още един комплекс от терминологични означения: „ейдолон“ (древногр.), т.е. идол, образ, смисъл, значение; „сигнал“, „символ“, „знак“ (в **семиологията**).“

5) Основавам се и на **семиологичния подход** на Ян Мукаржовски, един от френските семиолози, принадлежащи към Пражкия лингвистичен кръжок. Семиологията е наречена от Мукаржовски *„общата наука за знака“*.¹⁵⁶

Цитат от „Книгата като медия“ (с. 407): „Според **„семиологията** на естетическия обект“ на Ян Мукаржовски литературната творба е знак-посредник между автора и потребителя на естетическия продукт.

¹⁵¹ Семиотиката се формира от два първични източника (от две самостоятелни науки): философия и лингвистика.

¹⁵² Попова, Мария. Семиотика, комуникации, реалност. София: Нов български университет, 2003. 24 с.

¹⁵³ Абъркромби, Никълъс, Ст. Хил, Б. С. Търнър. Световен речник по социология. Бургас: Делфин прес, 1993, с. 278.

¹⁵⁴ Соколов, А. В. Введение в теорията на социалната комуникация. Санкт-Петербург: СПбГУП, 1996, с. 145.

¹⁵⁵ Соколов, А. В. Введение в теорията на социалната комуникация. Санкт-Петербург: СПбГУП, 1996, с. 7, 98.

¹⁵⁶ Мукаржовски, Ян. За гносеологията и поетиката на сюрреализма. // Мукаржовски, Ян. Студии по теорията на изкуството. София: Наука и изкуство, с. 257–262; Също в: Мукаржовски, Ян. Изкуството като семиологичен факт. // Мукаржовски, Ян. Студии по теорията на изкуството. София: Наука и изкуство, 1993, с. 142-143.

6) **Семиологията** е употребяваният термин във френската медиология. Режи Дебре казва, че там където свършва работата на **семиолога**, започва работата на **медиолога**: медиологът вижда в знака повече смисъл. Ако **семиологът** отдава приоритет на кода на означаването или на взаимодействието между означаващите, **медиологът** се интересува от процедурата на създаване на знака и от използвания инструмент и материал.¹⁵⁷ Ако **семиологията** работи над знака като завършен продукт, **медиологията** изследва знака в диспозитивите на комуникацията, в динамичното пространство на циркулацията и ефектите. Ако **семиологията** търси знаковата система зад образа, то **медиологията** търси погледа към този образ, вектора на прожекционния апарат и вектора на възприемателя. Затова **медиологията** като нов научен подход черпи знания от **семиологията**, но задачата ѝ е да я надгражда.¹⁵⁸

Цитат от „Книгата като медия“ (с. 63): „В **семиологията** и във **френската медиология** съществуват теоретични разработки, които осмислят идеята като медия“ (бел. под линия: Пиърс, Чарлз. Как да направим идеите си ясни // Теории за истината. София, 1992, с. 144-166; Как пътуват идеите. // Куриер на ЮНЕСКО, 1997, 1997, с. 5-29; Ортега-и-Гасет, Хосе. Мисията на библиотекаря: Лекция. София: Българ. библиогр. инст., 1948, с. 18-19.).

7) Убедена съм в тезата си, че ракурсът към книгата като форма на семиотична (знакова) социална комуникация се нуждае от специално изследване в полето на дисциплината „**семиология на книгата**“. Например, съгласно определението ми за „книга“ – *кодиран разказ върху материална или виртуална площ*, с помощта на медийно археологичния и културно-антропологичния подход може да се провери доколко и кога книгата функционира като „информационен обект“, обозначаващ видимия или невидимия свят и предложен за ползване извън реалното поле на обозначаващия.“

¹⁵⁷ Дебрэ, Режи. Введение в медиологию. Москва: Праксис, 2009, с. 51.

¹⁵⁸ Дебрэ, Режи. Введение в медиологию. Москва: Праксис, 2009, с. 222-230.

ЗА ДУМИТЕ "ЛЕКСЕМА" И "ТЕРМИН"

* с. 47 от рецензията: Но да видим сега какво казва самата Антонец (курсивът е мой – А. Б.): „Предметом настоящего исследования избрана только та сфера лексики, в которую входят слова, обозначающие саму книгу (liber, uolumen, charta), а также лексемы, описывающие материальную сторону римской книги (titulus, index, umbilicus etc.)” Както се вижда, тук изобщо не става дума за „две групи термини” (Цветкова), нито за „класическата за Рим книга” (пак тя), а за „думи, обозначаващи самата книга” (т.е. книгата като същност, единство и пр.). Вижда се също, че думата „libellus” изобщо я няма. Д-р Антонец говори за „лексеми, описващи материалната страна на римската книга”, а Цветкова за „група (термини!), която обозначава детайлите в материалното устройство на гръко-римската книга-свитък”. Невярната, заблуждаващата манипулация е очевидна.

Не е ясно уважаемият рецензент срещу какво точно възразява и къде е „манипулацията”.

При отношението между "лексема" и "термин" става дума за отношение "общо - частно". Термин е общото, а лексема и морфема са частни научни термини.

В цитата са споменати, от една страна, лексикално поле, в което влизат думи, обозначаващи книгата, и от друга страна, лексеми, описващи материалната страна на римската книга. Лексемата е термин в лексикологията и означава дума. Лексемите, които описват материалната страна на римската книга, са част (подгрупа) от лексикалното поле от думи, обозначаващи изобщо книгата.

ЗА ДУМАТА „ДИСКРИМИНИРА“ В СТАТИЯТА „ПОСТПИСМЕНАТА КНИГА“

Убедена съм в правилността на употребата ѝ.

1) В научния дискурс задължително се прави разлика между термин и понятие. Използвам понятието „дискриминиране“ не като юридически термин, нито с политическа или идеологическа конотация. Използвам го в основното значение на думата от лат. *discrimino* – **отделям, разделям**; и в съвременния език – действие, което поставя някого в неравноправно отношение спрямо другите; ограничаване на правата; лишаване от определени права на определени категории граждани въз основа на определени характеристики¹⁵⁹; ограничаване на човешки права поради някакви особености (расови, религиозни, политически и други¹⁶⁰).

2) Ангажирам се с проблема за **ограничения достъп до книги** като **ограничение на универсалното човешко право на четене**¹⁶¹ със съзнанието, че е непопулярен и остро дискуссионен. Но следя системно статистическата картина на четенето и грамотността в световен мащаб. Данните към 2013 г. не са оптимистични: неграмотните по света са 774 милиона, от тях 2/3 (64%) са жени, 123 милиона са младите хора (15-24 годишни) без основни умения за четене и писане; 63% от затворниците в света не могат да четат и само 3% от хората с увреждания са грамотни¹⁶². Тези маси, обединени по признака „неумение за четене“, приемам за „отделени“ („дискриминирани“) от света на книгите и четенето.

3) Със същата цел – да се преодолее **ограничението на човешкото право на четене на неравнопоставените**, се създават програми за благоприятни условия за достъп до четене на всеки гражданин и се приемат специални политики, юридически регламенти и международни документи за книгите и библиотеките. Сред основните международни документи за предотвратяване на **социалната депривация и информационната изолация от книги и четене** са: „Стандартни правила за равнопоставеност и равни шансове за хората с физически и психически недостатъци“ на ООН (от 1993 г.)¹⁶³, „Минимални стандарти за третиране на лишените от свобода“ на ООН (от 1977 г.)¹⁶⁴, „Манифест за публичните библиотеки“ на ЮНЕСКО (от 1994 г.), „Харта за книгата“ на ЮНЕСКО (от 1972 г.), „Харта на читателя“ на Международната асоциация на издателите (от 1992 г.), както и много документи на ИФЛА/IFLA – Международната федерация на библиотечните асоциации, най-разпространените от които са ръководствата за „лесни за четене материали“ и за „библиотечно обслужване на лица с дислексия“¹⁶⁵. В Хартата на читателя като **неравнопоставени са определени 5 типа читатели**: новограмотяващите се, малцинствените езикови групи, имигрантите, бавно четящите и читателите със слабо зрение (чл. 4.2). В Хартата за книгата са фиксирани **3 ситуации на**

¹⁵⁹ Видинова, Анна. Дискриминация // Енциклопедичен речник по социология. БАН. София: М-8-М Михаил Мирчев, 1997, с. 106.

¹⁶⁰ Радева, Василка. Български тълковен речник. София: Изток-Запад, 2012, с. 137.

¹⁶¹ Това гласи чл. 1 на Хартата на читателя (Международна асоциация на издателите, 1992).

¹⁶² Adult and Youth Literacy (2013) // UNESCO Institute for Statistics Fact Sheets, September 2013; Books Add Up // International Book Bank, 7.09.2013. <http://www.internationalbookbank.org/books-add-up>

¹⁶³ The Standard Rules of the United Nations on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities. <http://www.lattlast.se>.

¹⁶⁴ Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners. Adopted by the First United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Geneva, 1955 and approved by the Economic and Social Council, 31 July 1957 and 13 May 1977.

¹⁶⁵ Guidelines for Easy-to-Read Materials. Compiled by Bror Tronbacke. Published by IFLA Headquarters. IFLA Professional Report №54. The Hague, 1997; Guidelines for Library Services to Persons with Dyslexia. Under the auspices of the Section of Libraries Serving Disadvantaged Persons. The Hague: IFLA Headquarters, 2001. 37 p.

ограничаване на универсалното право на четене: значителна част от населението по света е лишена от достъп до книгите поради неумение да чете (член I); в света съществува остро изразено неравенство в издаването на книги и много страни са лишени от нужното им количество материали за четене (член IV); съществуват езици, които все още нямат писменост (член V).

4) Правни основания за **преодоляване на ограниченията на универсалното право на четене** има отдавна и в България. Съгласно *Закона за достъп до обществена информация* „лица, които имат зрителни увреждания или увреждания на слухово-говорния апарат, могат да поискат достъп във **форма, отговаряща на техните комуникативни възможности**“ (чл. 26, ал. 4). *Законът за интеграция на хората с увреждания* (в сила от 01.01.2005 г.) разписва задълженията на институциите относно „достъпната информация“. За целите на образователната и професионалната подготовка Министерството на образованието и науката е задължено (чл. 17, т. 4) да осигури учебници, учебни помагала, съвременни технологии и технически средства за обучение на децата с увреждания. Задължения за осигуряване на подходящи материали за четене имат и висшите училища (чл. 20, т. 1). А БНТ, БНР и БТА са задължени да включват в своите програми специализирани предавания за хората с интелектуални затруднения (чл. 39).

5) Принципът „**не-дискриминация**“ е водещ и в току-що подписания Договор от Маракеш на Световната организация за интелектуална собственост (СОИС) за улесняване на **достъпа до публикувани произведения на слепи и лица със зрителни увреждания и други ограничени способности за възприемане** (27 юни 2013 г.). Всички страни членки са задължени да го изпълнят, в името „на принципите на **недискриминация**, равни възможности и достъпност...“. Българските издатели също ще бъдат длъжни да осигурят съдържанието на публикуваните книги в „достъпен формат“ в интернет или други медии, включително аудиокниги.

6) Неравнопоставеност (разделение - „дискриминиране“) е отчетено и от международното изследване PISA в обучението по български език у нас: **училищното съдържание в известен смисъл „дискриминира“ учениците по полов признак**. Факт е, че резултатите на българските момичета в областта на четивната грамотност са значително по-високи от резултатите на българските момчета, участващи в изследването. Една от причините е в по-високата концентрация на „литературни“ текстове спрямо „нелитературни“ текстове в учебното съдържание и в неразбирането на различията между „женско/литературно“ четене и „мъжко/нелитературно“ четене („мъжкото“ четене се нарича още резултатно четене (efferent reading), четене за събиране на информация, а „женското“ четене е естетическо четене (aesthetic reading), четене за преживяване). Именно това обстоятелство подсилва дисбаланса в учебните резултати на момчета и момичета.

7) Действителен обект на обсъжданото от мен преодоляване на „дискриминирането като читатели“ са: **а) хората с увреждания – незрящите и слабовиждащите**, чиито права се защитават със създаване на произведения с Брайлов шрифт или в говорещ формат (аудио книги, софтуер за незрящи и т.н.), за които във ФЖМК са защитени 2 дипломни работи под мое научно ръководство, **б) хората със заболявания, пречатстващи четенето** (афазия, алексия, дислексия), както и **гражданите с функционална неграмотност или незнание на немайчин език (имигранти, бежанци)**, чиито права се защитават с политики за издаване на книги и вестници в „easy-to-read“ формат („лесни за четене“ издания), за които имам публикация в Годишника на ФЖМК на СУ (*труд 3.66*).

8) Продължавам да откривам нови аргументи за тази теза – буквената книга **ограничава универсалното право на четене на „лица с особености“** в минимум 10 групи: (1) неграмотните и новограмотяващите се; (2) безписмените народи (напр. африканското племе Догони) и половината от живите езици, които никога не са имали писменост (не са записани на книга); (3) малцинствените езикови групи; (4) чуждоезичните – имигрантите, бежанците; (5) слепите и слабовиждащите; (6) бавно четящите възрастни хора; (7) болните от афазия, алексия, дислексия; (8) лицата в състояние на временни душевни и психически разстройства; (9) читателите с минимални мозъчни разстройства – с дефицит на внимание, на моторен контрол и на контрол на възприемането, както и с дефицит на търпение при четенето на писмен текст; (10) страдащите от „страх от четенето“ (ридингофобия или Синдром на Джаксън) или с диагноза „хипомонстрескуипедалофобия“ (страх от четене на дълги думи).

Тези 10 групи съм приела за „отделени“ („дискриминирани“) от света на книгите и четенето. И към тях е научният ми ангажимент при развиване на възможността за „безбуквена“ или „постписмена“ книга.

Ако не съществуваше дискриминация спрямо информационните потребности и спрямо правото на четене, ако не съществуваха лица, поставени в информационна изолация от книги и четене, не биха съществували изброените по-горе **нормативни актове** *Закон за достъп до обществена информация, Закон за интеграция на хората с увреждания, Стандартни правила за равнопоставеност и равни шансове за хората с физически и психически недостатъци, Минимални стандарти за третиране на лишените от свобода, Манифест за публичните библиотеки, Харта за книгата, Харта на читателя и най-новият Договор от Маракеш за улесняване на достъпа до публикувани произведения на слепи и лица със зрителни увреждания и други ограничени способности за възприемане.*

ЗА ТЕРМИНА „ФОРМАТ“

* Рецензентът пише: **Това не е форматиране, защото не засяга книжен или електронен формат на книгите в различните им разновидности, не засяга медианосителя, а съдържанието на книгите.**

1) Установявам неразбиране на моето понятие за „**медиен формат**“, от което би трябвало да се тръгне и да се стигне до разбиране на дефиницията ми за „книгата като медия“ („форматирана среда“)

2) Дефинирам как ще употребявам понятието „формат“ в цялото си изследване още в Предговора на „Книгата като медия“ (с. 11, бел. 1): „Терминът „формат“ тук ще се използва **в информационно-комуникационния смисъл** на *определена структура на информацияния обект, която позволява да бъде идентифициран в системата на записваемите медии (т.нар. *medium* за запис)*. На този принцип е изградена класификацията на форматите на най-големия онлайн библиотечен каталог WorldCat. Книгата е един от общо 19 формата и е представена със 7 допълнителни формата: електронна книга, теза/дисертация, микроформа (микрокопие), обновяващ се ресурс, брайлова книга, широкоформатен печат, аудиокнига (CD, Cassette, eAudiobook, LP).“

3) Моето понятие за формат отговаря и на значението на термина „формат“ (format) в професионалния стандарт ISBD 2011: **определено физическо представяне на информационен ресурс**¹⁶⁶. Това е и официална дефиниция в нормативите и стандартите, които хармонизират информационната, библиотечната и издателската дейност.¹⁶⁷

4) Понятието „**медиен формат**“ е легитимирано и в речника „Дигиталните медии“, съставен от колегите проф. Милко Петров, проф. Маргарита Пешева и доц. Мария Попова, където са дефинирани **13 формати**: блог, видео по заявка, дигитална конверсия, дигитална телевизия, дигитални библиотеки, добавена реалност, линейни и нелинейни аудиовизуални услуги, медиатеки, мобилна аудиовизия, мултиплекс, носеща медия, социални мрежи, стрийминг.¹⁶⁸

¹⁶⁶ ISBD международен стандарт за библиографско описание. Консолидирано издание. Превод от англ. език Александра Дипчикова. София: Българска библиотечно-информационна асоциация, 2012, с. 261.

¹⁶⁷ Извън контекста на изследването ми за книгата като медия са другите значения на думата „формат“: (1) **в издателската и полиграфската практика** – размери, които се определят чрез закономерна връзка на съотношение между основа (широчина) и височина; хартия за писане и някои видове хартия за печат; (последният актуален български стандарт за форматите е БДС EN ISO 216:2007); (2) **в управлението и мениджмънта** – начин за изграждане, поднасяне, форма на провеждане на събитие (пример: формат на среща, формат на заседание).

¹⁶⁸ Формати (втора глава) // Дигиталните медии: Речник на основните понятия. Състав. и науч. Ред. Маргарита Пешева, Милко Петров, Мария Попова. В. Търново: Фабер, 2012, с. 121-233.

ЗА ТЕРМИНА „ARTISTS' BOOKS“

Накратко:

Убедена съм, че използвам термина коректно.

Въпросът не само за **термина**, а за и мястото на **апострофа в английския термин** (artists' book или artist's book и дали изобщо да има апостроф – artists book) е силно дебатиран сред англоезичните и особено сред американските изследователи и практики.

До днес не съществува и единно и всеобхватно определение за феномена. Макар че са предложени десетки (а може би и стотици) дефиниции за Artists Book, някои от тях влизат в остро противоречие едни с други и затова все още няма консенсус сред специалистите.

При мен е обяснено така („Книгата като медия“, с. 558): Същността на **Artists Book** и в частност **книга-обект** е *синтез между науката и визуалните изкуства*. Следователно и между техниката и пространствените и пластическите изкуства (живопис, скулптура, архитектура). Това е философията на най-висшата форма на изразяване: *синтез на наука и поезия (techne + art)*, сливане на научно и художествено мислене, поднасяне на научното знание по законите на поетическото изкуство. Давам наименование на този синтетичен медиен формат книга - **„пространствено-изобразителната книга“** или „триизмерен документ за иконично възприемане“. Синтезът би могъл да се осъществи чрез хармония между законите на науката (достоверност, документираност и проверимост) и законите на поезията (пулсация, краткост и концентрираност).

Подробен отговор:

Според изкуствоведите от музея „Виктория и Албърт“ в Лондон (<http://www.vam.ac.uk/content/articles/a/books-artists/>), такива книги - **„Artists' Books“**, се създават или измислят от творци. По принцип са в ограничени тиражи, въпреки че все по-често се създават като единствен обект, като уникат.

Спектър на термините:

„The Book Arts“ (изкуство на книгата) – съгласно определението на Конкресната библиотека в САЩ са материали, свързани с производството на фино изработени и красиво илюстрирани книги. Библиотеки, които поддържат фонд от редки и ценни книги, обособяват и колекции за печатното слово с акцент върху художественото смесване на дизайн, полиграфия и илюстрация.

„Book as art“ (книгата като изкуство) – това е друг обобщаващ термин.

„Art book“ (книга за изкуство) – това е издание на тема изкуство, обикновено албум; арт книга.

„Book as objects d'art“ (книгата като арт предмет)

„Artists' Books“ – това са **„книги на художника“**:

- **„Book art“** (книжно изкуство или изкуство с книги) или **„bookworks“** (книжни произведения или книжни творби) – това са книгите, които запазват традиционната структура на книга; произведение на изкуството под формата на книга.
- **„Book objects“** (книжни предмети или книга-обект) – това са книгите, които само приличат по форма на книга.

Първоизточник на тези книги е **livre d'artiste** (книга на художника), известна също като **livre de peintre** от началото на XX век. Терминът livres d'artiste е приет и в англоезичния свят, въпреки че по същността си е еквивалентен на английския artist's book.

Международни панаири на Artists' Book - „артистичните“ книги или „книгите на художника“ – се провеждат по света от 1998 г. (напр. във Великобритания – International Contemporary Artists' Book Fair в *Халифакс*, London Artists Book Fair в Лондон и First Manchester Contemporary Artist's Book Fair от септември 2006 г. в Манчестър). Предстоящи са два Международни панаира на Artists' Book – International Artist Book Fair в Лийдс (от 7 до 9 март 2014 г.) и International Artists' Book Fair в Норфолк, Великобритания (от 2 до 3 май 2014 г.).

Конгресната библиотека в САЩ приема термина „artists books“ през 1980 г. В американските библиотеки терминът е дефиниран така: произведение на изкуството, което използва някои или всички характеристики на книгата. В Конгресната библиотека този тип книги се каталогизират под предметната рубрика **Artists' Book**¹⁶⁹, аналогична рубрика съществува и в германски и френски библиотеки.

¹⁶⁹ Artists' books. Library of Congress Subject Headings. 2013. <http://id.loc.gov/authorities/subjects/sh85008302.html>

ЗА ТЕРМИНА „АРХИКНИГА“

Накратко:

Убедена съм в коректността на термина „архикнига“ (с префикс архи-).

Използвам термин „архикнига“ със старогръцкия **префикс „archi-“ (αρχι-)**, с който се обозначава **възраст** (древен, първобитен, примитивен). Специално съм направила уточнение, че термин „архикнига“ ще се използва само с оглед на възрастта и времето на появата ѝ: **най-ранната, древната, първобитната, примитивната** („Книгата като медия“, с. 124).

На второ място, понятието ми „архикниги“ е приемливо и от гледна точка на **етимологията на префикса „архи-“** – произлиза от старогр. ἀρχαῖος със значение „древен, първоначален“.

Етимологията на думата отговаря на всички въпроси. Терминът ми „архикнига“ е приемлив на лексикално ниво и не е необходимо да търсим правилността му в езика на църковната йерархия или в разговорното значение на „най“ и „сврѣх“.

Подробен отговор:

1) Решението префиксът за „архикнига“ да бъде именно „архи-“, а не е „архе-“, е резултат на консенсус между редактора на монографията Силвия Вълкова (лингвист и водещ преводач от немски и английски език) и мен (не е без значение, че съм изучавала старогръцки език в университета).

2) Вярно е, че морфологичният анализ на термина „архикнига“ би могъл да тръгне от гръцката дума „arche“ (ἀρχή) – начало, първенство, над; която преминава в „архи-“ в думи като „архипелаг“ (Αρχιπέλαγος).

3) Обаче в случая съм използвала гръцкия **префикс „archi-“ (αρχι-)**, с който се обозначава **възраст** (древен, първобитен, примитивен). Префикс „архи-“ се употребява и вместо „прото“.

4) В английския език (според речника „*The American Heritage Dictionary of the English Language*“¹⁷⁰) в качеството си на префикс **archi-** или **arch-** има две значения, едното от които е: 2. Earlier; primitive: archetype (**по-ранен, по-предишен; примитивен**).

5) С убеденост в коректността на термина „архикнига“ (с префикс архи-), бих си позволила да насоча вниманието Ви към контекста на неговата употреба (с. 109, 124), тъй като той е важният за разбирането:

- „Архикнигите“ при мен са специално дефинирани като **веригата на артефакти, реконструирани с инструментариума на медийната археология** (като нова стратегия за изследване на миналото на книгата) – само с оглед на възрастта и времето на появата им: **най-ранните, древните, първобитните, примитивните**.

- Проф. дпн Юрий Столяров, един от световноизвестните библиотековеди и главен научен сътрудник в Центъра за изследвания на книжната култура към Руската академия на науките, в първия систематичен опит за изучаване на Библията като източник за книговедско знание също убеждава, че в разбирането за книга на древните евреи стои и понятието „**предкнига**“. За това свидетелства фраза от

¹⁷⁰ The American Heritage Dictionary of the English Language. 4th ed. Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 2000. 2116 p.

книгата Изход (17:14): „И рече Господ на Моисея: запиши това в книгата“. Което предполага, че съществува някаква книга без текст, а текстът се внася в нея само по необходимост.¹⁷¹

- Формулирам и **условието за „архикнига“** – само онзи **артефакт**, който притежава характеристиките на комуникационно триединство или отговаря на трите условия за медията „книга“ – а) медийно съдържание – разказ, б) медиен код, в) конструкция върху траенмедиен носител.

¹⁷¹ Столяров, Ю. Н. Тема книги в Библии // Книга: Исследования и материалы. Т. 76. Москва, 1999, с. 45-68.

ЗА ТЕРМИНА „АРХЕТИП“

Накратко:

Убедена съм в коректността на употребата на термина „архетип“. Не използвам думата в частния случай на аналитичната психология на Карл Юнг, както твърди проф. д-р А. Бенбасат, а в първото ѝ значение.

1) Аргументите ми са в старогръцкия език:

Архетип (гр. *ἀρχέτυπον, archetipon*, от гр. *arche* – начало + *typos* – образ). Не използвам думата в частния случай на аналитичната психология на Карл Юнг, а в **първото (буквалното) ѝ значение – предформа, праобраз, първообраз, прототип, модел, пример**. Думата „архетип“ има приложение в още поне две сфери – математиката (идеален, каноничен пример) и техниката и информатиката (базисен модел, стандарт).

2) Аргументите ми са и в латинския език: думата **archetypum (от гр.)** означава **първообраз, оригинал**.¹⁷²

3) Аргументите ми са и в английския език:

Според речника „*The American Heritage Dictionary of the English Language*“¹⁷³: В английски език думата **archetype** е синоним на **първообраз, прототип**. Значението се носи от префикса **archi-** или **arch-** [от френски **archi-** и италиански **arci-**, които са произлезли от латинското **archi-**, от гръцки **arkhi-, arkh-**] със значение **по-ранен, по-предишен; примитивен**.

Според *Енциклопедия Британика*¹⁷⁴ думата **archetype** произлиза от гръцката дума **archetypos**, която означава „original pattern“ (**оригинален модел**). А като **термин „архетип“ е заимстван от Карл Юнг** и е употребяван в литературната критика със значение на първично, изначално изображение, герой или модел, които се появяват многократно и следователно за тях може с основание да се твърди, че са универсално понятие или положение.

4) Позовавам се и на Алвин Тофлър при определянето на някои от „подривните“ медии като архетипи на медия, именно в речниковия смисъл на думата - „предформи“, „прототипи“, примитивни модели на медия:

Цитат (с. 108): „Като „подривни“ медии днес се употребяват както старите – пушекът, пиктограмите, знаците и символите, тайнописът, позивите, пощенският гълъб, тайните сбирки и спектаклите, така и медийните им продължения („екстензии“) в цифрова и виртуална среда – мобилни и сателитни телефони, интернет мрежи, персонални блогове, електронни пощи и т.н.“ (*бел. под линия: Тофлър, Алвин. Трусове във властта. София: Народна култура, 1996, с. 387, глава 27. Подривни медии*).

¹⁷² Войнов, М. и Ал. Милев. Латинско-български речник. София, 1945, с. 43.

¹⁷³ The American Heritage Dictionary of the English Language. 4th ed. Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 2000. 2116 p.

¹⁷⁴ Encyclopædia Britannica. Последна редакция на статията 05 VIII 2008.
<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/32765/archetype>

ЗА ТЕРМИНА „АРТЕФАКТ“

Рецензентът греша в обяснението на употребявания от мен термин „артефакт“.

1) **Артефактът като текст.** Когато проф. Ани Гергова¹⁷⁵ обобщава теориите за писменото общуване, пояснява, че културологията и историческата антропология анализират и представят **текста** като уникален **артефакт**.

2) **Артефактът като информационен ресурс и като форма на съдържанието на ресурса** – е вид предмет, съгласно най-новия стандарт в нашето професионално направление „**ISBD международен стандарт за библиографско описание. Консолидирано издание**“. *Цитат:* „Предмет е съдържание, изразено чрез триизмерен материал, което може да бъде [...] създаден от човек или произведен от машина **артефакт**. Артефакти са и триизмерни структури или реалии и включват скулптури, модели, игри, пъзели, монети, играчки, сгради, съоръжения, облекло, предмети на културата и др.“¹⁷⁶

3) **Артефакт в теорията на комуникациите** (по проф. Аркадий Соколов) е символен документ, един от овеществените носители на социална памет. Артефактът е медиен – „придобива вторичен смисъл, ако се разгледа като закодирано съобщение, говорещо за принадлежността му към определена епоха, етнос, култура, за собственика на вещта, за неговия вкус и социален статус, за художествената и утилитарна ценност и т.н. Прочетеният по този начин артефакт се превръща в символен документ.“¹⁷⁷

¹⁷⁵ Гергова, Ани. Книгознание. София: Унив. изд. Св. Кл. Охридски, 1995, с. 46.

¹⁷⁶ ISBD международен стандарт за библиографско описание. Консолидирано издание. София: Българска библиотечно-информационна асоциация, 2012, с. 35.

¹⁷⁷ Соколов, А. В. Общая теория социальной коммуникации. Санкт Петербург: Изд. Михайлова В. А., 2002, с. 62.

ЗА ТЕРМИНА „ТАБЛЕТ“

Убедена съм, че логиката в разсъжденията ми за термините „плочка“ и „таблет“ е правилна.

1) **На академски език** този медиеен носител се нарича „**tuppu(m)**“ – превеждан на английски език като (clay) tablet, document, letter. На български език думата има значението на **плоча, документ, писмо; от камък, метал, дърво, восък**¹⁷⁸

2) Етимологията на „**таблет**“ от латински език смятам за логична (от лат. **tabula** – **табла; дъска; табела**; от старофр. tablete, в съвременния френски се изписва tablette – умалително за „маса“). Различните значения на съществителното са:

плоча от глина, използвана за писане;

хапче

графичен таблет

таблетен компютър, вид преносим компютър

3) **Глинената книга (плоча, табла, таблет, блок)** е една от първите материални основи за книгата, появила се между 3700-3500 г. пр.н.е. От подредените в дървен сандък глинени **плочи-тухли** с единно съдържание се е получавала глинената клинописна книга.¹⁷⁹

4) Медийният формат „**плоча, табла, таблет, блок**“ от глина, метал, дърво и др. е бил обект на личното ми **наблюдение и сравнение** (артефактите могат да се разгледат в Британския музей, в Египетския музей в Лайпциг, в Лувъра, в Музея на анатолийските цивилизации в Анкара)

5) Имам съображение по принцип и спрямо обобщаването на глинените артефакти от Междуречието с термина „глинени **плочки**“. Наричам ги по-коректно, според мен, „глинени **книги**“, не само защото най-голямата открита до днес колекция е наречена официално „библиотеката“ на Ашурбанипал (корен „книга“ от гр. βιβλίον). А защото глинената книга **не е само плоска, не само с форма на плоча**. Глинените форми на книгата от Междуречието (или Месопотамия – в академичната употреба е с хронологична конотация) са и **триизмерни или обемни** във вид на **цилиндър, блок, призма, паралелепипед, куб, конус, диск** и т.н.

Цитат от „Книгата като медия“ (с. 154): „Обстоятелството, поради което в настоящото изследване терминът „глинена плочка“ се заменя с „глинен таблет“ или „глинена книга“ и документ, е наличието на голяма част глинени носители на информация с обемна форма – куб, блок, призма, цилиндър и т.н. [...] печатите не носят „разказ“ или „история“ и затова не можем да ги дефинираме като книги.“

¹⁷⁸ Black, Jeremy, Andrew R. George, Nicholas Postgate. A concise dictionary of Akkadian. 2nd ed. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2000, p. 415.

¹⁷⁹ История книги: Учебник для вузов. Москва: Изд. МГУП Мир книги, 1988. 346 с.

ЗА ПОНЯТИЕТО „МЕДИЯ“

Установявам неразбиране или несъгласие с моето понятие за медия.

1) Със съзнанието за важността на понятийния апарат в методологията на науката и с оглед предотвратяването на двусмислие, което може да породи даден термин, в монографията си, още в началото на понятийния анализ на думата „медия“, специално заявявам, че: „Изграждайки медиологичен модел на книгата, сме длъжни да отбележим **полисемантичността на понятието и неуквнеността на научните представи за „медия“**. (с. 59)

2) Във всеки свой труд, включително и в „Книгата като медия“, изрично **уговарям своето понятие за „медия“** (етимологично на с. 45 и с номинално определение на с. 47): „от медиологична гледна точка „медия“ е всяка изкуствена среда за опосредствано взаимодействие или посредник, който осигурява необходимите условия за „разтваряне“ и „разгръщане“ на комуникацията.“ Допълвам и с аргумент от ощата теория на комуникацията: „Синейдетиката уточнява, че средството (медията) е съвкупността от елементите, намиращи се между начинателя (комуникатора) и възприемателя (реципиента).“ (с. 65):

3) На с. 195, бел. 414 отново се основава на латинския произход: „Думата „медия“ кодира в себе си многобройните значения на **термина „medium“**: среда, средище, средоточие, общество, обществен живот; център, вътрешност; общност, общо достойние, за обща употреба, за общо благо; публичност, видимост, на открито, наяве; правя нещо известно. И производните: *media hebdomas, mediatus* – явяващ се като посредник; *mediale* – средина, сърцевина; *medius* – среден, централен, център на небето, мястото между небето и земята, между мира и войната, между живота и смъртта, отнасящ се до същността.“

От неразбиране на моето понятие за „медия“ идват и следващите разминавания в тълкуването:

* Рецензентът пише: „...**различни медии (интернет, издателства, телевизия, радио, мобилни телефони, таблети)**“ (с. 11). Коментар. На една плоскост погрешно са поставени **медии и медийни носители – технически средства**.

- Тук е изтъкнато само мнение, без да бъде аргументирано коректно и точно.

- Отново понятието „медия“ за рецензента е свързано предимно със средство за масова информация и институция (радио и телевизия).

* Рецензентът пише: **А твърдението, че издателството е медия е невежество.**

Отговор: „**Издателството като медия**“ – това е заглавието на доклада на колежата Гриша Атанасов, редактор на ФЖМК и от 1996 г. преподавател по книгоиздаване, изнесен на Националния научен семинар „Книгоиздаване по време на криза“, посветен на 15-годишнината от създаването на специалност „Книгоиздаване“ във Факултет по журналистика и масова комуникация, СУ „Св. Климент Охридски“, 21 май 2013 г.

ЗА ЕЗИКА КАТО МЕДИЯ

* Рецензентът пише: **Идеята и езикът (устната реч) са третирани като медии, но те не са (за да имаме медия ни трябва носител – бел. моя, А.Б.).**

От неразбиране или несъгласие с моето понятие за „медия“ идва и неразбирането на езика като медия.

1) В моите трудове не съществува израняване на понятията „език“ и „устна реч“, както това е направено в текста на проф. А. Бенбасат. Научните термини „език“ и „реч“ не може да се изравняват – отношението между тях е родово-видово. Език е общото, реч е частното понятие.

2) Езикът е медия, а не просто код или просто съдържание, защото по дефиниция е изразна или семиотична система, „система от знаци като средство за създаване и предаване на информация“¹⁸⁰; система от знаци, използвани за комуникация.

3) Езикът има носител по условие. Без носител не може да съществува – за да има език изобщо, трябва да има носител.

4) Психолингвистиката разглежда езика именно като средство за общуване, като посредник, медиатор (напр. проф. Енчо Герганов¹⁸¹)

5) Херменевтиката също говори за езика като медия. Ще се позова на Ханс-Георг Гадамер: езикът е медиум на херменевтичския опит, езикът е среда – медиум на разбирането; разговорът, четенето на текст, дискурсът, традицията съществуват в медиума на езика.¹⁸²

6) Езикът е приет като представител на „първичните медии“ и от колегата доц. д-р Грета Дерменджиева в студията ѝ със заглавие „Еволюция на човешката комуникация и медиите“¹⁸³

7) Нееднократно уговарям употребата на понятието „език“ в своята монография „Книгата като медия“: Езикът е първият посреднически инструмент, възникнал в резултат на острата нужда от някакво недуховно средство за осъществяване на духовни взаимодействия (с. 64); Езикът или думите, като субмедия на книгата, са средство на мисълта и условни знаци за предметите и явленията, т.е. знаци за известни за тях идеи, създадени исторически и подложени на изменения във времето (с. 68).

8) Разбирането ми за „езика като медия“ е изложено в самото начало на параграфа „Книгата и езикът“ (с. 251): „Езикът е първият посреднически инструмент, който е формиран в процеса на

¹⁸⁰ Радева, Василка. Български тълковен речник. София: Изток-Запад, 2012, с. 161.

¹⁸¹ Герганов, Е. и др. Представяне на знанията в семантичната памет на човека. // Философска мисъл, 1987, №7, с. 62-72; Герганов, Е. и др. Субективни оценки частот елементов текста и зрительное восприятие речевой информации. // Научнотехническа информация. Серия 2, 1970, №9, с. 20-24.

¹⁸² Гадамер, Ханс-Георг. Истина и метод: Основни черти на една философска херменевтика. Прев. [от нем.] Димитър Денков. Плевен: Евразия-Абагар, 1997, с. 525-533.

¹⁸³ Дерменджиева, Грета. Еволюция на човешката комуникация и медиите // Годишник на Софийския университет Св. Климент Охридски. Факултет по журналистика и масова комуникация. Т. 11 [за 2004]. София, 2005, с. 9, табл. с. 36.

развитие на човешките същества в резултат на острата нужда от някакво недуховно средство за осъществяване на обмен на опит и знания.“

9) Ясно определям какво за конкретната ми научна задача означава „езикът като медия“ (на същата страница, с. 251) „Езикът – единствената органична медия, е посредник на съзнанието и изразно средство на най-висшата мозъчна организация – втора сигнална система.“

10) Езикът е медия по моята работна формула за МЕДИЯ = НОСИТЕЛ + СЪДЪРЖАНИЕ + КОД

11) НОСИТЕЛИ на езика са: човекът (човешката памет), тялото, жестовете, лицето, ефирът, светлинните и звуковите вълни, материалният носител.

12) СЪДЪРЖАНИЕТО на езика са знаците: когато подреждам езика в медийно аналитична верига по критерий „съдържание“ конкретизирам (с. 65): „Съдържанието на филма е писмен роман или пиеса, съдържанието на писмеността е езикът, съдържанието на езика е знакът, съдържанието на знака би трябвало да е идеята – медиум в „атомарен факт комуникация“ (Емил Дюркем).“

13) КОДЪТ на езика е разнообразен в зависимост от носителя – вербален, невербален, жестомимичен, иконичен и т.н.

14) Езикът се осъществява ПРАГМАТИЧНО в речта – говорена или писана. Изговорената реч се конструира и предава в ефира (чрез звукови вълни). Писаната реч се записва на ръка или отпечатва. Езикът предполага лингвистична ситуация в зависимост от проекцията/продукцията му върху носител (вербална устна, вербална писмена и т.н.)¹⁸⁴

15) Посочените аргументи са ми дали основание да поддържам тезата, че езикът като като посредник (medium) е субмедия на книгата като медия и в тази си функция се явява „трето действащо лице“ в комуникационното отношение „книга – читател“ (с. 251).

¹⁸⁴ Райнов, Васил. За психосемантичната специфика на езиковото възприятие. София: Акад. изд. Проф. Марин Дринов, 1998, с. 6.

ЗА ИДЕЯТА КАТО МЕДИЯ

От неразбирането или несъгласието с моето понятие за „медия“ идва и неразбирането на хипотезата ми за „идеята като медия“

1) **„Идеята – първата медия?“** – заглавието на публикацията (*труд 3.57*) е с въпросителен знак, което означава, че това е хипотеза, допускане, нерешен научен въпрос.

2) При първата публикация, в която споделям визираното допускане („Медиаспецифика на книгата“, *труд 3.37*), изрично уточнявам (*бел. под линия 21*): „Приемам тази постановка (за идеята като първа медия) **като работна**, имайки предвид следните обстоятелства.“

3) В студията **„Идеята – първата медия?“** правя специалната уговорка, че като първа медия (точно пред-медия) на съзнанието, идеята има фундаментален и нематериален статус. Основанията ми са в закона на комуникацията, формулиран от проф. Аркадий В. Соколов: „съобщенията в смисловите комуникации **винаги** имат идеално (духовно) съдържание и, по правило, **но не винаги** – материална, сетивно възприемаема форма. Така например подражанието или **телепатията** са социално-комуникационни актове без материална форма.“¹⁸⁵

4) Ще си позволя да повтора два от ключовите моменти, които ми дадоха теоретичните основания за проверка на хипотезата за „идеята като медия“:

Цитат: „В **семиологията** и във френската медиология съществуват теоретични разработки, които осмислят **идеята като медия**“ (с. 63, *позовавам се в бел. под линия на:* Пиърс, Чарлз. Как да направим идеите си ясни // Теории за истината. София, 1992, с. 144-166; Как пътуват идеите. // Куриер на ЮНЕСКО, 1997, 1997, с. 5-29; Ортега-и-Гасет, Хосе. Мисията на библиотекаря: Лекция. София: Български библиогр. инст., 1948, с. 18-19.).

Цитат: „Разбирането за идеята като medium (свързващо звено) ще трябва да търси основания в още един комплекс от терминологични означения: „ейдолон“ (древногр.), т.е. идол, образ, смисъл, значение; „**сигнал**“, „**символ**“, „**знак**“ (в **семиологията**)“ (с. 64).

5) Поддържам хипотезата за „идеята като медия“ и цитирам Чарлз Пиърс (1839-1914), защото като основател на семиотиката от страна на **философията** и като родоначалник на **прагматизма** във философията, негов обект са **прагматичните** свойства на знаците. Прагматиката, като най-висш дял на семиотиката, се занимава с отношението „човек (комуникант или реципиент) – знак“ и с интересубективните отношения между комуникант и реципиент. Компетенциите на прагматиката са да изследва дълбинния **смисъл (замисъл)**, съобразно който комуникантът подбира и организира знаците. А дълбинният смисъл може да се постигне само от позицията на прагматиката, отчитаща ситуативно променящото се отношение „човек – знак“. (обяснено и от проф. Аркадий В. Соколов¹⁸⁶).

6) Умберто Еко поставя идеите в семиотичното поле. Също като Чарлз Пиърс казва, че идеите са знаци.

¹⁸⁵ Соколов, Аркадий В. Общая теория социальной коммуникации. Санкт Петербург: Изд. Михайлова В. А., 2002, с. 14.

¹⁸⁶ Соколов, А. В. Введение в теорию социальной коммуникации. Санкт-Петербург: СПбГУП, 1996, с. 118.

7) Поддържам хипотезата за „идеята като медия“ като се основавам на общата теория на комуникацията на проф. Елит Николов и на философското му понятие за идеята като „комуникационен обект“ или затаена (в очакване) наиндивидуална духовна единица. (с. 64)

8) Поддържам хипотезата за „идеята като медия“ като се основавам на тезата на френския медиолог Режи Дебре, че цел на медиологията е да обясни как **идеите** се превръщат в материална сила. И медиологията като нов научен подход черпи знания от семиологията, но задачата ѝ е да я надгражда.

9) Поддържам хипотезата за „идеята като медия“ като се основавам на тезата на теоретика на социалните комуникации проф. Аркадий В. Соколов, че **идеята (концепция)**, като предмет на **семиологията**, е съдържанието на социално-културните знаци (пр. вс. символи), постижимо интуитивно и неизразимо адекватно във вербални текстове.¹⁸⁷

10) Идеята е включена в системата от посредници за включване в културната среда от Виктор Бойко със следния аргумент: „Индивидът (съобщността) се включва в средата за живот чрез усвояване на идеите – например работа над рационализаторски предложения, научна статия.“¹⁸⁸

11) По логичен път съм достигнала до заключението, че **идеята** е субмедия на книгата като социално-културна медия и смятам, че отчитането на това обстоятелство е важно при изучаването на субстанциалните признаци на книгата – **информационност, комуникативност и семиотичност**, които допълват същността на научната категория „книга“.

¹⁸⁷ Соколов, А. В. Введение в теорию социальной коммуникации. Санкт-Петербург: СПбГУП, 1996, с. 100.

¹⁸⁸ Бойко, Виктор. Изучаване на съотношението между културата на обществото и културата на личността. // Проблеми на културата, 1983, №4, с. 15-30.

ЗА ПОНЯТИЕТО „ХАПТИКА“

* на с. 5 от рецензията пише: „След като това не са „за четене“, какво търси тук тогава „хаптиката“ (с. 22) на М. Цветкова, на която тя толкова залага при общуването с книгата при четенето ѝ. За несведущите пояснявам, че авторката определя така „науката“, която се занимава с „усъвършенстването на тактилните и сензорните технологии в комуникациите“ (с. 22). Това не е вярно. „Хаптика“ означава „осезание“. Хаптиката (haptics), както я определя М. Ъпщейн, е „наука за осезанието и допира, за кожата като орган на възприятието и творчеството, за тактилните форми на дейността и себеизразяването“. Всъщност хаптика е всяка форма на невербална комуникация, включваща осезанието (допира, докосването).“

Накратко:

Ще си потвърдя това, което следя още от 2002-2004 г. и за пръв път е публикувано през 2005 г. в статията ми „Книгата като тяло“ (*труд 3.55*).

Потвърждавам написаното и в *Справка на приносите*: отчетен е „приносът на новата научно-приложна област „хаптика“ към науката за четенето и книгата.“

Подробен отговор:

1) Рецензентът не прави разлика между термините.

„Haptic“ е термин от експерименталната психология и физиологията (от гр. дума ἅπτικός, haptikos – отнасящ се до осезанието, идва от гр. глагол ἅπτεσθαι, haptesthai – да се свързва или да се докосна) – означава усещане чрез допир и докосване, процес на тактилно и кинестетично усещане, хаптическо свойство на обектите¹⁸⁹.

„Haptics“ („хаптика“) е името на научно-приложната и изследователската област.

Справка:

- Haptics – клон на психологията, който изследва смисъла на данните от осезанието (Random House Webster's Unabridged English dictionary. 2012)
- Haptics – учение за осезанието (English-Russian sociological encyclopedical dictionary. 2012)
- Haptics – учение за тактилната чувствителност (New English-Russian medical dictionary. 2004)
- Haptics – „хаптика“, перспективна технология за виртуална реалност с ориентация към осезанието. Позволява, например, да се реализира концепцията за телехирургията, при която робот, под дистанционното управление на хирурга (усещаш извършваните действия), ще прави операции на ранен, намиращ се в опасна зона (English-Russian explanatory dictionary of terms and abbreviations of computer engineering, Internet and programming. 1998-2004)
- Haptics – науката за прилагане на тактилни усещания в човешкото взаимодействие с компютрите (FOLDOC computer English dictionary. 2003)
- Haptics днес се използва за назоваване на науката за докосването в реална и виртуална среда. Д-р Габриел Де Ла Торе, основател на Международния съюз по хаптика (International Society for Haptics) я дефинира като изследователска област за възможностите на докосването при различните организми и при хората и за развитието на инженерните системи за създаване хаптична виртуална среда. Второто поле е по-известно като компютърна хаптика (Computer

¹⁸⁹ Colman, Andrew M. A Dictionary of Psychology. Oxford; New York: Oxford University Press, 2009, p. 333.

Haptics). Компютърната хаптика прави за докосването това, което прави компютърната графика за зрението.¹⁹⁰

- Резултати от лабораторно изследване на човешка и машинна хаптика, проведено в Research Laboratory of Electronics (RLE) в Massachusetts Institute of Technology (MIT), Cambridge, Massachusetts (Human and Machine Haptics (Chapter 39) // Research Laboratory of Electronics. Massachusetts Institute of Technology. Progress Report, 2004-2005, №147, pp. 39-2 – 39-14).

2) **В научното поле хаптика имат принос следните научни дисциплини:** т.нар. *тактилна невронаука*, свързана с разбирането на нервните процеси, които лежат в основата на усещането за допир, произлизащо от контакта между кожата и предмета, *биомеханиката на кожата*, *хаптическата и мултимодална психофизика*, *сензорно-двигателната психофизика* – количественото проучване на връзката между физическите стимули и перцепцията. Изследванията в областта на машинната хаптика включват *компютърната хаптика* – като компютърни графики, включително алгоритми и софтуери, необходими за реализирането на хаптическа виртуална среда, както и развитие на хаптически устройства, методи за подобряване на взаимодействието човек-компютър, нови инструменти за медицински диагнози и медицинско обучение, базирано на виртуална реалност. Нова област на изследване е развитието на директните интерфейси мозък-машина.

3) **На 23-26 февруари 2014 г. ще се проведе поредният симпозиум по хаптика в Хюстън, САЩ (HAPTICS 2014 – IEEE Haptics Symposium).** IEEE е най-голямата в света професионална организация за напредъка на технологиите (аббревиатурата означава Институт на електроинженерите и инженерите по електроника) и към нея функционира Технически комитет по хаптика (Technical Committee on Haptics). В Европа е създадена Европейска общност по хаптика, която от 2001 г. организира EuroHaptics conference. От 2005 г. се провежда и Световна конференция по хаптика (World Haptics Conference). Предстоящият симпозиум е форум, по думите на организаторите, на който психофизици, инженери и дизайнери ще споделят идеи, ще предизвикат нови колаборации и ще си представят едно бъдеще, което се възползва от обогатените физически взаимодействия между хора и компютри, генерирани чрез хаптически/haptic (силови и тактилни) устройства. Сферите на обсъждане ще бъдат: хаптически взаимодействия и тяхното проектиране, психофизика и възприятие; биомеханика, дизайн на хаптически устройства, системи и мрежи с включване на хаптически взаимодействия, сензори за докосване, човеко-машинни взаимодействия (човек – робот), включващи докосване и др.

Още за значението на Хаптиката в нашето професионално направление 3.5. ОКИН:

4) Съгласно най-новия стандарт „**ISBD международен стандарт за библиографско описание. Консолидирано издание**“ (София: Българска библиотечно-информационна асоциация, 2012, с. 37) формите на съдържание при съвременните информационни ресурси имат **сетивна спецификация** – характеристика на човешкото сетиво, чрез което при публикуването на ресурса е замислено да се възприема неговото съдържание. Една от сетивните спецификации на информационните ресурси е „ТАКТИЛЕН“ – характеризира съдържание, предназначено да се възприема с осезание. Стандартът **ISBD** доказва присъствието на характеристиката „тактилен“ в следните описания на информационни ресурси:

- **Текст (тактилен):** без устройство

¹⁹⁰ What is Haptics? The International Society for Haptics. 2013. <http://www.isfh.org/haptics.html>

- **Изображение** (картографско; неподвижно; двуизмерно; **тактилно**): без устройство
- **Изображение** (неподвижно; двуизмерно; **тактилно**): без устройство.
- **Движение** (нотирано; **тактилно**): без устройство
- **Музика** (нотирана; **тактилна**): без устройство
- **Предмет (тактилен)**: без устройство
- **Предмет** (картографски; **тактилен**): без устройство

5) Приложението на хаптиката обхваща широко разнообразие от човешки дейности като образование, обучение, изкуство, търговия и комуникация. Сред тях аз поставям и науката за книгата и четенето. Тактилните стимули съпровождат контакта с книгата в мащаб, който надхвърля осезателната модалност на комуникацията. Системата от хаптическо знание може да помогне за изследване на печатната медия като източник на информация към механорецепторите и на чувствителността и рефлексивността на читателя към физическия медиен носител. **Общуването с книгата може да е обект и трите измерения на хаптиката.** Чрез полиграфичното и дизайнерското изпълнение на книжната тяло то се отнася към хаптическата технология. Чрез докосването на материалния носител на текста – към хаптическата перцепция. Чрез осезателната модалност на четенето – към хаптическата комуникация, а оттам и към обяснението на книгата като медия и културно-антропологичен феномен.

ЗА ФУТУРОЛОГИЧНИЯ ПОГЛЕД

* Рецензентът пише: **Болезнен стремеж към оригиналност, към „нова дума в науката“, към „изпреварване на времето“, „футурологизъм“.**

Подробен отговор:

Всеки учен, усвоил методологията на науката, знае, че пълният цикъл на научното познание е от 4 етапа: наблюдение, описание, обяснение и прогнозиране (футурология, според терминологията на Арнълд Тойнби и Абрахам Мол). **Прогностиката** като дял на науката е най-трудната фаза на научното познание.

Според Абрахам Мол, методът на **футурологията** се състои в следното: „след като се определи рамката на най-правдоподобните хипотези, ние ще изучим тежките тенденции (дългосрочни, с голямо „социално инвестиране“), след това дедуцираното развитие на основните съществуващи вече тенденции, от които ще се извлекат някакви заключения, и накрая появата на някои фактори, носители на бъдеще.“¹⁹¹

Според Арнълд Тойнби, **футуризмът** е начин на живот за този, който мъчително търси нови пътища, подбуждан от вътрешната потребност за движение напред. **Футуризмът** е противоположен по посока на **архаизма**. Както футуризмът, така и архаизмът са опити да се разкъсат пътищата на настоящето чрез обръщане към други времеви периоди (бъдеще или минало), без обаче да се напуска земния план на човешкото битие.¹⁹²

Ще допълня, че още в Предговора на „Книгата като медия“ (с. 14) съм заявила, че „В изследването е разгърнато и заложено **проактивно научноприложно мислене.**“

¹⁹¹ Мол, А. Футурология на изкуството // Мол, А. Нови студии. София: Факултет по журналистика и масова комуникация, 1992, с. 13.

¹⁹² Тойнби, Арнолд. Футуризм // Тойнби, Арнолд. Постигание истории. Москва: Айрис-Пресс, 2006, с. 1071.
<http://www.avorhist.ru/publish/Toynbee306.htm>

ЗА ПОНЯТИЕТО „ЧЕТЕНЕ“

И тук отчитам понятийно разминаване между мен и уважаемия рецензент.

В научния дискурс задължително се прави разлика между термин и понятие.

1) **Думата „четене“** в българския език не е еднозначна. Глаголът „чета“ се употребява в минимум 4 значения: (1) зрительно възприемам и разбирам написан текст, (2) умея да произнасям и разбирам нещо написано, (3) устно излагам пред слушатели, (4) отгатвам чувства, мисли и желания, напр. чета между редовете – разбирам скрития смисъл.¹⁹³

2) **Терминът „четене“** в специализираното му значение като техническа операция, е използван напр. в Правилника за прилагане на Закона за задължителното депозиране на печатни и други произведения (чл. 1, т. 4): произведения, тиражирани върху електронен носител и всички други носители, при които „информацията **се записва и чете** по този начин“.

3) **Понятието „четене“** е обект на научни дискусии. Като общонаучна категория „четенето“ подлежи на многостранно дефиниране за нуждите на всеки научен подход.

Моето понятие за четене е **отвъд тясната представа за механичен процес на зрительно разпознаване на букви**. Интересно тълкуване на процеса четене само в механичния, техническия му аспект прави проф. Александър Балабанов в автобиографичната си книга „И аз на тоя свят“ (1979). В увода си той акцентира върху разликата между „четец“ и „читател“: „Драги и скъпи читателю, преди всичко радвай се, че те наричам „читателю“, а не „четецо“, за да не те понижа до нищото на тогава, който е натоварен в някоя комисия да чете механически разни прошения и документи. Или да брои чуждите пари в някоя банка.“

Твърде по-широко от българската речева практика е понятието „четивна грамотност на ученика“ като концепт на **PISA** за оценяване на четивните умения на учениците, който се изгражда от различни елементи¹⁹⁴. Основни сред тях, обект на проверка и оценка са следните:

- а) умението да се извлича информация;
- б) умението да се тълкува информация;
- в) умението да се открива информация;
- г) умението да се осмисля информация;
- д) умението да се оценява информация.

За различните дефиниции на четенето съм писала в статията „Четене“ в енциклопедия „Българска книга“ (*труд 3.45*):

а) в неврофизиологичен аспект – четенето е зрительно възприемане, на базата на което се извършва *разшифроване (декодиране)* на типографски знаци в състава на писмения текст, т.е. това е техническата му страна;

б) в психологичен аспект – четенето е умствена дейност, при която типографските символи, постъпили по оптичен път (чрез зрителния анализатор), *оформят смисъл*;

¹⁹³ Радева, Василка. Български тълковен речник. София: Изток-Запад, 2012, с. 719.

¹⁹⁴ Петрова, Светла. Училище за утрешния ден. Резултати от участието на България в Програмата за международно оценяване на учениците PISA 2009. София: ЦКОКО, 2010, с. 13.

в) в социално-психологичен и философски аспект – четенето е интерсубективен процес, при който се *наслагват* обозначения минал опит на автора и изкрystalизирания социален и психичен опит на читателя;

г) в междудисциплинен хуманитарен аспект – четенето е херменевтична творческо-конкретизираща и евристична дейност, при която, на базата на своя читателски опит, човекът *възприема* света и самия себе си.

4) В медиологичния аспект, в който са съсредоточени моите търсения, четенето е вид медийна рецепция – процес на опосредствано (медиано) *информирание*, не непременно осъществено с буквени символи и не непременно чрез очите (напр. тактилното четене при слепите); приемам за четене процес, в който са изпълнени 3 условия: може да се чете всяко изкуствено създадено съдържание, обозначено с помощта на каквато и да е знакова система (в смисъла на понятието „знак“ в семиотиката на У. Еко) и преминало през аналитико-синтетична обработка в мозъчните структури, отговарящи за четенето¹⁹⁵.

5) Културната практика „четене“ днес се изследва като съставна част от **единна информационна култура** на личността, при която четенето е в единство с други 4 практики – слушане, говорене, писане и техническа/предметна дейност (вж. монографията ми „Информационна култура: Името на четенето“ – *труд 2.12*).

¹⁹⁵ Повод за разсъждения в тази посока дава и твърдението на Анджей Сапковски в предговора на разказа му „Тандарадай!": „А ако някой писател твърди, че не черпи повечето си идеи от четене, ще го нарека лъжец. За яснота ще добавя, че към четенето причислявам не само вестниците, но и киното и телевизията“ (Сапковски, Анджей. Вещерът: Нещо приключва, нещо започва. София: ИнфоДАР, 2011, с. 114).

ЗА НЕСЪГЛАСИЕТО И НЕРАЗБИРАНЕТО НА ПОНЯТИЯТА „ВЪТРЕАЗОВО ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ“, „ИНТРОВЕРТНА МЕДИЯ“ И ИНТРОВЕРТНА КОМУНИКАЦИЯ

Наричайки една от дефинициите, близки до същността на „книгата като медия“, спекулативна, рецензентът изразява несъгласие с термините „вътреазово взаимодействие“ и „интровертна медия“ и греши в обяснението им.

1) Първо, смятам за недопустимо да се поставя знак за равенство между психологичните понятия „интроверсия“ и „асоциалност“. Терминът „интровертна медия“ е семиологично кореспондиращ с дефинираните от проф. дфн Ани Гергова „**интериорни**“ **средства за изразяване и споделяне** – вътрешно присъщите на човека.¹⁹⁶

2) Според консенсуса в научния дискурс да не се обясняват общоизвестни положения, съм приела, че термините „вътреазово взаимодействие“ и „интровертна медия“ нямат нужда от специални обяснения. И все пак, за нуждите на настоящия отговор ще отбележа, че още в дисертационния си труд, защитен през 1999 г. (*труд 1*), обяснявам четенето като **самообщуване и автокомуникация**:

„Друг аспект на четенето като междуиндивидуално общуване е не напълно изследваната му проява като процес на самообщуване. То се осъществява на три етапа: изолиране от социума, интроспективно съзерцание и поява на самосъзнание. За да постигне успешно самовглъбяване, индивидът трябва да се освободи от бремето на външния свят, да се отстрани от него и да пренастрои сетивата си към вътрешна метаморфоза. Ако читателят общува пълноценно с писания текст, като не позволява единствено идентифицирането си с героя, т.е. бягство от себе си, а периодично се връща „въззание“, означава, че е способен на съобщуване, на диалог със себе си като с Друг (Б. Богданов. Литература, художествен текст и произведение // Общуване с текста. София, 1992, с.19). Така читателят се чувства свободен в интерпретациите на образите, а от тук – и в играта със себе си.“

3) Проф. Аркадий Соколов изследва и обяснява **вътреличностната комуникация** или **автокомуникацията** като тип психическа комуникация (другите три типа комуникации в теорията на комуникациите са материална, генетична, социална). Вътреличностната комуникация се осъществява в *психическия (личностния) хронотоп*, където битуват смислите, усвоени от дадената личност; това е сферата на духовния живот. Вътреличностните източници на смисъл, захранващи паметта, са самосъзнание, личностни ценностни ориентации, убеждения, симпатии и антипатии (злопаметност, добродушие). Вътреличностната комуникация или автокомуникацията се формира в процеса на интелектуалното израстване на човека в социалната среда. Казват, че **автокомуникацията е интериоризирана социална комуникация**. Благодарение на тази интериоризация възрастният човек се научава да облича своите мисли, чувства, желания в комуникабелна форма и се оказва и източник, и реципиент на осмисляните външни съобщения. Вътрешната реч изпълнява функцията на особен комуникационен канал, обърнат към „самата“ личност, към нейния „вътрешен глас“. Именно този скрит диалог със самия себе си се активира при възприемане на произведенията на изкуството, които трябва не просто да се осмислят като съобщение за нещо, а и да се преживеят като личен опит.¹⁹⁷

¹⁹⁶ Гергова, Ани. Книга. // Българска книга: Енциклопедия. София: Пенсофт, 2004, с. 227.

¹⁹⁷ Соколов, А. В. Общая теория социальной коммуникации. Санкт Петербург: Изд. Михайлова В. А., 2002, с. 14, 54.

ЗА НЕСЪГЛАСИЕТО С МНЕНИЕТО МИ, ЧЕ АВТОРЪТ Е ПО-МАЛОВАЖЕН ОТ ЧИТАТЕЛЯ В КОНТЕКСТА НА КНИГАТА КАТО МЕДИЯ

Подробен отговор:

1) Вярно е, че отдавам приоритет на читателя (и четенето) пред автора и това за мен е рационално, когато погледнем на книгата именно като на медия.

2) Тъй като книгата е историческа синергия между форма (носител) и функция (четене), проверявам **тезата си за водещата роля на четенето** с анализ на основния принцип на човешкото формотворчество – „**формата следва функцията**“¹⁹⁸.

На с. 95 в „Книгата като медия“ пиша: „С възникването на нови функции появата на нови форми е неминуемо. Виждали сме отново и отново как формата на книгата следва функцията на променените рецептивни потребности. В качеството си на функция четенето разклаща конвенцията на потреблението и конструкцията и това изменя формата – книгата. Исторически погледнато, книгите винаги са били една от най-чистите пресечни точки между форма и функция. Въпреки това точно сега дебатът се е взрял във формата – и е логично бъдещето на книгата да е широко оплаквано. Само че докато споровете текат по линията „HTML vs. приложения vs. ePub vs. KF8“ (за формата на книгата), функцията (четенето) е сериозно разколебана от удобството на новите медийни конструкции Twitter, Hashtags, Facebook, Pinterest и от удобството на дигиталното и онлайн потребление. За верните прогнози е важно да се знае, че „формата“ (от камъка през пергаментата до пиксела) е призвана да не оказва влияние върху правилното функциониране (четенето) в цялата си история.“

На с. 203 в обобщението на медийноархеологичния подход отново отчитам достоверността на принципа „формата следва функцията“: „формата на книгата винаги следва предназначението ѝ (удобство за четенето) в конкретния цивилизационен момент. Във всяка историческа епоха и във всяко отделно общество господство има не най-евтиният или най-безвредният, а най-удобният масмедийен формат на „книга“. Удобство, търсено както по религиозни, така и по политически причини.“

На с. 271 към читателя вече причислявам и самия издател като читател и отново се доказва верността на принципа „формата следва функцията“: „Макар че активният читател никога не е бил „следствие“ от книгата, читателското поведение винаги е зависело и от решенията или ограниченията на издателите като читатели. Такава е логиката и на системния подход в медиологията – четенето има водеща роля.“

3) **Николай Рубакин**, руски книговед и библиограф, чиято библиохсипологична теория е основа на много мои изследвания, пише през 1929 г.: „Ако няма възприемане, няма и съдържание; като не разбират това, авторите хабят напразно 9/10 от силите, труда и времето си.“

4) **Роланд Бард** в „Смъртта на автора“ през 1968 г. по същия начин защити не само **приоритетната роля на читателя, а и правата на читателя**: „един текст се състои от множество начини на писане, произлезли от много култури, които влизат в диалог помежду си, пародират се и се опровергават, но съществува едно място, където тази множественост се уталожва, и **това място не е**

¹⁹⁸ „Form follows function“ – принцип на трите F на Хенри Луис Съливан.

Авторът, както се е приемало досега, а читателят: читателят е самото пространство, в което се вписват, без да изгуби нито един, всички цитати, от които се състои писането; единството на един текст не е в неговото начало, а в неговото предназначение. Само че това предназначение вече не може да бъде лично: читателят е човек без история, без биография, без психология; той е просто този *някой*, който удържа съвместни в едно и също поле всички следи, от които е съставено писането. Ето защо са смешни нападките срещу новия начин на писане в името на някакъв хуманизъм, който лицемерно се провъзгласява за пълномощник на **правата на читателя**.“... „Класическата критика никога не е била загрижена за **правата на читателя**; за нея в литературата не съществува друг човек, освен онзи, който пише. [...] но ние знаем, че **за да възвърнем на писането неговото бъдеще**, е необходимо да преобърнем мита: **раждането на читателя трябва да се заплати от смъртта на Автора**.“¹⁹⁹

5) **Пол Рикьор** също, докато педантично изследва последиците от фиксирането на авторското „говорене“ върху писмена текстуална форма, установява, че това е „малка смърт“ за автора, доколкото де факто е елиминиран като действащо лице от говорната ситуация. В есето на Рикьор „Що е текст?“ четем: „Едва когато авторът наистина е мъртъв, отношението към книгата става пълноценно и по някакъв начин безупречно“²⁰⁰. **А това отношение е смисълът, който се доближава до моето понятие за „книгата като медия“.**

6) В същия смисъл в други свои публикации за международния немско-български проект с Гьоте институт („Парадоксите в поведението на съвременния читател: примери от България“ – *трудове 3.105 и 3.122*) защитих тезата за съществуващия дисбаланс между знанието за автора и знанието за читателя и за необходимостта от съсредоточаване на изследванията върху т.нар. **„биография на читателя“.**

Уважаемият рецензент не е съгласен с мнението ми за отсъствието на автор при компютърно-генерираните текстове.

Отговорът ми е, че **въпросът е силно дискуссионен**. Тук трябва да правим разлика между двете понятия „автор“ и „авторско право“. Авторско право е напълно логично да има всеки продукт, в който индиректно присъства човекът. Но по другия въпрос – кой е авторът и дали изобщо подобни текстове имат персонален автор (физическото лице) към днешна дата няма единно решение. Показателна за актуалността на въпроса е една **нова монография, посветена на компютърната генерираната литература** – „От литература към biterature“²⁰¹

Още през 2004 г. проф. Ани Гергова очертава този проблем: „В последните десетилетия на ХХ в. се забелязват колебания в разбиранията за статута и функционалната идентификация на автора – посочват се различията на научния и на художествения дискурс (М. Фуко), видоизмененията на авторския творчески труд от дефинитивно-личностен към колективен и неразграничимо персонализиран (А. Мол).“²⁰²

Дебатът, ако решим да инициираме такъв, би трябвало да започне от следните нормативни дефиниции:

¹⁹⁹ Бард, Роланд. Смъртта на автора. Прев. от фр. Албена Стамболова (електронна публикация) // Литературен клуб, 25 юни 2003.

²⁰⁰ Рикьор, Пол. Що е текст? // От текста към действието. Прев. от фр. Жана Дамянова. София: Наука и изкуство, 2000, с. 89-112.

²⁰¹ Swirski, Peter. From Literature to Biterature: Lem, Turing, Darwin, and Explorations in Computer Literature, Philosophy of Mind, and Cultural Evolution. McGill Queens University Press, 2013. 252 p.

²⁰² Гергова, Ани. Автор // Българска книга: Енциклопедия. София: Пенсофт, 2004, с. 19.

Автор е физическото лице, в резултат на чиято творческа дейност е създадено произведение. (чл. 5 от Закона за авторското право и сродните му права)

Предположение за авторство: До доказване на противното за автор на произведението се смята лицето, чието име или друг идентифициращ знак са посочени по обичайния за това начин върху оригинала на произведението, копия или екземпляри от него и/или техните опаковки. (чл. 6 от Закона за авторското право и сродните му права)

Автор (англ. author) – лице или колектив, отговорни за интелектуалното или художественото съдържание на документа. (БДС ISO 1086:2002. Информация и документация. Заглавни листове на книги)

Лица, които носят авторска отговорност при създаването на книгата: автор (индивидуален и колективен), съставител, преводач, художник, редактор, автор на предговор, а също и лица с допълнителна отговорност: рецензент, консултант, коректор. (БДС 2497:1987. Библиографски данни в книгите)

ОБВИНЕНИЕ В НЕПОЗНАВАНЕ НА ТЕОРИЯТА И ПРАКТИКАТА НА КНИГОИЗДАВАНЕТО

Накратко:

За компетенциите ми по книгоиздателски въпроси говорят обективни обстоятелства, сред които и неописани в Автобиографията ми към конкурса.

Подробен отговор:

1) От 2001 г. до днес (вече 13-та година) развивам и преподавам лекционния курс „Съвременно световно книгоиздаване“ във II курс на специалността „Книгоиздаване“ (бакалавър) и от 2004 г. на магистърската програма „Книгоиздаване“ (днес „Книгоиздаване през XXI век“). В този курс акцентирам върху терминологичната грамотност, релевантна на специализирания език в световното книгоиздаване; разгръщам и обяснявам звеното на книгоиздаването не изолирано, а в контекста на цялата система на книгата (методическо изискване на системния подход в социалните науки); осъвременявам ежегодно учебното съдържание с попълване на научна и емпирична информация; давам периодично (ежеседмично) извънаудиторни задачи по актуални теми от книгоиздаването в света; задавам теми за курсови работи по сериозни актуални проблеми или по обобщаващи теми за книгоиздаването в дадена държава по избор, а дипломантите често избират да разработват дипломните си работи по „Съвременно световно книгоиздаване“ под мое научно ръководство (вж. Приложение 2. Списък на дипломните работи).

2) Ще дам един конкретен пример: дипломантката ми Кристина Капанова, с която през 2008 г. работихме върху проект за социално онлайн издателство и защити с отличен дипломната си работа, през 2009 г. спечели асистентско място в MIT (Масачузетския технологичен институт в САЩ), а през 2011 г., включително с препоръка от мен, спечели и конкурс за сътрудник в NASA (вж. Капанова, Кристина Георгиева. Читатели в колаборация. Нов модел на социално книгоиздателство – SFK: Дипломна работа за придобиване на образователно-квалификационна степен „бакалавър“, специалност „Книгоиздаване“. Науч. ръководител доц. д-р Милена Цветкова. София, Факултет по журналистика и масова комуникация при Софийския университет „Св. Климент Охридски“, 2008).

3) От 2006 г. съм научен ръководител на докторска програма по „Съвременно световно книгоиздаване“ с двама докторанти по държавна поръчка – Вида Делчева с тема на дисертационния труд „Комиксът в системата на социалните комуникации: Динамика и прагматика на употребите в български контекст“ и Силвия Вълкова с тема на дисертационния труд „Стратегии за глокализация на книгоиздаването в Европейския съюз“.

4) През 2012 г. под мое научно ръководство с екип от трима докторанти беше разработен проект по ФНИ на СУ под заглавие „Анатомия на изданията: медийно рецептивно форматиране на книги, студии и статии“ (**трудове 2.18. и 6.4**). Убедена съм, че този проект ще намери своето място в информационното осигуряване на книгоиздателските професии у нас. На базата на действащите световни стандарти в него е формулирана визия за „качествено издание“ в оптиката на четенето и читателя. Научно-приложният резултат от изследването е макет на медийно рецептивен екстериор и интериор на книгата. Изработен е и терминологичен речник с около 650 ключови за книгоиздаването понятия.

5) През 2008 г. по моя идея, развита в статията ми „Нещастният читател не прощава. Българската книга е дискомфортна и се прави в нехигиенична среда“ (доклад от 26 май 2006 г., публикация в LiterNet, 23 април 2007 г. – *труд 3.72*), порталът Литернет откри т.нар. социална книжарница за употребявани книги „Книжен пазар“ (инициативата е за взаимопомощ при търсене/предлагане на хартиени книги по три начина – покупко-продажба, размяна и подаряване, а собствениците на сайта не вземат комисионна за сделките).

6) От 2010 г. сътруднича на издателство в Лондон по проект, който описвам и доразвивам в „Книгата като медия“ (в параграф 17.3. Възкресение на печатната книга), но по молба на екипа и поради фирмената тайна все още се въздържам от споделяне на името му.

7) Консултирам нашите абсолвенти (алумни) от издателство „Ентусиаст“, а и много наши бивши студенти и колеги от български книгоиздателства при запитване по професионални въпроси (например изд. Егмонт България, Вакон, Атеа, AMG Publishing, Милениум, Еднорог, Емас, Едикта, Точица, Авангард Прима, Алма комуникация и др.).

ЗА ЕЛЕКТРОННИТЕ ТЕКСТОВЕ КАТО НЕДОСТОВЕРНИ И НЕНАУЧНИ

Накратко:

Не мога да се съглася с негативното мнение на уважаемия рецензент за **електронните текстове** и определянето им от него като недоверни и ненаучни. Има ISSN за електронни периодични издания, има ISO и БДС за библиографско описание и цитиране на електронни публикации. Онлайн публикации се приемат в науката от години и повишават достъпността на научните резултати на автори и университетски преподаватели (вж. Критерии за атестация в Правилника на СУ).

Подробен отговор:

1) Световно признати и дефинирани са **електронните ресурси** и в международните стандартите за библиографско описание – в ISBD (ER) от 2007 г. Най-новата легитимация на електронните ресурси можем да открием в най-новия стандарт в системата на книгата, документацията и информацията **„ISBD международен стандарт за библиографско описание. Консолидирано издание“** (София: Българска библиотечно-информационна асоциация, 2012. 282 с.). *Цитат:* „А.2.2. Електронни ресурси. Електронните ресурси са разгледани в ISBD по два начина в зависимост от това дали достъпът до тях е пряк или отдалечен. Приема се, че **прекият достъп** означава, че може да бъде описан физическият носител. Този носител (напр. диск, касета, картридж) трябва да бъде включен към компютър или към периферно устройство, свързано с компютър. Под **отдалечен достъп** се разбира, че не може да се описва физически носител. Достъпът се осигурява с използване на входно-изходно устройство (напр. компютър), свързано към мрежа, или на ресурси, съхранени в сървър или в друго устройство за съхраняване. **Приема се, че всички ресурси с отдалечен достъп са публикувани.**“

2) Световно признати и дефинирани са електронните ресурси и в международните стандартите за цитиране – българският **БДС ISO 690:2011. Информация и документация. Ръководство за библиографско цитиране и цитиране на информационни ресурси** (идентичен с английската версия на ISO 690:2010) обхваща електронни и онлайн издания, уебсайтове и електронни съобщения. Специално изискване има за ресурсите в режим онлайн, които са обект на променяне – данните в цитирания ресурс включват местоположението на използваната версия в мрежата (линк) към датата, на която източникът е бил цитиран.

3) **Научните електронни списания** са с отдавна утвърдена роля в образователния процес на университети и научни институции. Чрез тези нови медии резултатите от научните изследвания и научните съобщения достигат по-бързо до учени, изследователи, преподаватели и студенти от цял свят. Поддържането на научни списания в интернет подпомага създаването на контакти между представители на различни научни общности, оптимизира репутацията на конкретни научни и образователни институции и популяризира постиженията на учените.²⁰³ **СУ например поддържа 12 интернет списания към 2013 г.**²⁰⁴ Ще спомена само два примера с оношение към нашето

²⁰³ Мавродиева, Иванка. Научни електронни списания в България и образователния процес. // Международна научна конференция, Международното висше бизнес училище. Ботевград, ISB Press, 2011, с. 256-265.

²⁰⁴ Академични списания на Софийския университет в интернет към края на 2013 г.: Електронно списание „Списание на Софийския университет за образователни изследвания“. Издание на Университетския център за електронно обучение. Уеб сайт: <http://journal.e-center.uni-sofia.bg/site>; Електронно списание „Виртуална култура“. Издание на специалност „Философия“ при Философския факултет. Уеб сайт: <http://spisanie.virtualna-kultura.com>; Електронното списание „Публични политики.bg“. Издание

професионално направление 3.5.ОКИН – научното електронно списание **„Медии и обществени комуникации“** на УНСС с международна Редколегия, на което от 2008 г. съм стилив редактор, и **„Медиите на 21 век“** – онлайн издание за анализи, изследвания и критика на Катедрата на ЮНЕСКО „Комуникация и връзки с обществеността“ към ФЖМК на СУ с международен Редакционен съвет, председателстван от проф. дфн Милко Петров.

на специалност "Публична администрация" при Философския факултет. Уеб сайт: <http://ejpp.eu/index.php/ejpp>; Електронно списание за изкуства и съвременност „Пирон“. Издание на магистърска програма „Изкуства и съвременност“ към катедра „История и теория на изкуството“ на Философски факултет. Уеб сайт: <http://piron.phls.uni-sofia.bg>; Електронно списание за хуманитаристика „Littera et Lingua“. Издание на ФСлФ към Софийски университет. Уеб сайт: <http://www.slav.uni-sofia.bg/lilijournal>; Електронно списание за история „Анамнеза“. Издание на ИФ. Сайтът поддържа и раздел ресурси с карти, снимки, архивни документи, аудио- и видеоархив и рубрика с линкове към достъпни български и чуждестранни дигитални колекции и библиотеки. Уеб сайт: <http://anamnesis.info>; Електронно списание „Предучилищна педагогика“. Издание на катедра „Предучилищна педагогика“ на ФНПП. Уеб сайт: <http://puped.kaza.li>; Списание „EuroFocus“. Издание на студентите от "Европеистика". Уеб сайт: <http://www.eustudies.eu/browse.php?rubrid=1733>; Електронно списание „i продължаващо образование“. Издание на Департамента за информация и усъвършенстване на учители. Уеб сайт: <http://www.diuu.bg/ispisanie>; Електронно списание „Списание на Софийския университет за електронно обучение“. Издание на ФП. Уеб сайт: <http://journal.e-center.uni-sofia.bg/page.php>; Електронно списание „Newmedia21. Медиите на 21 век“. Издание на катедрата на ЮНЕСКО „Комуникация и връзки с обществеността“ към ФЖМК. Уеб сайт: <http://www.newmedia21.eu>; Електронно списание „Медии и обществени комуникации“. Издание на ФЖМК при СУ и УНСС. Уеб сайт: www.media-journal.info.

ЗА ОТРИЧАНЕТО НА БЛОГОВЕТЕ КАТО ИЗТОЧНИК НА НАУЧНА ИНФОРМАЦИЯ

Подробен отговор:

1) Изследване на проф. дфн Иванка Мавродиева от ФФ на СУ през 2010 г. доказва нарастващата роля на научните, специализираните и персоналните блогове за университетското образование. На първо място, академичните блогове се оценяват като своеобразни виртуални минибиблиотеки, справочници, указатели, наръчници. На второ място, те са платформи за оперативно дебатиране върху полезна информация, адресирана към виртуални и реални академични общности. Направен е изводът, че блоговете подпомагат обучението в университетите чрез дигитализирана научна информация, изготвена, селектирана и разпространявана от преподаватели, студенти, библиотекари и др.²⁰⁵

2) Академичните блогове – поддържани от преподаватели, докторанти, студенти и специализанти, са с нарастваща степен на доверие като персонализиран начин за представяне на научни знания. Това е изводът от доклад на проф. дфн Иванка Мавродиева, изнесен през 2011 г. в Университета на Трансилвания в Румъния (Verbal and Visual Features of Web-Writing in Academic Sites and Blogs. Conference on British and American Studies, 9th edition. Brasov, Transilvania University Press, 2011, pp. 187-197). За разлика от сайтовете на университетите, блоговете носят особеностите на интертекстуалността и мултимодалността, съчетават вербални и визуални елементи с видеоклипове и хиперлинкове и с това обогатяват научния дискурс.

3) Научната блог комуникация и научната онлайн журналистика, развиващи се от 6-7 години, промениха съществено ефективността, рефлексивността и самоуправлението на науката в света. Очакваме научната общност да отговори с теоретични постановки и обосновки на тази тенденция. Сега се гради теорията на тези текстове. В световните университети вече се разработва дисциплината „Научен блогинг“ (Science Blogging). Научният блогинг беше основна тема и на настоящата Световна конференция по научна журналистика (World Conference of Science Journalists 2013).

4) Блогът е официално признат като среда за публикуване на дигитален писмен текст в универсалната класификация на писмените текстове на програмата за международно оценяване PISA 2009 (Programme for International Student Assessment) на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР)²⁰⁶.

5) Блог-базирана информация използвам в качеството ѝ на оперативен академичен, библиотечен или институционален източник за научни ресурси с „отворен достъп“ (Open Access), на форум за дискусии за експерименти и други научни дискусии (сред българските такъв е на проф. Богдан Богданов), като автентичен източник на изобразителни и видео ресурси, на емпиричен фактологичен или архивен материал – напр. блога на научноизследователското и образователно списание на Смитсъновия институт в САЩ, блога на CNN, блога на печатното специализирано списание „Book Business“ (недостъпно в българските библиотеки), институционалния блог на проекта Google Books, включително т.нар фотоблог, който периодично записва и обяснява грешки при сканирането на печатните книги за Google Books.

²⁰⁵ Мавродиева, Иванка. Академична комуникация във и чрез академични блогове, сп. Бизнес секретар, 2010, кн. 3, с. 14-18.

²⁰⁶ Петрова, Светла. Училище за утрешния ден: Резултати от участието на България в PISA 2009. София: Център за контрол и оценка на качеството на образованието, 2010, с. 27.

6) Блогът, на който се позовавам в статията „Резервати на печатни медии“ в контекста на дискурс-анализа на проекта за „Ноев ковчег“ за печатни медии, е институционален – на самата организация „Интернет архив“. На този блог е официалната информация, която се препубликува в медиите. Именно този източник е първоизточник.

7) **Всеки блог-базиран източник цитирам коректно:** 1) съгласно академичната система Vancouver и българския стандарт за цитиране на информационни ресурси БДС ISO 690:2011 и 2) съобразно изискването за достъпност и проверимост на оригинала от страна на всеки заинтересован читател.

ЗА ОТРИЧАНЕТО НА УИКИПЕДИЯ КАТО ИЗТОЧНИК

Подробен отговор:

1) Противно на твърдението на уважаемия рецензент, дори в по-ранни години изключително рядко съм се позовавала на статии от Уикипедия, а в новите си книги – **ниито веднъж**.

2) В педагогическата си практика **има указание към студентите да избягват употребата на статиите от Уикипедия**, дори от икономични съображения (при спешност). Съветът ми е да се допитват до Уикипедия **единствено като „източник на източниците“**.

3) Към ресурсите на Уикипедия е рационално да се обръщаме, когато ни е необходим графичен материал с най-високо качество и в режим на ползване „обществено достояние“ (public domain), а източникът за това са двете базата данни – Wikimedia с мултимедийни ресурси и WikiGallery с богата галерия от репродукции на икони, картини и др. Всеки професионалист знае, че тези бази са едни от малкото легални в интернет и към тях прибягват и книгоиздатели, и дизайнери на корици. Изобразителен материал от тях е използван в „Книгата като медия“ само два пъти – на с. 161 и с. 471. Тъй като монографията ми е придружена с илюстрации, позоваването на двете бази данни за изображения е напълно рационално, целесъобразно и с прецизно цитиране по стандарта.

4) Препратката към биографичната статия за Брюстър Кейл в Уикипедия в статията ми „Резервати за печатни медии“, II част (*труд 3.119*) е направена **по препоръка от самия г-н Кейл**.

5) Когато става дума за биографичните статии в Уикипедия, е редно да отбележим, че и самият проф. д-р Алберт Бенбасат поддържа там своя статия (Алберт Бенбасат [Интернет]. // Уикипедия, Свободната енциклопедия; 26 сеп 2013, 04:25 UTC. http://bg.wikipedia.org/wiki/Алберт_Бенбасат).

6) Уважаемият рецензент си противоречи – първо обявява Уикипедия за популярен, а не научен източник (с. 40), а после сам цитира оттам англезичната статия „Литература“ в подкрепа на своето определение за литература (с. 43).

ЗА ФУНКЦИИТЕ НА ТЪРСЕЩАТА МАШИНА GOOGLE

Накратко:

Не мога да приема негативното отношение на уважаемия рецензент. Отговорът ми е структуриран в 12 аргумента.

Подробен отговор:

1) Интернет е **задължителен за всеки учен като читател**. Дори само защото всяка новоиздадена печатна монография съдържа прогресивно намаляваща част от знанията, натрупващи се ежедневно в света.

2) Интернет даде видимост на неграмотността или грешките в цитирането. Но интернет е съзнателно **избягван като среда за публикуване** от неумеещия да цитира, от умишлено нецитиращия или епигона и от страхувачия се от критично цитиране.

3) За комуникационно-информационната наука, която е основното поле на проучванията ми, Интернет е отдавна **академично утвърден начин за съобщаване на резултати и идеи**.

4) Глобалната компютърна мрежа Интернет е вече на 22 години (от 1991 г.), а Google – на 15 години (от 1998). Ежедневната работа в Интернет и с най-ефективната търсеща машина Google е подразбиращо се обстоятелство за текущата и актуална информираност, за поддържане на т.нар. информационно равновесие и осведоменост за световните постижения в научното и професионалното направление. А всичко това са **задължителни критерии на НАОА при Програмната акредитация**, по които обучението в специалностите на ФЖМК през 2012 г. е докладвало, че отговаря²⁰⁷:

4.1. Новаторски практики в обучението, вкл. актуализиране и обогатяване на библиографията към лекционните курсове и текущо информационно осигуряване на учебния процес;

4.1.1. Съвременни модели за поддържане на актуалност на обучението, вкл. достъп до интернет в кабинети и зали;

4.1.2. Култура на нововъведения – електронни инструменти, онлайн платформи, електронно съдържание на преподаваните дисциплини;

4.1.2.2. Актуалност на предлагания учебен материал – чрез системно следене на научни и професионални новини и през интернет.

5) Интернет, с помощта на търсещата машина Google, е **интергриран с методологията на науките**. Той е едновременно база за световен научен обмен, за научни комуникации и за свързване между академични мрежи. Интернет днес е източник по три вектора: източник на научна информация, източник на информация от интерес за науката и източник на обратна връзка или цитируемост за нуждите на оценяването и управлението на науката.

6) **Монографиите и методиките на преподаватели и изследователи по Библиотечно-информационни науки** (част от нашето професионално направление 3.5. ОКИН) задължително отчитат приноса на информационно-търсещите възможности на Google (напр. колегите от СУ – проф. Оля Харизанова, проф. Александър Димчев, доц. Нина Шуманова, доц. Красимир Петков, доц. Грета Дерменджиева и др.).

²⁰⁷ В: Доклад-самооценка на професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ (март 2012 г.): Критерий 4.1.

7) Рубриката „Наука“ на уеб сайта на СУ оповестява научни новини от българските интернет медии (<http://uni-sofia.bg/index.php/bul/novini/nauka>).

8) Ръководствата на всички академични стилове за цитиране, приети за научните комуникации (Chicago style, MLA style, APA style, AMA style, CSE style), от 2004-2006 г. легитимираха свои формати за библиографско цитиране на интернет ресурси. А международният стандарт ISO 690-2:1997 регламентираше цитирането на електронни ресурси още от 1997 г. и беше ревизиран в периода 2006-2010 г. специално заради интернет цитирането – виж в книгата ми „Цитирането: Стандарт и стил“ (*труд 2.14*, с. 25).

9) Един от инструментите на Google – **Google Books Ngram Viewer**, се признава за **важна придобивка за учените по света**, особено за емпиричните изследвания, които се нуждаят от честотно-статистически методи и контент-анализ.

10) Университетската библиотека на СУ обслужва своите учени, преподаватели, докторанти и студенти чрез отдела „Автоматизирано библиотечно-информационно обслужване“, където за специализирани търсения, за библиографски и фактологични справки се използва най-често Google и неговият инструмент **Google Scholar (Google Наука)**.

11) Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“, която чрез своето направление "Библиографско и информационно обслужване" също обслужва учени, преподаватели и докторанти, също използва за тематични и фактологични справки и за информационно търсене Google и неговия инструмент **Google Scholar (Google Наука)**.

12) Накрая не можем да пренебрегнем и официалните **Справки за цитирането и индексирането на публикациите**, изисквани за конкурсите за академични длъжности на СУ и изработвани от експертите в Университетската библиотека, които са приели за един от легитимните си инструменти именно базите данни в Google – Google Scholar (Google Наука), Google Web и Google Book Search. **За справка:** Уверение от отдел “Библиотечно-информационно обслужване” на Университетска библиотека при Софийски Университет “Св. Климент Охридски” в моите документи за участие в конкурса (т. 1. Информационна справка за публикационната и цитатна активност чрез **Scholar_Google, Web_Google и Books_Google**).

ЗА ДВЕТЕ КНИГИ „НАУКА СЪС СТИЛ“ И „ЦИТИРАНЕТО: СТАНДАРТ И СТИЛ“

Рецензентът твърди, че не са по темата на конкурса.

Накратко:

Смятам, че двете книги развиват знанието за **писането** и **цитирането** като подсистема на научното знание за „книгата“. И в този смисъл са продължение на възгледа ми за „книгата като медия“, съсредоточен в предкомуникационната фаза, където е дейността на пишещия – автора.

Подробен отговор:

1) Тези две издания са съобразени с актуалния за съвременното образование компетентностен подход, който извършва преход от традиционната дидактична парадигма към усилване на научно-приложната и професионало-образователната насоченост. Двете книги са продължение на концепцията за „книгата като медия“ в 2 ракурса: **писане за наука** със стратегия за завършен четивен текст (с потенциал за публикуване в книга), и **цитирането като технология** за интерактивност и интертекстуалност на даден писмен текст и превръщането му в книга с високи качества на репрезентация и референт (източник) на обратна връзка. Отбелязвам, че методологията на проектирането на един научен или нехудожествен текст трябва да се базира на закономерностите и принципите на **четенето** като подсистема на категорията „книга“.

2) Двата ракурс – писането и цитирането – са развити с **медиологично-рецептивен (читателски ориентиран) подход**, ориентиран към ефективното функциониране на научния, учебния или нехудожествения текст в академична среда. В резултат на това съм предложила медиологично съобразени варианти за създаване на текстове (потенциални книги) с благоприятни условия за преобразуване (възприемане и възпроизвеждане) на съдържанието в комуникационната система „автор – наука – читател“.

3) В подкрепа на твърдението си, че писането е аспект на теорията за книгата като медия ще допълня, че съвременната книга е „единство на писан и четен текст“ и това определение е защитено от проф. Богдан Богданов. Книгата, в този смисъл, се е появила още в Александрия, където си дават среща египетската ревност към писания текст и демократичната общодостъпност на атинската класическа култура.²⁰⁸

²⁰⁸ Богданов, Б. Античното четене и особеностите на старогръцката култура. // Богданов, Б. История на старогръцката култура. София, 1989, с. 245.